

“Ömür Diyorlar Buna”

Ayfer Tunç

 yaşantı

“Ömür Diyorlar Buna”

Ayfer Tunç

*"Bitmez tükenmez bu dert, ömür diyorlar buna
Bu gece mehtab gibi aşkım da bitse suda.
Gönlüm uyusun sesinde, gel dokunma şuna
Bu gece mehtab gibi aşkım da bitse suda"*

Beste: Selahattin Içli

Güfte: Selim Aru

Kürdilihicazkar

altkitap - yaşantı 1

“Ömür Diyorlar Buna”

Ayfer Tunç

Mayıs 2002

Yayına Hazırlayan: Yekta Kopan

Düzeltili: Deniz Karcı

Tasarım: Faruk Ulay

Tasarım Uygulama: Murat Gülsoy

© 2002 altkitap ve Ayfer Tunç

Yapıtın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

www.altkitap.com

editor@altkitap.com

Yazar Hakkında

Ayfer Tunç 1964'te Adapazarı'nda doğdu. *İstanbul Erenköy Kız Lisesi*'ni ve *İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi*'ni bitirdi. Edebiyat üzerine ilk yazısını 1983'de Edebiyat 81 dergisinde yayımladı. 1989 yılında Cumhuriyet gazetesinin düzenlediği **Yunus Nadi Öykü Armağanı**'na katıldı, *Saklı* adlı öyküsüyle birincilik ödülü kazandı. Aynı yıl ilk hikâye kitabı olan *Saklı Cem Yayınevi* tarafından yayımlandı. 1989 yılında gazeteciliğe başladı. Sokak dergisinde, Güneş ve Yeni Yüzyıl gazetelerinde çalıştı. 1992 yılında ilk romanı *Kapak Kızı Simavi Yayınları* tarafından yayımlandı. 1995 yılında Oya Ayman'la birlikte yaptığı bir gazetecilik çalışması olan *İkiyüzlü Cinsellik* adlı araştırma kitabı **Altın Kitaplar**'dan çıktı. 1996'da *Mağara Arkadaşları*, 2000'de *Aziz Bey Hadisesi* adlı öykü kitapları da **Yapı Kredi Yayınları** tarafından yayımlandı. 2001 yılında, 70'li yıllardaki hayatımızı anlattığı, ilgi gören kitabı *Bir Maniniz Yoksa Anneler Size Gelecek*, önce **altKitap**'ta ardından **Yapı Kredi Yayınları** tarafından yayımlandı. Tunç, **94.9 Açık Radyo**'da yayınlanan **Ubor-Metenga** adlı bir edebiyat programının yapımcıları arasında. **Kitap-lık** ve **Hayalet Gemi** dergilerinde yazmayı sürdürüyor.

Özür dileriz Cesi demek için geç mi kaldık?

Yekta Kopan

Çocukluktan ergenliğe geçtiğim yıllarda en çok, okuldan sonra ya da hafta sonlarında, Ankara'nın Tunalıhılmi caddesinde sevdiğim birkaç arkadaşım ile birlikte geçirdiğim anlardan keyif alırdım. Cadde boyunca bir aşağı bir yukarı yürürdük. Her gün Hürriyet'in seri ilanlarını neredeyse ezberleyen Yusuf'un gazete büfesinde soluklanır ve gazeteleri, dergileri (özellikle yabancı dergileri) karıştırmamıza ses çıkarmadığı için ne bulursak okurduk. Levni Kitapevinde Maoist bir örgüte üye olduğu için bir süre "içeride yattığını" sonradan öğrendiğimiz Murat ağabey Şolohov'u, 1968 yılında Amsterdam'da olmanın ne demek olduğunu öğretmekten keyif alan Ömer ağabey de King Crimson'u anlatırdı. Harçlıklarımızı ne kadar biriktirsek de almaya gücümüzün yetmediği plakların kapaklarına hafızamıza kazımak için uzun uzun bakar, ucuz olduğundan Yazko yayınlarının cep boyutundaki kitaplarını tercih ederdik. Subora kırtasiyecisindeki ciltli defterlere her seferinde ciddi bir alıcı edasıyla bakar, asla bir şey almadığımız halde "Gençler, bir de bunlara bakın," diyen ve yıllar sonra aynı ses tonuna sahip oğlundan "görevinin başında öldüğünü" öğreneceğimiz kasadaki amcaya sevgiyle gülümserdik. Sonra da Ankara'nın en taze leblebisini satan Emek'ten aldığımız kuruyemişleri ceplerimize doldurup Kuşulu Park'ın içindeki çay bahçesine yollanırdık. Parkın girişine gelmeden Bimbo hamburgere ve Kıtır Piliç'e yutkunarak bakar ama birine paramız yetmediğinden öbürüne ise o kadar sigara dumanlı bir ortamda bira içerken evdekilerden biri tarafından görülmek korkusundan giremezdik. Onbir oniki yaşında olmasına karşın elleri buruş buruş olan simitçi Muhammed'in susamlı ya da koz helvalarından birini aramızda paylaştırdıktan sonra parkın girişinde "seyyara çıkan" okul arkadaşımız Gökhan'ın yanına uğradık. Ailesinin parasal durumunun iyi olmasına karşın çocuk yaşta kendi

paramı kendim kazanacağım diye tutturana Gökhan, bizi görünce tezgahı bir süreliğine de olsa bırakacak birilerini görmenin keyfiyle el sallardı. O koşar adımla tuvalete giderken biz de mevsimine göre kazak, gömlek, çorap, terlik, tükenmez kalem, tezgahta ne mal varsa onu satmaya çalışırdık. Parka her girdiğimizde nasıl olduğunu anlamadan satın almış olduğumuz "Gökhan Ticaret malları" ellerimizde olurdu. Elimizde kalan koz helva parçalarını kuğularla ördüklere her atışımızda, iyi bir şey mi kötü bir şey mi yaptığımızı tartışırdık: "Ya helvadaki şeker gagalarını birbirine yapıştırırsa?"

Çay bahçesindeki bütün garsonlar tanırdı bizi. Saatler boyu oturur, çay üstüne çay içer, sağda solda tanıdık bir olma tehlikesinden çekinerek masa altına zulalayıp sigara tüttürür, yoldan geçen arkadaşları masamıza davet ederdik. Ankara Seyranbağları Huzurevinde ömrünün son günlerini geçirmekte olan şair Enver Gökçe'yi ziyarete gittiğimizde hemşireler tarafından nasıl kapıdan kovulduğumuzu anlatırdık, o üzüntü anında yanımızda olmayanlara. Bir gün trene atlayıp İstanbul'a gitmenin, Edip Cansever ve Cemal Süreya ile tanışmanın planlarını yapardık. Seyrettiğimiz filmler, okuduğumuz kitaplar, dinlediğimiz şarkılar üstüne ahkam kesmelerimizle uzayan sohbetlerimiz havanın kararmasına kadar sürerdi çoğu zaman. Ama kimi zaman sohbet eden değil, dinleyen konumuna geçerdik. Çünkü masamız davetsiz bir misafiri ağırlamak zorunda kalırdı: Cesi. Köşeli çenesi, sert elmacık kemikleri, kısık bakan gözleri, seyrek sakalları, geriye doğru taradığı saçları, yaz kış üstünden çıkarmadığı kolları kesik t-shirt'ü, zaten oldukça iri görünen pazılarını daha da güçlendirmek için elinden düşürmediği yayı, paramparça olmasına karşın asla boyasız görmediğimiz askeri botlarıyla beklenmedik bir anda çıkıp gelirdi Cesi. Hemen çayını söyledik ve o güne kadar duymadığımız yeni bir hikâyesini dinlemeye başlardık: Kimi zaman Paris'e götürmek üzere Adana İncirlik Üssünden kendisine verilen çok önemli bir çantayı ne güçlülere karşın hedefe ulaştırdığını anlatırdı, kimi zaman da arka mahalledeki kızların namuslarına dadanan itlere nasıl derslerini verdiğini. Cesi'nin maceralarında ülke, dil, din, ırk ayrımı yoktu. Tek bir koşul vardı; Cesi'nin akıl almaz bir kahramanlık yapması. Paraşütsüz uçaktan atlar, tek başına otuz kişinin arasına dalar, yüzüğüne yerleştiği fotoğraf makinesiyle haydutların maskesini düşürür, kulağı iyi duymayan yaşlı bir teyzeye kendi elleriyle özel bir dinleme cihazı yapardı. Ne nerede yaşadığını öğrenebildik, ne de sessizce ortadan kaybolduğunda başına neler geldiğini.

Ne zaman defterimin boş sayfalarından biriyle yüz yüze kalsam, o tarihlerde bizim için sadece bir alay konusu olan Cesi'nin hikâyesini yazmak isterim. Ama ilkgençliğimin gerçekleri, kendi dünyasının tartışılmaz kahramanı olan bu adamın gerçekliği ve yazının gerçekliği arasında sıkışıp kalır ve Cesi'nin naif maceralarını bir türlü yazıya dökmem. Ayfer Tunç'un "Ömür Diyorlar Buna" adını verdiği kitabındaki metinleri okuduğumda, ister istemez bir kere daha Cesi'yi düşündüm. Tunç, tıpkı romanı "Kapak Kızı", hikâye kitapları "Mağara Arkadaşları" ile "Aziz Bey Hadisesi" ve yaşam üstüne bir anlatısı olan "Bir Maniniz Yoksa Anneler Size Gelecek"de olduğu gibi hayat üstüne, insan üstüne, içeriden kayıtlar tutmaya devam ediyor bu yapıtında da. Kadınlar var bu metinlerde, çocuklar var, ünlüler var... Toplum içindeki konumları, dinleri, dilleri, varoluşu algılayışları, yaşama bakışları ne olursa olsun insanlar var. Kimi zaman bir gazetecinin kimi zaman bir kurmaca yazarının kurgu anlayışıyla hikâyelerini okuduğumuz 'gerçek insanlar'. Bana sadece Cesi'nin değil, gazeteci Yusuf'un, Kırtasiyeci amcanın, Maoist Murat ağabeyin, gönlü Amsterdam'da kalmış Ömer ağabeyin, yaşlı çocuk Muhammed'in, Gökhan Ticaret'in, Enver Gökçe'nin ve belki de en önemlisi kendi gençliğimin hikâyelerinin değerini hatırlatan ve Ayfer Tunç'un büyüleyici anlatımı, usta kurguları, kusursuz Türkçe'siyle karşımıza çıkan 'gerçek insanlar'.

Biz senin hikâyelerinde hep alay ettik, senin saatler boyunca yorulmadan anlattığın maceralara gülüp geçtik Cesi. Şimdi Ayfer Tunç'un satırlarında Fatma Bayraşevski'yi, Şapkacı Arlet'i, Aylin Işık'ı, Nil Göncü'yü, Efsun'u, Çarli'yi, Nâzımsever ilkokul öğrencisini, Yusuf Atılğan'ı, Mîna Urgan'ı, Hüseyin Rahmi'yi, Zeki Müren'i okurken hepimiz kendi yaşamlarımızın unutulmuş insanlarına şapka çıkaracağız. Bu kitabın büyümlü dünyasında yaptığımız yolculuktan sonra biz okurlar kendi yaşamlarımızın 'gerçek insanları'na saygı durumunda bulunacağız. Hepimiz o insanların hikâyelerini anlatacak, yazacak ve giderek belleksizleşen bir toplumu kendi belleklerimizin derinliklerinden gelen seslerle sarsacağız. Yoksa özür dileriz Cesi demek için geç mi kaldık?

İÇİNDEKİLER

I. Beş Kadın	1
Biliyor musun ki iyi yaşamış hayat bir hazinedir...	2
Şapkacı Arlet	12
Bir aktris -artık değil	28
Neonlar	42
Kara, derin bir Kuyu	50
II. İki Çocuk	55
Çarli	56
Nâzımsever küçük komünistin hikâyesi	62
III. Dört Ünlü	66
Yaratıcımız Yusuf	67
Dinozor hep dinozor kalacak	71
"Kedilerimi iyi doyurunuz!"	77
"Mesut Bahtiyar'dan şarkılar dinlediniz."	81

I. Beş Kadın

Biliyor musun ki iyi yaşanmış hayat bir hazinedir...

Şapkacı Arlet

Bir aktris -artık değil

Neonlar

“Bir Kara Derin Kuyu”

Biliyor musun ki iyi yaşanmış hayat bir hazinedir...

Rusya'da yaşanan "prova revölasyon"un çalkantısı henüz durulmamışken; Baltık'la Karadeniz arasındaki uçsuz bucaksız topraklar karlarla kaplıyken; Ren geyikleri ve mavi gözlü Sibiry kurtları kürk paltolu, kalpaklı beylerin kızaklarını çekerken; basit köy meyhanelerinde, Çehov'un öykülerinden çıkıp gelen kavruk ve çelimsiz köylüler ardı ardına votka kadehlerini boşaltırlarken; Polonya'nın kocaman çiftlik evlerinde, boruları odadan odaya dolaşan, üstü işlemeli, dev çini sobalar çtırdarken; aristokrat salonlarda üniformalı hizmetliler her sabah parlatılan semaverleri akşam çayı için gümüş tepsilerde getirirlerken; aristokrat ailelerin güzel ve iyi eğitilmiş kızları kabarık etekleriyle piyano eşliğinde Polka çalışırlarken; 1905 yılında, yüzyıllardır bu topraklarda yaşayan Litvanya Türkleri'nden Bayraşevski ailesinin büyük ve görkemli çiftlik evinde, altıncı çocuk yedi aylık doğdu.

Minsk, Petograd, Moskova, Kiev, Varşova heyecanlıydı. Devrim provasının yankısı hafiflemişse de, içten içe sürmekteydi.

Yedi aylık doğan altıncı çocuk bir kızdı. Adını Fatma koydular. Uzun olacağını sanmadığı ömrünün hayli ileri bir aşamasında "Herkesin bir masalı vardır, doğunca başlar, sürer, sürer..." diye özetlemişti hayat denen uzun yolu. Onun masalı çok uzun sürdü.

Litvanya Krallığı'nın payitahtı Minsk yakınlarındaki Volkovisk'te noterlik yapan baba Bayraşevski varlıklı bir adamdı. Aydıncı, çocuklarına düşküncü, onları çok severdi, mutlu olsunlar isterdi. Fatma beş kardeşiyle çok mutlu bir çocukluk yaşadı.

Uzun ömrünün her döneminde korkuya kapılmış olan Fatma, uzun masalının sonuna yaklaşırken arkasına baktığında, boşuna korkmuş olduğunu gördü. Mutlu yaşamıştı.

mi, dedi. Bu savaş uzun sürecek. Macaristan düşecek, Polonya da düşecek. Beni ya Sibirya'ya sürecekler, ya kurşuna dizecekler. Gel Türkiye'ye gidelim.”

Ve gemi geliyor!

iki oğulları ve Fatma'nın annesiyle birlikte bir talyan gemisine binip, Romanya üzerinden İstanbul'a geldiklerinde, tarih 27 Ağustos 1938'di. İki ay sonra Ankara'da gözyaşları içinde Atatürk'ün cenazesine katılacaklarını ilimiyorlardı. Yeni yurtları çok güzeldi. Cemalettin'in mesleği onların yaşayacakları şehri belirledi. Ankara... Taze cumhuriyetin çiçeği tarımında başkentti. Yeni bir hayatın yavaş yavaş ortaldığı, İstanbul'dan sonra medeniyetin altbiri olsun diye kolların sıvıldığı şehir. Yenişehir'de bir ev tuttular. Cemalettin MTA-ETİbank'ta harita mühendisi olarak çalışmaya başladı. Türk vatandaşı olan ve soyadını da muhtemelen başka bir ülkeden geldiği için böyle seçen Cemalettin Konuk, ocağı çok ama haritası hiç yok olan ülkenin ilk maden haritalarını çıkarttı. ETİbank'ın ilk haritalarında Cemalettin Konuk'un imzası vardır hala...”

Yeni yurdun dilini ilk öğrenen, beş yaşındaki küçük oğulları oldu. Komşuları doktorun aynı yaştağı oğluna arkadaşta, hemen kapımta Türkiye'yi Fatma Hanım ise bir vakitler Varşova'da üç ay kadar Sark Hareceği'nde bir Türk'ün verdiği Türkçe kursuna gitmişti, hafif bir kulak dolgunluğu vardı. Her gün Üş Gazelesi okumaya başladı. Türkiye'yi daha çabuk, daha iyi öğrenmek için bir de daktilo kursuna yazıldı. “Çok şanslı idim ki, kursta Türkçe'den başka lisan yok idi. Arkadaşlarla konuşa konuşa öğrendim.” Rusca, Lehçe, Latince, Fransızca, Almancası bilen ve Türkiye'yi de öğrenen Fatma Hanım bos oturmaktan sıkılmıştı. İngilizce öğrenmeye karar vererek, Amerikan kursuna yazıldı. Fransızca ve Latince bildiği için İngilizce'yi öğrenmesi hiç zor olmadı. Artık tam yedi dilde okuyabiliyor, konuşabiliyor, yazabiliyordu. Ömrü boyunca en çok kullanacağı dili, Türkiye'yi ise yabancı grameriyle, aksanlı konuşuyordu. “Siz biliyor musunuz ki, ben Yenişehir'de oturdum...” Evet en az kullandığı kelimeydi, çünkü konuşurken evet yerine “ja, ja” diyordu.

Yeni hayatları çok güzeldi. Ankara'nın elitiyle tanışmışlardı. Cumhuriyeti yapanlar arasında katılmışlardı, bazı aksamlar Karpış Lokantası'nda Ankara'nın kaymak tabakasıyla biraraya gelir eğlenirlerdi. Cemalettin Bey de eğlenmeyi, dışarda yemek yemeyi çok severdi. Sık sık aşam yemekine çıkarlardı; genç, purl purl bir çiftteler. Yeni cumhuriyetin kurucularını etkileyen batılılaşma heyecanına onlar da kapılmışlardı. Avrupalı gibi giyinmiyorlar, Avrupalı gibi yaşamıyorlardı. Cumhuriyet balolarını hiç kaçırıyorlardı. Balolarda Fatma Hanım zarif danslarıyla herkesi kendine hayran bırakıyordu. Ne de olsa dansın yurdu Polonya'da doğmuştu ve... Bugün doksan küsur yaşında bile zarafetini yitirmemiş vücudu, o zamanlar dansa hiç kayıtsız kalamıyordu.

Mitoloji kahramanı Fatma hanım!

Fatma Hanım hep şöyle düşünmüştü, ama kimseye söylememişti. “Ben yedi aylık doğdum. Demek ki ömrüm kısa olacak.” Bu tahtı masal boyunca ölümi bek-

başsağılığına geldi: “Şu istidayı imzalayınız, benim daktilom olarak vazifeye basıyacaksınız...” Fatma

Nafia Vekaleti'nde çalışırken her le bilgi formu dağıttılar. Sorular yabancı dilleri ne derecede bildiğini Fatma Hanım'ın cevabı formunda şağımadı. Rusca, Lehçe, Aln Fransızca, İngilizce ve Türkçe formdan hiç ses çıkmadı. Bir minde, Fatma Hanım iki oğluna ne gitmek üzere hazırlanırken, kendisini almaya geldiğini söyledi Hanım şaşırılmıştı. Gelen bey, mek istiyor, bir iş mevzuu var.” Millî İstihbarat Teşkilatı'nın İnettin Paşa'nın karısına çıktı. Hakında her şeyi bildiklerini kaldı. Paşa, o şaşkınlık ifadesi nuştı:

- Sizin hakkımızda iki buçuk ay tük. Her şey biliyorduk. Yalnız bu ka zel olduğunuzu bilmiyorduk!.. Bu konuşmadan iki ay sonra, MIT' büroda çalışmaktaydı. Sefaretlere ge kitapları okuyor, içeriğinin ne olduğunu yazıyordu.

Tam 22 sene MIT'te çalıştı. Yabancı her belge, bildiği dillerde yazılmış her geçti. Çok “ağız sıkı” bir memurdu. En çen günleri hakkında bir şey söylemeye şına rağmen purl purl çalışan kafasıyl rularını ustaca atlatıyor. Kendine bakı yor, hala güzel görünmeye dikkat ediy 22 senelik çalışmadan sonra emekli zor gelen yalıtırlığı aşmak için ikinci Cemalettin Bey'in ölümünden alı s surken tatile sık sık Akçakoca'ya gel sever, her gelisinde de Sarıkaya O Ama Akçakoca'nın laciverti su bir gün gelip de orada sakin. konukevinde kalacağı hiç aklın Emekli olduktan sonra da, iki ra'da yaşamaya devam etti. olan oğlu İstanbul'a verleş okumaya diye Amerika'ya git bir Japon kadını evlenmişti. 25 sene ülkesine ayak basm doğduğu için erken öleceğini s nım ikinci eşini de sekiz sen “İnsanın ömrü uzun olunca, yor.” İki yıl önce büyük oğlu ne'nin. Her büyük kayıpta b vardır derler, Fatma Anne 25 oğlunu gördü. Ağabeyinin cen ye'ye gelen ama belki de hiç mus oğlunu. Küçük oğlu onu tirmek istedi. “Hayır, dedi F bu toprağı ağıştım.”

Sonra kendi isteğiyle İstanbul'daki yerleşti. Ama hiç memnun kalmadı köti davranıyorlardı yaşlılara. Yine tilinde Kızılay'a ait “Yaslılar Konuk linine. “Günay, dedi. Ben senelerce tim. Akçakocaları çok severim. On leri. Beni oraya götür kızım.” Gelini çakoca'daki huzuruna yerleştirdi. ca'nın lacivert sularına konukevinde ceresinden bakıyor. Günde üç gaze tün bulmacaları çözüyor. Radyo di Sedatlı ruj sürmeyi, ak saçların kes

Ne güzel geçmişti çocukluğu Volkovisk'in hemen dışındaki çiftliklerinde. Bahçede kocaman ağaçlar, salıncaklar, geniş arazilerinin içinde küçük doğal havuzlar, bahçede çeşit çeşit hayvanlar... Litvanya Türkleri Müslüman oldukları için domuz yemezlerdi. Bu yüzden kaz beslerlerdi çiftliklerinde. Fatma atlara tutulmadan önce kazların peşinden koşardı, çok küçüktü, düşe kalka yürüyordu, kazların gagaları gibi sarı saçları vardı, hep beyaz giydirirlerdi ona. Mutlu

insanların yaşadığı kalabalık çiftlikte, hemen her gün bir kaz kesilir, ciğerinden kaz ciğeri ezmesi yapılır, yemeklerde kullanılan hafif ve lezzetli yağı kavanozlarda saklanırdı. Tavuklar, ördekler, kediler, köpekler, inekler bu büyük çiftliği doğanın bir parçası kılıyordu.

Baba Bayraşevski ve oğulları atlara meraklıydılar. Çiftliklerinin hatırı sayılır büyüklükteki harasında yetiştirirler, bazılarının ünü Minsk'e kadar ulaşan atlarının güzelliğiyle övünürlerdi.

Fatma kazların peşinden koşarak oynamaktan vazgeçecek kadar büyüdüğünde, büyük ağabeyine her gün yalvarırdı:

- Ağabeyciğim, ne olur ben de ata bineyim.
- Daha çok küçüksün Fatma, biraz büyü.
- Ne kadar daha büyüyeceğim?
- Boyun burama gelinceye kadar büyüyeceksin.

Belini gösterirdi, uzun bacaklarına dizlerine kadar gelen deri çizmeler giymiş olan yakışıklı ağabeyi, sonra bir koluyla Fatma'yı kavradığı gibi atının tergisine alır ve Volkovisk'in kırlarında dörtnala sürerdi. Taze bir rüzgar geçirdi Fatma'nın yüzünden. İçindeki coşkunun mutluluk olduğunu bilemeyecek kadar küçüktü.

Fatma büyüdü, uzun boylu güzel bir kız çocuğu oldu, boyu ağabeyinin belini bile geçti.

- Büyüdüm artık ağabeyciğim, dedi bir gün.
- Bakayım?

Yan yana durdular ağabeyiyle, yakışıklı ağabey baktı, Fatma gerçekten büyümüşü, üstelik güçlü görünüyordu. Haradan bir at getirdi, fazla yaklaştırmazlardı Fatma'yı haraya küçükken. O evin en küçüğüydü, üstelik yedi aylık doğanıydı, ona bir şey olacak diye korkardı herkes. Ağabey kızıl renkli, ağızından buharlar çıkan atın sağrısını okşayarak,

- Bu senin atın olsun, dedi. Her akşam ona git, okşa, konuş, şeker ver. Onu sev, at senin arkadaşın, dostun olsun.

Fatma atını çok sevdi. Atını sevdiği kadar bütün hayvanları çok sevdi. Hep bir hayvan besledi uzun ömrünün çeşitli dönemlerinde. İnsanları da çok sevdi, hep insanların içinde olmak istedi, oldu.

Volkovisk o sıralarda bir Polonya şehriydi, ama Polonya Rusların egemenliği altındaydı. Bu yüzden Rusça konuşmak çok doğaldı, zaten okullarda, çarşıda, pazarda Lehçe de, Rusça da konuşuluyordu.

Bayraşevski ailesi evde Lehçe konuşuyordu. Fatma anne babasıyla, çiftliğin çalışanlarıyla, ağabeyleriyle, ablalarıyla Lehçe; şehirde kimi zaman Rusça, kimi zaman Lehçe konuşup anlaşıyor, çok dilli bir hayatın içine doğru gittiğini henüz bilmiyordu.

Volkovisk'te yaşayan çok Alman vardı, yakın komşularından biri çok çocuklu, varlıklı, kalabalık bir Alman aileydi. Fatma onların çocuklarıyla arkadaştı. Biraz kaba saba insanlardı, dilleri de öyleydi, ama çocukluk arkadaşları kıymetlidir, Fatma onların kaba sabalıklarının farkına bile varmıyordu. Yalnız komşularının kaba sabalıklarının değil, onlarla gayet iyi Almanca konuşup anlaştığının da farkına varmıyordu.

Noter baba Bayraşevski aristokrat sayılmasa bile, saygıdeğer bir adamdı, aristokrat dostları vardı. Çocuklarının eğitimine çok önem verirdi. Aristokratlar çocuklarını halk okullarına göndermezler, temel eğitim için seçkin mürebbiyeler tutarlar, çocukları dokuz yaşına gelince de koleje gönderirlerdi. Baba Bayraşevski de dört kızını yetiştirsin, hepsi zarif birer hanımefendi olsun diye, kızlarına bir mürebbiye tutmuştu. Fatma, bir Rus albayın dul eşinden Fransızca öğrenmeye başlamadan önce, Lehçe'yi, Rusça'yı, Almanca'yı sular seller gibi konuşuyor, okumayı öğrendikçe bu dillerde okuduğu kitapların sayısı artıyordu. Zarif mürebbiyesi ile birlikte Fransızca'ya başladı, öğrenmesi uzun sürmedi. Dokuz yaşına geldiğinde koleje başladı. Kolejde Rusça'sı iyice güçlendi. Rus edebiyatını okuyabiliyor, gayet güzel yazıyordu. Polonyalılar Katolik'tiler. Okullarında Latince temel dersti. Fatma ister istemez Latince de öğrendi. Koleji bitirmesine yakın bir gün konuşabildiği, okuyup yazabildiği dilleri saydığında kendi de şaşırdı: Lehçe, Rusça, Almanca, Fransızca, Latince... Üstelik bunları öğrenmek için fazla çaba göstermesi de gerekmemiştir.

Zarif mürebbiyesi dört kız kardeşe sadece Fransızca'yı değil, güzel konuşmayı, zarif ve güzel olmayı, salon danslarını da öğretmişti. Fatma dans etmeyi çok seviyordu, daha çok küçükken, kavalileri sadece ağabeyleri iken, onların kollarında döndükçe bile dans etmenin hazzını tadıyor, hayatı daha da seviyordu. İyi dans etmesinin ödülünü, uzun yıllar sonra Cumhuriyet Ankara'sında alacağını da bilmiyordu henüz.

Fatma uzun ömründe neler göreceğini hiç bilmiyordu, biri anlatsa, hayatında akla hayale gelmez neler olacak dese, inanmazdı.

İnanamazdı da, çünkü sakin ve sevimli şehri Volkovisk'te olağanüstü bir şey olmuyordu ki hiç. Hayat kendi ritüeli içinde, ağır bir ritimle akıp gidiyor, insanlar çoluk çocuğa karışıyor, yaşlanıp ölüyorlardı. Hepsi buydu.

Derken "prova revolüsyon" değil, düpedüz "revülasyon" oldu. Ekim Devrimi, 1917. Çar öldürülmüştü. Korku içindeki aristokratlar, Lenin diye bir adamın adını duydular, öğrendiler. Ama Bayraşevski ailesi o coğrafyada yaşayanların kaderini değiştiren bu büyük tarihi olaydan pek etkilenmemişti. Noter baba işini gücünü henüz sürdürüyordu. Çini sobalar çıtırdarak yanıyor, çiftliğin kazları akşam yemeklerini süslüyor, haftada birkaç gece yüksek tavanlı salonlarda danslar ediliyordu. Fatma'yı gördükçe atı sevinçle kişniyor, semaverler her akşamüstü tıkırdıyor, kokulu çaylar incecik porselen fincanlara doluyordu.

Ama bir gün Almanların Birinci Dünya Savaşını başlattığını duydular. Başlangıçta fazla endişelenmemişlerdi, kendilerine değmeden gelir geçer sanıyorlardı. Oysa, uzun ve görkemli masalın ilk dönemeciydi bu. Önce Alman komşularından koptular, şehrin huzuru kaçtı. Erkekler cepheye çağrıldılar. Bayraşevski ailesi için acılı ve korkulu bir bekleyiş başladı. Fatma'nın ağabeyleri de savaşa gittiler. Taşlar yerinden oynamıştı. Aile dağılmaya yüz tutuyordu. Aile korkuyordu. Savaştan önce Fatma'nın üç ablası evlenmişlerdi. İki abla Azeri Türkleri ile bir abla da bir Çeçen'le. Yüzyıllardır Baltık yakınlarındaki topraklarda yaşayan Bayraşevski ailesi, -yani anne ve baba Bayraşevski ile Fatma- savaştan kaçtı, Azerbaycan'a gitti. Kızlarının yanına. Fatma'nın Azeri Türkçesi ile ilk karşılaşması burada oldu. Her ne kadar Türk kökenli olsalar da Türkçe bilmiyorlar ve konuşmuyorlardı, ama ablalar Azeri kocalarının sayesinde konuşur, anlaşır olmuşlardı. Fatma'nın ilk dikkatini çeken iki kelime oldu. Azeriler "Allahaşkına" yerine "men ölüm" diyorlardı, Fatma'nın Litvanya Türkleri'nden olan iki ablası da çarşıda pazarda "men ölüm" diyorlardı artık, tıpkı Azeriler gibi. Ama Fatma yurduna, şehrine döneceğine inanıyor ve bu dili öğrenmemekte ısrar ediyordu. Bilmiyordu ki, ömrünün en uzun döneminde bu dil, Türkçe, ana dili olacak, ömrü boyunca en çok bu dille konuşacak...

İki ağabey savaştan dönmeyi başardı. Aile üyeleri doğdukları topraklara, evlerine döndüler, Volkovisk'e, Polonya'ya. Fatma yurdunu özlemişti, yurdunun yıldızlarını ve göğünü. En çok da atını özlemişti. Ama atı ölmüştü.

Atının ölümünün acısını unutturan şey, bir aşk oldu. Fatma bir toplulukta Kafkas kökenli bir Türk olan Cemalettin ile tanışmıştı. Cemalettin Prag Üniversitesi'nde harita mühendisliği okumuştur, yakışıklı, görgülü, kültürlü bir gençti. Babasının tam istediği gibi bir damattı. Evlendiler, iki oğulları oldu.

Hayat güzeldi, masalın ilk keskin dönemeci atlatılmıştı, önlerinde mutlu bir gelecek olduğuna inanıyorlardı. Baba Bayraşevski'nin ölümü bile bu inancı sarsmadı. Çünkü artık yaşlanmış olan babanın ölmesi doğaldı, üstelik onun da mutlu bir hayatı olmuştu.

Ancak uzun ve görkemli masalın ikinci dönemecinin çok daha sert, uzun ve trajik olacağını henüz bilmiyorlardı. Almanlar yine saldırdılar. Fatma'nın yaşadığı coğrafya bu defa Hitler'i tanıyor, "Heil Hitler!" ünlemi giderek artan bir şiddette duyuluyordu. Cemalettin henüz tam anlamıyla başlamamış olan savaşın kan ve kin kokusunu çok çabuk duydu. Fatma'yı karşısına aldı.

- Bak Fatma, dedi. Bu savaş çok uzun sürecek. Macaristan düşecek, Polonya da düşecek. Beni ya Sibiryaya sürecekler, ya kurşuna dizecekler.

Fatma'nın yüreği titredi. Kocasına inanmak istemedi. Bunun da birinci savaş gibi yara almadan geçeceğini sanıyor, bu sıkıntılı günleri atlatır atlatmaz her şeyin yoluna gireceğini düşünüyordu. Ne de olsa yine savaşa gitmiş olan ağabeylerinden mektup geliyordu, üstelik öyle korkunç şeyler yazmıyorlardı.

- Kurşuna mı dizecekler? diye sordu Fatma, her şeyin düzeleceğine dair inancı sarsılınca.

- Gel, Türkiye'ye gidelim, dedi Cemalettin. Orada yeni bir cumhuriyet var.

Fatma başka bir lehçeye ait olsa da, iki Türkçe kelime hatırladı: "Men ölüm".

- Peki, gidelim, dedi.

Bir İtalyan gemisine bindiler. İki çocukları ve Fatma'nın annesiyle birlikte. Romanya kıyılarından geçerek İstanbul'a vardıklarında tarih 27

ağustos 1938 idi. Atatürk çok hastaydı. İki ay sonra onlar da gözyaşları içinde Atatürk'ün cenaze törenine katılacaklarını bilmiyorlardı. Onlar için Atatürk heyecan verici, hayranlık duydukları bir isimdi.

Cemalettin'in mesleği yaşayacakları şehri belirlemişti: Ankara. Taze cumhuriyetin taze başkenti. Henüz köy, henüz acemi, henüz naif şehir. Yenişehir'de bir ev tuttular, yerleştiler. Fatma Türkçe bilmiyordu. Henüz. İki ağabeyinin savaştan dönemeyeceklerini bilmiyordu. Henüz.

Cemalettin Türkiye'ye gidelim derken, genç cumhuriyetin yetişmiş insan ihtiyacını bilerek başvuruda bulunmuştu. Genç cumhuriyet de heyecanla davet etmişti onu ve ailesini. Maden Tetkik Arama-Etibank'ta harita mühendisi olarak işe başladı. Sıradan bir mühendislik değildi Cemalettin yaptığı. Bu genç cumhuriyete bağlılıkla kolları sıvamış ve Etibank'ın ilk maden haritalarını çıkarmıştı. O ilk haritalarda Cemalettin'in attığı imza kaldı: Cemalettin Konuk. Ankara'ya yerleştikten sonra, Türk vatandaşı olmuş, kendine ve ailesine yeni, Türkçe bir soyadı almıştı. Oysa oradaki ömürleri konukluğu geçti; ev sahibi, yerli oldular.

Yeni yurdun dilini ilk öğrenen Fatma'nın beş yaşındaki küçük oğlu oldu. Komşuları doktorun kendi yaşındaki oğluyla arkadaştı. Türkçe'yi hemen kapmıştı ondan. Cemalettin'in öğrenmesi, kökeni gereği hiç zor olmamıştı. Fatma ise Azerbaycan'dan döndükten ve Cemalettin'e âşık olduktan sonra, Varşova'da Şark Derneği'nde bir Türk'ün verdiği Türkçe derslerine birkaç ay devam etmiş, ama sonra asmış, üstünde durmamıştı. Bir gün gelip de bu dili öğrenmesi gerektiği hiç aklına gelmemişti. Sadece kulak dolgunluğu vardı, ama yetmiyordu.

Bu dili daha hızlı, daha iyi nasıl öğrenirim diye düşündü ve önce düzenli olarak Ulus gazetesi almaya başladı. Birkaç ay sonra da daktilo kursuna yazıldı. Birçok şey gibi daktilo öğrenmesinin de bir gün gelip ona ekmek parası kazandıracığını bilmiyordu. Masalın başında dediğim gibi, biri Fatma'ya hayatında neler neler olacak dese, inanmazdı. Daktilo kursunda Türkçe'den başka dil bilen yoktu. Bütün Ankara'da bile bilen var sayılmazdı. Dost canlısı Fatma, arkadaşlarıyla konuşa konuşa, kursu bitirmesine daha zaman varken on parmak daktilo -üstelik Türkçe- yazabiliyor, doğma büyüme Ankaralı gibi olmasa da, bayağı iyi Türkçe konuşuyordu.

Kurs bitince Fatma uğraşsız kaldı. İki çocuğunu yetiştiriyor,

annesiyile ilgileniyor, ama yine de çok boş vakti kalıyordu. Tez canlı, hareketli, durduğu yerde duramayan bir kadındı. İngilizce öğrenmeye karar verdi. Amerikan kursuna yazıldı. Fatma'nın İngilizce öğrenmesi hiç zor olmadı. Bütün bu dillerle oynaşabiliyor ama ömrünün en uzun bölümünde kullanacağı dili, Türkçe'yi, yabancı bir gramer yapısı ve vurguyla, aksanlı kullanıyordu: "Biliyor musunuz ki, iyi yaşanmış hayat bir hazinedir?"

Taze cumhuriyetin el üstünde tutulan, meslek sahibi insanlarından oluşan seçkin bir topluluğunun içindeydiler. Karpıç'te akşam yemekleri yediler, cumhuriyeti "yapanlarla" birlikte güzel geceler geçirdiler, balolara katıldılar. Fatma bu balolarda doyasıya dans ederken hem yüksek tavanlı salonlardaki dansları, yurdunu özledi, özlediğini çok çabuk unutmak istedi. Bütün baloların en iyi dans eden kadını oldu. Her zaman.

Annesinin ölümü onu biraz sarstıysa da mutlu bir hayatı vardı, annesinin hayatın tadını çıkaracak kadar uzun ve mutlu yaşadığını düşünüp avundu.

Bayraşevski ailesinin yedi aylık doğan altıncı çocuğu Fatma hep şöyle düşünmüş, ama kimseye söylememişti: "Ben yedi aylık doğdum, demek ki ömrüm kısa olacak..." Bu saplantı yüzünden iki oğlunu yetiştirirken bir gün onların annesiz kalabileceklerini düşünüyor ve ikisine de yemek yapmayı, kendine bakmayı öğretiyordu.

Oysa yanılıyordu. Allah ona uzun ve renkli bir ömür vermiş, ama ilk aşkı, kocası Cemalettin'den esirgemişti. Ankaralı olalı daha on seneyi bile bulmamışken Cemalettin'in ileri derecede kanser olduğu ortaya çıktı, kısa süre içinde öldü.

Fatma doğduğu topraklardan çok uzaktaydı. İki küçük çocuğu vardı. İki ağabeyi savaşta ölmüştü. Ablaları ondan kilometrelerce uzaktaydılar, mektupları bile birkaç ayda bir geliyordu. Fatma kendini tam anlamıyla yerlisi hissetmediği topraklarda iki çocuğuyla yapayalnızdı.

Kocasının defnedildiğinin ertesi günü Nafia Vekilinin müsteşarı ona başsağlığına geldi. Biraz oturduktan sonra bir kağıt uzattı.

- Şu istidayı imzalayınız, dedi. Benim daktilom olarak vazifeye başlayacaksınız.

Fatma itiraz etti. Acısı henüz çok tazeydi.

- Yapamam, dedi. Perişan haldeyim.

- Siz imzalayınız yeter, dedi müsteşar. Raporlu olacaksınız, vazifeye bir ay sonra başlayacaksınız.

Atlarla, kazlarla, Polka ve valslerle, şık elbiseler, semaverler, hizmetlilerle geçeceğini sandığı, görkemli bir hayatın içine doğmuş olan Fatma için böylece yeni bir hayat başladı. Basit, sıkıcı, özelliksiz bir bürokrasi hayatı. Sabahın köründe mesai, üstü camlı çelik masalar, kocaman daktilolar, amirler, memurlar, öğle tatilleri... Akşam beşte daireden çıktığı gibi evine koşuyordu. Ama birkaç yıl sonra hayatının akışının yine değişeceğini bilmiyordu.

Soğuk savaş dönemi idi. İki kutuplu dünyanın üzerinde hep sığa dönüştürmesinden korkulan bir savaş tehdidi... Bir gün Nafia Vekaletinde memurlara bilgi formu dağıtıp doldurmalarını istediler. Fatma'nın canı sıkılıyordu, iş gücü yoktu pek. Adını, soyadını, şunu bunu yazdıktan sonra, bildiğiniz yabancı diller satırını doldurdu. Lehçe, Rusça, Almanca, Fransızca, Latince, Türkçe, İngilizce. Yazdıkları bir satıra sığmadı, kağıdın kenarına devam etti. Formu teslim etti, sıkıntısına geri döndü.

Aradan birkaç ay geçti. Mesai saatinin bitmesine birkaç dakika varken, bir otomobilin kendisini almaya geldiğini söylediler. Fatma'yı almaya gelen adam,

- Paşa sizi görmek istiyor, bir iş mevzuu varmış, dedi.

Fatma korkmuştu, tedirgin bir halde otomobile bindi ve kendisini görmek isteyen paşaya gitti. Paşa çok uzun konuştu. Hakkında her şeyi bildiklerini görünce Fatma şaşırıp kaldı. Paşa Fatma'nın yüzündeki şaşkınlık ifadesine hiç aldırmadı.

- Hakkınızda uzun bir araştırma yaptık, dedi. Her şeyi biliyorduk. Yalnız bu kadar genç ve güzel olduğunuzu bilmiyorduk.

Bu konuşmadan iki ay sonra Fatma MİT'in yeni kurulan bürosunda çalışmaya başlamıştı. Belgeleri, dergileri, kitapları okuyor, içeriklerinin ne olduğuna dair raporlar yazıyordu. Tam 22 sene MİT'te çalıştı. Yabancılar hakkındaki binlerce belge, bildiği dillerde yazılmış yığınla metin elinden geçti.

Sonra emekli oldu.

Sonra küçük oğlu Amerika'ya gitti, bir Japon kadınla evlendi, tam 25 yıl ülkesine ayak basmadı.

Sonra büyük oğlu öldü.

Küçük oğlu ağabeyinin cenazesine gelince Fatma oğlunu görebildi. Yaşlanmıştı oğlu ve kendisi hâlâ ölmemişti. Oğlu onu Amerika'ya götürmek istedi. Fatma kabul etmedi. Ömrünün son demindeydi, kendini -artık- ait hissettiği bu topraklarda ölmek istiyordu.

Sonra bir huzurevine yerleşti.

Sonra huzurevindeki çalışanlara İngilizce öğretmeye başladı.

Sonra ben Fatma'nın varlığından haberdar oldum, onu aradım, ziyaret etmek istedim. Doksan küsur yaşındaydı.

- Gelirken bana İngilizce Fransızca mecmua getiriniz, dedi. Unutmaktan korkuyorum.

Götürdüm. Çok sevindi. Hemen bulmacalarına baktı.

- Siz biliyor musunuz ki, dedi, bulmaca bulursanız o lisanı kolayca hatırlarsınız?

Not: Bir gazetede Anadolu Ajansı mahreçli kısa bir haber görmüştüm: "Akçakoca'daki huzurevinde yaşayan, yedi dil bilen nine gençlere lisan öğretiyor..." Merak ettim, Akçakoca'ya gittim, Fatma Bayraşevski ile tanıştım. Hikâyesini Yeni Yüzyıl gazetesinin 24 Eylül 1995 tarihli CafePazar ekine yazdım. Bu söyleşi yayımlandıktan birkaç gün sonra, bir arkadaşım beni aradı ve "Babaannemin hayatını yazmışsın" dedi. "Nasıl yani?" dedim, "Fatma hanım senin babaannen mi?" Öyleymiş. Gazetede yazdıklarım tamamen gerçektir, ama ben o gerçeği hikâyenin meydanına taşıdım, dönüştürdüm. Neleri değiştirdiğimi, dönüştürdüğümü hatırlamıyorum, ama hikâyenin adı olan cümle ile son cümlesi tamamen gerçek.

Şapkacı Arlet

Doktor Manuk Bey çoğu eski yazı, bir bölümü Fransızca, Latince ve Ermenice, hepsi birbirinden değerli kitaplarını teker teker elden çıkarıyor diye duymuştuk. 'Kaç sahaf kapısına dayanmış, her gün ayrı bir servet teklif ediyorlarmış da, kitaplarını topluca satmaya kesinlikle yanaşmıyormuş' deniyordu. Söylentilere göre, her isteyene her kitabı vermiyor, "neden?" sorusuna iyi bir cevap bekliyormuş, eğer "kitapperest"i gözü tutarsa değerinden çok düşük, hatta sembolik bir fiyata satıyor, tutmazsa eli boş gönderiyormuş diye anlatılıyor; üniversite kantinlerinde, civar kahvelerde, öğrenci evlerinde nasıl doğduğu bilinmeyen tuhaf bir efsane büyüyordu.

Hemen her fırsatta Doktor Manuk Bey hakkında konuşuluyor; çevremizde her gün yeni bir kitabın adı geçiyordu. Hiç duymadığım, bilmediğim, aslına bakılırsa ilgi alanıma pek de girmeyen kitaplardı bunlar. Beni kitaplardan çok Doktor Manuk Beyin her gün bir parça daha zenginleşen efsanesi ilgilendiriyordu. Ama yine de adı geçen her kitap, efsanenin parçası olduğu için birçoklarımız gibi beni de şiddetle kendine çekiyordu. Konya'nın harsiyyat ve halkiyyatından, Türkiye'nin tatlısu balıklarına; cevher mikroskopisinin metalürjideki tatbikinden, baltalık ormanlarında bakım metotlarına; İstanbul Tıp Fakültesi'nde ilk kez yapılan beyin ameliyatının resimli "günlük"ünden, genç bir Osmanlı'nın Fransızca yazdığı illüstre edilmiş erotik romana; Ermenice yazılmış adabı muaşeret kaidelerinden, bir paşanın eski yazıyla kaleme aldığı hanımlar için ev idaresi malumatına, Fransızca Kuran'dan, eski yazı İncil'e; kriket oyunu kurallarından ekoloji kelimesinin Türkçe'de ilk kez geçtiği iddia edilen böcek ekolojisi elkitabına kadar binlerce kitap; geniş ve alabildiğine zengin bir hayat haritası oluşturuyor, bu şaşırtıcı haritanın hiçbirimizin henüz görmediği hayali parçaları aklımızı başımızdan alıyordu.

Doktor Manuk Beyi tanıyor değildim. Bu bir rivayet miydi, gerçek miydi, yoksa sadece iyi uydurulmuş bir hikâyeye miydi, onu da bilmiyordum. O günlerde herkes Doktor Manuk Beyden ve kitaplarından söz ediyordu ama, henüz ondan kitap almış ya da yüzünü görmüş tek bir kişiye bile rastlamamıştım. Ortada sadece bir ad: Doktor Manuk Bey ve muğlak bir adres vardı: Beyoğlu Mis Sokakta, sağ kolda, geniş cepheli bir apartmanın en üst katı. Hepsi bu.

Bir kış günü, öğleden sonra Manuk Beye gitmeye karar verdim. "Yalnız" olarak. O zor soruya, "Neden?" sorusuna vereceğim cevap Manuk Beyi memnun etmez de, evden eli boş çıkarsam, -ki öyle olacaktı, anlaşılan Doktor Manuk Bey sıradan ya da gerçek cevaplarla yetinecek bir adam değildi- buna kimse tanık olmasın istiyordum.

Mis Sokak'a vardığımda "geniş cephe"den kastın ne olduğu biraz karıştı. Sokakta, ilk bakışta dikkat çeken dar cepheli apartmanlar vardı da, "geniş cepheli bir apartman" yoktu. Binalar az-çok birbirlerine yakın genişlikteydiler. İki apartmanın en üst katının cephesinde tabela vardı. Biri bir turizm şirketi, diğeri bir muhasebe bürosu. O ikisi dışında, tüm apartmanların en üst katında Doktor Manuk Bey oturuyor olabilirdi.

Efsane kitaplığın sahibi efsane doktoru aramaya sağdaki ilk apartmandan başladım.

(Buradan itibaren okuyucuyu hayal kırıklığına uğratacağımı biliyorum, çünkü bu hikâyeye Doktor Manuk Beyin hikâyesi değil. Onu henüz yazmadım. Bu hikâyeye adından da anlaşılacağı gibi Şapkacı Arlet'in yani Madam Argiro'nun hikâyesi. "Müşkülpesent" okuyucu, Madam Argiro'nun hikâyesini neden Doktor Manuk Bey üzerinden anlattığımı soracaktır. Çünkü Madam Argiro'nun hikâyesi Doktor Manuk Beyin kitaplığında olduğu söylenen kitapların oluşturduğu hayat haritasının bir parçasıdır. Diyelim ki Madam Argiro'nun hikâyesinin bir kitabı var ve bu kitap da Doktor Manuk Beyin kitaplığında bulunuyor. Onu ben satın aldım, elbette iyi bir cevap karşılığında.)

Madam Argiro'nunki en üst katına çıktığım kaçınıcı apartmandı, bilmiyorum. Galiba sokağın sondan ikinci veya üçüncü apartmanıydı.

Adı yoktu, olsa hatırlardım. Ona gelinceye kadar turizm şirketi ve muhasebecinin buldukları hariç her apartmana girdim, en az beş kat çıktım, "Doktor Manuk Bey burada mı oturuyor?" diye sordum. Dört kapı açılmadı, onları bir başka sefer tekrar ziyaret etmek üzere aklımda tutmaya çalıştım, (ama unuttum, -zaten artık önemi yok). Açılan kapılardan gayet kısa ve soğuk bir "Hayır!" cevabı aldım. Katları tırmanmaya başlamadan önce alt kattaki dükkanlara, birinci veya ikinci katta oturanlara "Burada Doktor Manuk Bey diye biri oturuyor mu?" diye sordum elbette. Ama bir yararı olmadı. Birisi "Dişçi mi?" diye sordu, olabilir diye düşünerek evet dedim, "ikinci katta bir dişçi var ama adı Manuk değil, Haçık" dedi. Terzi levazımatçısı niye aradığımı sordu. Kitaplıktan söz edince beni başından savdı. Diğerleri oturdukları apartmanda Doktor Manuk Bey diye birinin yaşayıp yaşamadığını bilmedikleri için, her apartmanın en üst katına çıktım. Madam Argiro'nun daire kapısına vardığımda yorgunluktan dizlerim titriyordu. Kapıyı çalmadan önce merdivenlere oturup dinlenmek zorunda kaldım.

Öyle yorulmuştum ki nefesim bir türlü düzelmeyordu. Toplam kaç kat çıktığımı hesaplamaya çalıştım, yarısında vazgeçtim. Olan olmuş, bitkin düşecek kadar çok basamak çıkmıştım. Önünde oturduğum kapının son şans olmasına karar verdim. Doktor Manuk Bey buradaysa buradaydı, yoksa dönüp evime gidecektim, daha fazla uğraşacak halim kalmamıştı.

Aslında kapıyı çalmaya bile gönlüm yoktu ya, daire kapısının çirkinliği dikkatimi çekti. Berbat bir griye boyanmış, hücre kapısını andıran, tam ortasında demir parmaklıklı küçük bir penceresi olan demirden yapılmış, ağır bir kapı. Bu ürkütücü, çirkin, demir kapının arkasında nasıl biri oturuyor olabilirdi? Her kapalı kapının ardını merak etmekte bir sakınca görmeyecek kadar gençtim, gücümü toplayıp zili çaldım.

Zile basmamla yerimden sıçramam bir oldu. Apartman boşluğunda çınlayan korkunç bir ses şehrin tüm polis, jandarma, itfaiye ve ambulans ordusunu yardıma çağırıyor gibiydi. Sanki bir evin nazik ve sevimli ziline basmamıştım da, o korkunç demir kapıyı, "Çıkarın beni buradan!" diye bağırarak yumruklamıştım. Çok korktum. Demir kapının ürkütücü görüntüsünden, zilin sesinden, apartmanın soğuk görünümü

sahanlığından ve aşırı merakımdan çok korktum, merdivenlere yöneldim. Bir an önce inecek, bu garip atmosferden çıkacak, şehrin güvenli sokaklarına kavuşacaktım. Ama "Kimsiniz?" diyen yumuşak bir ses duydum. Yaşlı bir kadın sesiydi. Dönüp baktım, çok parlak iki göz bana bakıyordu.

- Doktor Manuk Beyi arıyordum. Kitaplarını satıyormuş da, bana en üst katta oturuyor dediler. Ama yanlış geldim galiba. Sizi de rahatsız ettim. Özür dilerim...

Anlamsız vurgularla karmakarışık cümleler kurarak buna benzer şeyler gevelerken, kuvvetli bir kilitte muhtemelen büyük ve ağır bir anahtar iki defa döndü, çirkin kapı ardına kadar açıldı.

Galiba korkumu dışa vurmuştum ve Madam Argiro benim tehlikeli biri olmadığıma karar vermişti.

- Doktor Manuk Bey geçen kış öldü, dedi. Kitaplarını, her şeyini çocukları götürdü. Karşı tarafa, kendi evlerine. Ne yaptılar bilmem. Attılar, sattılar?

Sevinmem mi gerekiyordu, yoksa üzülmem mi, karar veremedim. Doktor Manuk Beyin izini bulmuştum, ama artık ne bana ne başkasına yararı vardı. Üstelik bu Doktor Manuk Bey o Doktor Manuk Bey miydi, onu da bilmiyordum. Yine de gecikmiş bir efsaneyi doğrulamış olduğuma inanmayı tercih ettim. Madam Argiro bir süre yüzüme baktı, gülümsedi ve birdenbire:

- Çay içecektim, dedi. Siz de içersiniz?

O ağır ve çirkin demir kapıya bakılacak olursa kimseye güvenmemesi gerekiyordu. Ama galiba çok yalnızdı ki, Doktor Manuk Bey referansını yeterli buldu. "Hayır içmem" desem, çıt deyip kırılacak kadar narin görünüyordu.

- Sizi rahatsız etmeyeyim, dedim.

- Rica ederim dedi, buyrun. Yorulmuşsunuz. Dinlenin biraz.

Kapıyı ardına kadar açtı. Çirkin demir kapı, sevimsiz bir mekanda hiç değilse yarım saat geçirmek zorunda kalacağımı ve yalnız ve ihtiyar bir kadını oyalayacağımı düşünmeme neden olmuştu. Ama hiç de öyle olmadı. Gıcırdayan parkelere dikkatle basarak salona girdim. Dairenin devasa bir salonu vardı. Belli ki iki daire birleştirilmiş, sokağa hakim olmakla kalmayıp, Beyoğlu'nun çatılarının üstünden denize ulaşmaya çalışan bir salon elde edilmişti. Evin eşyalarını tarif etmeye kalkışmak gibi sıkıcı bir şey yapmayacağım. Ama şunu söyleyeyim, bir

antikacı bu eşyaları görse Madam Argiro'ya bir servet teklif eder, hatta satın almayı başaramadığı takdirde bu yaşlı kadını zehirlemeyi bile aklından geçirirdi.

Gerçi eşyalardaki mükemmeliyeti görmem epeyce zaman aldı. Çünkü tarife sığmayacak kadar yoğun bir işçilik taşıyan, el oyması dev vitrin ve pencerenin önündeki gündelik koltuk dışında, bütün eşyalar beyaz çarşaflarla örtülmüştü. Madam Argiro da öyle yaşlı ve zayıftı ki, ilk anda kendimi yanlışlıkla bir morga girmiş gibi hissetmişim. Salonun ortasında öylece dikiliyordum, Madam Argiro beyaz çarşafları topladıkça, her ayrıntısı bana şaşkınlık ve haz veren bir tablo parça parça açılıyordu.

Beni pencerenin önündeki koltuğa oturttu. Sonra kararmış gümüş bir tepside çay ve Paskalya çöreği, incecik limon dilimleri, limon çatalı getirdi. Çay tabakları ve kaşıkları telkari gümüşlendi. Her bir eşyanın taşıdığı zaman izi ve yüksek zevk evi benzersiz kılıyor, yine aynı unsurlar aynı evi kalabalık bir şehrin içinde yalnız bırakıyordu. Oturduk, havadan sudan konuşmaya başladık.

Paskalya çöreği mahlepli ve sakızlıymış. Taa Kurtuluş'tan alıyormuş. Kaçkar pastanesinin sahipleri, Laz oldukları halde çok güzel Paskalya çöreği yapıyorlarmış. Eskiden bir Rum varmış, Trifon. Genç kızlığında hep ondan almış Paskalya çöreğini, su böreğini, pandispanyayı, hatta Trifon Museviler için hamursuz da satarmış. Ama Trifon ölünce dükkanı eczane olmuş.

- Zor olmuyor mu Madam dedim, buradan kalkıp taa Kurtuluş'a gitmek?

Kurtuluşluymuş. Her pazar Aya Lefter mezarlığına gider, dönüşte Paskalya çöreği almış. Ama artık her pazar gidemiyormuş, yol değilmiş onu yoran, apartmanın merdivenlerini çıkamıyormuş...

Yaşlanmaktan söz etti. Şimdiden. Yalnızlıktan. Sonra birden dikkatle bana baktı:

- Tanıyorsunuz Doktor Manuk Beyi?

- Hayır Madam, tanımıyorum, dedim. Hiç görmedim. Kıymetli kitapları varmış, onları satıyormuş diye duydum.

- Talebesiniz?

- Evet Madam, kitaba biraz meraklıyım da.

- Ooo, Doktor Manuk Bey de çok meraklıydı. Çok kitabı vardı, ama görmedim hiç okurken. Sekiz numarada otururdu. Vardı bir kedisi, çok arsızdı, damdan girerdi mutfağıma, çalardı balık, et, ne varsa. Doktor Manuk Bey dahiliyeciydi. Ama hiç hastası kalmamıştı. Bir Madam Vartanuş gelirdi ikide bir, şuram ağrıyor Manuk, buram ağrıyor Manuk, aşığı adama bana sorarsan. Aksiydi Manuk Bey, bir bağırırdı hastalarına, kaçır gider adam tabii, bir daha gelir sana öyle bağırırsan? Gelmez. Çok konuşurdu, hiç susmaz, anlatır anlatır, şöyle olmuş, böyle olmuş, oğlu onu demiş, gelini bunu demiş... Demesinler de ne yapsınlar? Üç gün duramaz evlerinde, gider kavga çıkarır döner. Bana da gelirdi çok, Madam Argiro çayınızı içmeye geldim, Madam Argiro size boza getirdim...

Bir el işareti yaptı, sanki onu anlatmaya değmez gibi. Doktor Manuk Bey hakkında iyi şeyler anlatmıyor, ondan sitayişle söz etmiyordu. Belli ki pek sevmemişti ihtiyarı, ama onu çıkarırsa hayatından yakın döneme dair anlatacak şeyleri epeyce azalıyordu. Bir an yaşlıların yalnızlıklarıyla ne tuhaf bir ilişkileri olduğunu düşündüm. Hem delicesine bağlıydılar, en yakınlarına bile tahammül edemiyorlardı, hem de şiddetle korkup kurtulmak istiyorlardı yalnızlıklarından. Yalnızlık avuçlarında bir kor parçası gibi duruyordu, ne kimseye vermeye kıyabiliyorlar ne yanmaktan kurtulabiliyorlardı.

Gökyüzü bulutlarla kaplıydı. Arada bir, bir parça aralanıyor, Beyoğlu'nun kararmış çatılarının ardındaki denizin üstüne incecik gümüşi çizgiler halinde ışık düşüyordu. Madam Argiro'ya dikkatimi vermek için bu çekici manzaradan uzaklaşmak isteyerek, tam karşımdaki duvara baktım. Duvarda eski zaman yakışıklısı bir adamın, büyütülmüş, siyah-beyaz bir fotoğrafı vardı. Fötr şapkalı, ince uzun parmaklarının arasında incecik bir sigara tüten, bacak bacak üstüne atmış, çok yakışıklı, kırk yaşlarında bir adam.

Madam Argiro fotoğrafa baktığımı farketti.

- Resme bakıyorsunuz, dedi.

- Çok güzel bir resim dedim. Beyefendi çok yakışıklıymış. Kocanız mı?

- Kocamdır, Mösyö Kalef.

- Hayatta mı?

- Yok. Çoook oldu öleli. Elli yaşındaydı, Amerika'ya gidecektik, seyahate, gidemedik.

Bu "gidemedik..." uzun ve yorucu bir hikâyenin son kelimesiydi anlaşılan. Hayatın çağlayan suyunun durulduğu, hatta artık yenilenemediği için ağırlaştığı bir zamanın başlangıcı. Oysa anlattıklarına bakılırsa, bütün mücadeleye "Yeni Dünya"ya yapılacak seyahat ile başlayacak olan "yeni hayat" için verilmiş, ama yeni hayatın kapıları açıldığı anda bir ölüm tekrar kapatmış.

- Madam, dedim, adınız Argiro mu? Ne hoş bir isim.

- Argiro. Beyoğlu'nda Şapkacı Arlet derlerdi bana, gençken. Çok eskiden.

- Sakıncası yoksa, anlatır mısınız?

- Elbet anlatırım, ne anlatmayayım? Ah çocuk, yapacak iş var? İşte bu pencere, hep otur dur önünde. Gökyüzüne bak, yağmur yağacak, güneş açacak. Hepsi bu. Bir çay daha içersin?

Kısa bir ara. Pencereden baktım, bu şehir gerçekten çok güzel.

Çaylarla geldi, koltuğa oturdu. Uzun bir hikâye anlatmaya hazırlandı:

- Sıkılmayacaksınız ama, dedi.

- Sıkılmam, dedim.

- 1920. Doğmuşum. Kurtuluş'ta. Babam İmrozluydu, beş yaşında gelmiş Kurtuluş'a. Beyoğlu'nda meyhanesi vardı, kocaman. Dolup taşardı. Ama fakirdik biz. Babam elinde hiç para tutamazdı. İçkisi var, kumarı var. Hatırlarım; Paskalyada, Noel'de benim mama, annem, ağlardı hep beş kuruş yok, yakacak odun yok, çocukların üstü başı yok. Babam da ağlardı ama akıllanmazdı hiç. Yine paraları kumara yatırmış. Babam çok yakışıklı bir adamdı. Annemle birbirlerine aşık olmuşlar. Evlenmek istemişler. Büyükbabam olmaz demiş. Oğlan serseri bir meyhane çırağı. İşi yok, gücü yok. Seni geçindiremez. Yok ille de aşk! diye tutturmuş mamam. Büyükbabam der olmaz, mamam der olur, en nihayet annem babama kaçmış, evlenmişler, büyükbabam gözüm görmesin seni demiş anneme. Harp zamanı. İngilizler dolu sokaklarda. Babam baştan çok çalışmış, kendi meyhanesini açmış. Ama sonra dadanmış kumara. Mamam ben doğunca pişman olmuş babamla evlendiğine. Anlatırdı, aşk laftır derdi. Üç günde biter, bitince kalırsın ellerin çamaşır leğeninde.

Pişman olmuş ama büyükbabam inat adam. Annem kapısını çalarmış, kucağında ben, açtırmazmış büyükbabam kapıyı. Büyük Tatavla yangınında büyükbabam ölmüş. Komşularını kurtarıyormuş bir bir. Son girdiği evden çıkamamış, çatı çökmüş üstüne. Bizim ev de yanmış. Büyükannem, dayımla göçmüş Atina'ya. Annem kalmış annesiz babasız, kucağında ben, yanında bir hayırsız koca. Dokuz yaşındaydım hatırlarım, bizim mahalle olmuştu bir cehennem. Çatır çatır yıkılıyordu direkleri, çatıları evlerin, çığlıklar, feryatlar...

İlkokulu bitirdim, doğru Beyoğlu'na çalışmaya gönderdiler beni. O sıra babam ciğerlerinden hastalandı, yattı sanatoryumda. Annem işletemez meyhaneyi, ben de başladım çalışmaya. Oradan oraya, oradan oraya. Sonra bir şapkacıya girdim. 17 yaşındayım. O zaman Beyoğlu'nda şapkacı dükkanı çok. Kadınlar hep şapkalı, ayıptır şapkasız sokağa çıkmak. Şimdi kimsenin başında yok şapka. Mösyö Kalef'i 17 yaşında tanıdım.

Benim çalıştığım dükkanın tam karşısında büyük bir mağaza vardı. Mefruşat satarlardı. Perdelik kumaşlar, döşemelik kumaşlar. İstanbul'un en zenginleri gelir giderler. Kalef'in babasıyla amcası bu dükkanın sahibiydi. Büyük bir Yahudi aile. Meşhurlar, zenginler çok. Kalef de çok yakışıklı. Dükkanın önüne çıkar bana bakar da bakar. Ben utanırım, bakamam, benim Madama derim Madam ben içerde çalışayım, olmaz der, sen güzelsin, ellerin de güzel, müşterilere sen hizmet edeceksin tezgahta. Şapkaları sen vereceksin. Ama bakar durur Kalef bana, ben de bakarım kaçamak, anlarım bir şeyler, ama olmaz derim. Çünkü onlar hem Yahudi hem çok zengin. O zamanlar İstiklal Caddesi'nde arabalar işlerdi. Kalef'in annesi, teyzesi, yengeleri gelirler lüks arabalarla, inerler sırtlarında kürkler. Benim dükkanın şapkalarına bakmazlar bile, Paris'ten, Roma'dan alırlar. Sabahları işe giderim sırtımda mantom, annem tersyüz etmiş, kenardan kenardan yürürüm Kalef'e rastgelmeyeyim diye. Ama takip eder beni Kalef.

Sonra bir de baktım yan yana yürüyoruz, derken sinemaya gitmişiz. Korkarım da bir yandan, oynuyor benimle? Ama olan oldu, aşık olduk. Bana evlenelim dedi, olur dedim. Dedim ama eve söyleyince kıyamet koptu. Mamam saçını başını yoldu, ezerler seni, hizmetçileri olursun, zaten almazlar dedi. Babam ölürüm, seni bir Yahudi'ye vermem dedi, eve kapattı. Ama aşka söz geçer? Kaçarım evden Kalef'le buluşuruz,

ağlaşırız. Onun evde de kıyamet kopmuş. Annesi bayılmış, hastaneye kaldırmışlar, bir Ortodoks kızla evlenemezsin demiş babası. Kalef evleneceğim deyince, miras yok sana demişler, git evlen beş parasız.

Kalef'in birikmiş parası var, onunla evlendik. Ben 18 yaşındayım, Kalef 22. Tarlabası'nda bir ev tuttuk, elimizdeki para bitecek. Ben hamileyim, Kalef'in işi yok, oturuyoruz evde. Kalef dedi sen neyden anlarsın? Şapkadan. Ben de ticaretten anlarım. O zaman açalım bir şapkacı dükkanı. Olur ama İstanbul'da şapkacı çok. Tutmadı dükkan, ne yapacağız? Hem Kalef'in ailesi yaşatmaz bizi. Kalef Ankara'ya gidelim dedi. Orası asri bir şehir oluyor, çok memurlar var, kadınlar... Şapka lazım. Dedim tamam. Kaldırdık evi, gittik Ankara'ya, yerleştik. Dükkanımızı açtık, benim Madamın şapkalarını satıyorum, ucuz, memur hanımlar için ideal. Sonra fötr satıyoruz yüksek memurlara. Çok tuttu dükkanımız.

Biz bir senede zengin olduk, oğlum doğdu Ankara'da. Kalef dedi Musevi olacak. Olsun dedim. David koyduk adını. Sünnet yaptık güzel bir otelde. Oğlum doğdu, benim annem babam bizi affetti, ama çocuğa diyorlar Stelyo. Kalef kızıyor. Ben evde Kalef yokken Stelyo diyorum, o gelince David. Çocuk bana soruyor ben David'im yoksa, Stelyo? Derdimiz bu olsun. Her şey çok güzel.

Lakin Varlık Vergisi çıktı dediler, vereceksiniz malları devlete. İtiraz yok. Bizim güzelim dükkan gitti vergiye. Hiçbir şey kalmadı elde avuçta. Ben diyorum Kalef'e üzme kendini, genciz, gene çalışırız, kazanırız, göndermediler ya seni Aşkale'ye. Ankara'da artık durulmaz. Döndük İstanbul'a. Lakin ev bark yok. Babamlarda kalıyoruz. Babamın durumu biraz daha iyi. Ona vergi düşük gelmiş, ortağı Türk. Meyhane çalışıyor.

Kurtuluş'ta babamın evinde oturuyoruz. İki katlı bir Rum evi, taş. Alt katta soba yanıyor, üst kat buz. David küçük, öksürür, korkarım. Ağlarım. Ben ağlayınca mamam kızıyor, dedim sana evlenme, bak istemediler seni. Kalef sıkıntılı hep. İş yok, güç yok. Babam David'e Stelyo dedikçe suratını asıyor. Gece, asma suratını diyorum, bak başımızı saktuk bir dam altına, onların sayesinde.

Mösyö Hayim bizi kabul etmedi. Kalef'in babası. Haber gönderdi kaç defa Kalef barışmak için, torunun da var artık, hem adı David, Mösyö Hayim diyormuş ki o David olamaz, annesi Ortodoks. Bunlar

çok kötü şeyler. Ortodoks, Musevi, Müsliman, hepsinin Allahı bir değil? Kalef'in canına tak etti bir gün, haber gönderdi yine babasına. Dedi ya beni evlat olarak tanıyıp seversin, yahut da ver benim miras hakkımı, büyükbabamdan kalan. Yoksa ben mahkemeye gideceğim, hepsine ortak olacağım. Mösyö Hayim korktu o zaman. Epeyce bir para verdi, al da git demiş, sen artık bu aileden değilsin. Sebep? Senin hanım Ortodoks. Mösyö Hayim'in servetinin de bir kısmı gitmiş Varlık Vergisine, ama yine çok zengin.

Kalef babasından aldı parayı, dedi Argiro, ne iş yapalım? Ne yapacağız? Şapkacılık. Bellidir işimiz. O sıra birçok şapkacı kapanmış. Ben yine bir şapkacı açtım Beyoğlu'nda. Adını Arlet koyduk. Şapkacı Arlet. Paris'ten model getiriyorum, atölyede aynısını yaptırıyorum. Benim dükkan çok tuttu. Kazandık. Kalef dedi bir gün Argiro sen bu dükkanı idare ediyorsun, ben de mefruşat mağazası açacağım, babama inat. Olur dedim. O da açtı bir dükkan, tam Mösyö Hayim'in karşısında. Mösyö Hayim bu sefer takdir etti çok Kalef'i, çalıştı kazandı diye. Familyası oturmuş konuşmuş, aferin Kalef'e demişler. Artık affedelim. Bir Pazar çağırdılar, gittik. Barıştık ama hiç sevmediler beni, hep hissettim. Olsun. Benim için David mühim, David'i çok sevdiler, torunları tabii, sevecekler. Hoş benim annem babam da Kalef'i sevmediler. Doğruya doğru.

Biz hep çalıştık. Çok çalıştık. David'i bakıcıya bıraktım, sabah çıkardım evden, gece karanlık olur, İstiklal Caddesi'nde bir Kalef bir ben, en son kapatırız dükkanları. Eve yürürken ayaklarım sızlar. Sonra bu daireyi aldık. 1950. Yıktık bütün duvarları, yeniden yaptık hepsini. Kalef her şeyi ısmarladı Avrupa'ya, en iyi ustalara. Tam kırk yıl oldu, ben bu evdeyim, çıkmam.

Her şey iyi, her şey güzel. Benim annem babam David'e Stelyo demekten vazgeçtiler. David isyan etti bir gün. Benim adım David dedi, siz deyince olmuyorum Stelyo. Annem babam arasında durmadan kavga. Babam yaşlı adam, yine hiç rahat durmaz. Küfeyle getirirler eve, böyle meyhanecilik olur? Meyhaneci adam içmez, bakar içenlere, uyanık olacak, dikkatli olacak, ama babam hepsinden çok içer, bir de gidip kumar oynar. Ama şarabı çok meşhurdu. Kırmızı, beyaz, roze... Zaten şarabını satmasa idi lüks lokantalara çoktan batacak. İmroz'da idi imalathanesi. Şaraplara bakmağa gidiyorum diye gider İmroz'a,

günlerce gelmez. Mamam kalır bende, ağlar da ağlar. Bu adam bıraktı beni tek başıma, belki de İmroz'da dostu vardır diye. Kalef adam gönderir İmroz'a, öğreniriz babam yerleşmiş kuzeninin evine, bütün gün içiyor, söylüyor, oynuyor, babamı zorla getirtir, fıçılarla şarabı da getirtir, indirtir mahzene, annem gider evine, yine başlarlar kavgaya, bu sefer babam gelir Kalef'e, ne getirttin beni oradan, alıp başımı gideceğim İmroz'a, dönmeyeceğim buraya, bıktım bu kadının dırdırından, anneme der ikide bir gitsene sen kardeşinin yanına Atina'ya, annem ağlar, bana gelir, baban beni istemiyor, git Atina'da otur kardeşinin yanında diyor, ben derim baba niye böyle yapıyorsun, o der söyle de sussun o zaman, karışmasın rakıma şarabıma.

Hayat böyle gidiyor. David'in mektebi, piyano hocası, Kalef'in üstü başı, evin işi, annemin dırdırı, babamın meseleleri, en çok da şarabı, kıymetli şarabı. Ama yine de güzel. Biz kulüplere gidiyoruz, yazın Büyükkada'ya gidiyoruz, mesuduz.

Bir sabah İstanbul'da kıyamet koptu. 6 Eylül. İstiklal Caddesi harp meydanı olmuş. Görsen dersin mahşer budur işte. Benim mağazanın camları yerde, içerde bir tek şapka kalmamış. Kırk yaşlarında bir adam, benim kadın şapkalarından birini sanmış fötr, takmış başına, gidiyor. Kalef'in perdeliklerin topları yerlerde yuvarlanmış, her taraf cam kırığı. Yürüdüm biraz, babama bakayım diye, sanırsın sokaklardan kan akıyor, buz kesti elim ayağım, babam meyhanenin önünde, kırık bir fıçının üstüne oturmuş ağlıyor. Sokaktan kan gibi şarap akıyor, babamın fıçılarının hepsini delmişler. Elinden tuttum, bizim eve götürdüm. Ağlıyor koca adam. Gidiyoruz buradan dedi. Hemen. Yarın. Atina'ya.

O hafta gittiler. Annemle ikisi, kolkola gemiye bindiler. Yanlarında bir büyük bavul. Annem hiç konuşmuyor. Babam durup durup arkasına bakıyor, İstanbul'a. Yerleştiler Atina'ya. Bir iki ay sonra biz de gittik baktık, ne yapıyorlar diye. Babam orada da bir meyhane açtı, ama keyifsiz. Hiç konuşmuyor, susuyor. Mamam dedi bana, keşke her şey eskisi gibi olsaydı. Küfeyle gelirdi eve zil zurna sarhoş, ama sonra bir gönlümü alıştı vardı ki... Belki de hep öyle gönlümü alsın diye dırdır ederdim çok. Şimdi tatsız tuzsuz bir adam. Erkenden geliyor eve, uzo vereyim diyorum hayır diyor, rakı vereyim diyorum hayır diyor, şarap vereyim, hayır. Pilaki? I-ih. Çiroz? I-ih. Öyle oturuyor radyo başında.

Erkenden yatıyor, kalıyorum sessiz evde bir başıma. Duyuyorum, ağlıyor rüyasında.

Babam küstü İstanbul'a, bir daha hiç gelmedi. Yedi sene sonra öldü. Mum gibi erimişti.

Bir zaman sonra Kalef dedi artık yoruldu, çalışma, evde otur. Ben dükkanlara bakarım. Ara sıra gelersin. Olur dedim. Oturuyorum evde, eski arkadaşlarla gidiyoruz çaya Hilton'a, Pera Palas'a. Hayat çok güzel. Kalef, oğlumuzu yanına aldı, işleri büyüttü, yürüttü. Sonra David'i evlendirdik. Koca adam oldu, asık yüzlü, dediğim dedik, tıpkı Mösyö Hayim. Kalef'e derdim sen de çalışma artık, yorulduk bak, David ne güzel idare ediyor işleri. Olmaz derdi Kalef, bari bir saat geç git, şöyle karı koca sabah kahvemizi içelim karşılıklı, yok olmaz!

Bir akşam mecmualara bakıyoruz, dedi şu Amerika'yı bir gidip görsek... New York, Kaliforniya, Teksas... Şaşırdım, açtım ağzımı yumdum gözümü. O sabah yalvardım, ne olursun Kalef, bugün cumartesi, gitme işe, gezelim biraz. Yok olmaz deyip gitti. Kızgıyım. Sen hiçbir yeri göremezsin dedim, aklın kalır işinde. Sen bir Büyükada bilirsin, bir Beyoğlu. Ordan oraya ordan oraya, o kadar. Ucunda para kazanmak yoksa hiçbir yere gitmezsin. Bak elli yaşına geldin, nereye gittin sırf gezelim diye? Sen Amerika'ya gideceksin? Dünyada inanmam! Ama artık zamanı geldi dedi. Bunca sene hep çalıştık, niçin? Bugünler geldiğinde gezmek için. David işi götürüyor, biz de artık biraz gezelim. Amerika'ya gidelim. İçim pır pır, ama damarına basıyorum ki, inat etsin. Hiç ağzını yorma boşuna dedim. Beni heveslendireceksin, sonra iş güç var diyeceksin, gidemeyeceğiz. Cevap vermedi. Pazartesi akşamı işten geldi, masanın üstüne iki uçak bileti koydu. Haftaya gidiyoruz Amerika'ya. Bir ay kalacağız. Önce New York! Ama gidemedik... Gitmemize bir gün vardı, kalp krizi geçirdi, hastaneye bile yetiştiremedik. Gömülürken içimden sözünü tutamadın Kalef dedim.

Yavaş yavaş yalnız kaldım. Torunlar küçükken çok gelmek isterlerdi bana, her pazar ailece gelirlerdi, ama bakardım Flor'un gözü hep saatte, kalkalım mı artık David der. David oturuyoruz der, sonra Flor'un yüzü asılır, daha akşam olmadan giderler, torunlardan duyarım, akşama kulübe gidecekler. Ses etmem. Torunlar büyüyünce hiç gelmez oldular. David'in zoruyla uğrarlar arada bir, okul çıkışı, o kadar.

Sonra Beyoğlu bozuldu. Eski Beyoğlu değil. Sokaklar it kopuk doldu. O güzel kulüpler kapandı bir bir. İnsanlarda surat asık, erkeklerde tıraş yok, herkes birbirini kesecek gibi yürüyor. Apartmanda herkes gitti, bir ben kaldım, bir Doktor Manuk Bey. Bir Levanten vardı, Mösyö Franko, altmış yaşlarında, çok neşeli bir adam. Renkli renkli şeyler giyerdi, bileğinde altın zincir, boynunda altın zincir. Saçları peruk. Doktor Manuk'un karşı dairesinde oturur idi, bıyıklı bıyıklı, pis, genç adamlar gelirlerdi evine. Biraz şeydi Mösyö Franko, anlarsınız işte.

Bir pazar sabahı çıktım evden, altı yedi sene evvel, gideceğim Kurtuluş'a, Aya Lefter mezarlığına. Soracaksın kimin var ki orada yatıyor? Ziyaret ediyorsun? Annen baban Atina'da ölmüş, kocan Aşkenaz'da. Kimsem yok, bir büyükbabam var, orda yatar, tanımam bilmem, ama var çok arkadaşım, Marika, Kati, Sofiya... Fakirdik hepimiz ama gülüşürdük çok Sofiyaların evinde, pencereden bakardık, bizim oğlanlar gül atarlardı bize, kavga yapardık, sana attı, bana attı... Hatırlarım hep o günleri. Mezarlığa gittim, mezarlarda hep benim koyduğum çiçekler. Kimse gelmemiş ziyaretlerine. Kim gelecek? Hepsi öldüler hastanelerde tek başlarına. Çocukları gittiler Atina'ya, Paris'e, Amerika'ya. Hepsini dolaştım, çiçek koydum, ağladım. Mezarlıkta yatan yaşlı kadına para verdim, çıktım. Yine Paskalya çöreği aldım Kaçkar pastanesinden, Kurtuluş son duraktan bindim otobüse, geldim eve. David duysa kızacak yine, anne ne diye biniyorsun otobüse, paran yok? Bin taksiye. Lakin ben severim otobüsü. Eve geldim merdivenleri çıkıyorum, bir baktım merdivenlerde kan. Anlamadım hiçbir şey. Elimi sürdüm ki kan. Çıktıkça daha çok. Mösyö Franko'nun dairesine geldim, kapı altından sızıyor kan. Dedim sakın ol Argiro. Hemen Doktor Manuk'un kapısını çaldım. Açtı bizimki saç baş darmadağın. Telefona bakan son kız da kaçmış. Bana onu anlatıyor. O adama dayanılır? Dedim Doktor Manuk Bey, bırakınız şimdi telefoncu kızı, bakınız Mösyö Franko'nun dairesinden kan sızıyor. Manuk baktı, bayıldı! Sen doktorsun adam! Ben bayılacağım sen değil! Doktor Manuk Bey, Doktor Manuk Bey! Tokatladım filan kendine geldi. Hemen içeri koştuk, birer bardak su içtik, polisi aradık.

Polis geldi, kilidi açtı, lakin açılmaz kapı, arkasında bir şey var. İttiler zorla, bir baktılar ki Mösyö Franko olmuş delik deşik, kapının önünde

yatıyor. Tam kırk beş yerinden saplamişlar bıçağı da zorla ölmüş. Altın zincirleri yok, evdeki parasını da çalmışlar. Duvarlara kanlı ellerini sürmüş hep, telefon teli kopmuş. Korkunç bir manzara! Doktor Manuk büsbütün delirdi. Gitti oğlunun gelininin evine. Ben de kalamam tek başıma koca apartmanda, David zaten bırakmıyor. Tamam dedi anne, bitti, artık Nişantaş'ta oturacaksın, bizimle. Bizim ev kocaman. Hayır dedim oturmam. Çok kavga yaptık. Flor karışmıyor, öyle dinliyor bizi ama, içinden diyor David'e bırak gitsin! Dedim David'e bana bak! Ben evet artık ihtiyarım, ama sen yönetemezsin beni. Bağlayacaksın beni buraya? Hayır! Gideceğim evime. Demir kapı yaptıracağım, kimseye açmayacağım. David değil Mösyö Hayım! Hayır dedi evet dedim. Kaptım çantamı, kapıya gittim. Bağırды arkamdan çıkarsan bu kapıdan tanımam seni bir daha anne diye. Dedim canın isterse! Bindim bir taksiye, doğru evime. O zamanlar İstiklal Caddesi'nden araba işliyordu. Doktor Manuk beni pencereden görmüş, bir iniş indi merdivenlerden sevincinden ölecek adam. Madam iyi ki geldiniz dedi. Yoksa delireceğim akşamları. Hani siz oğlunuzda kalıyordunuz? Yok dedim, yapamadım onların yanında. Ben alışmışım serbest olmaya. Hep yazıhane oldu bizim katlar. Gece oldu mu bir Doktor Manuk, bir de ben varız. Doktor Manuk ertesi gün bir demirci getirdi, bu demir kapıyı yaptırdım. Birkaç gün sonra David geldi. Baktım mazgaldan, dedim tanımıyorum seni! Git! Anne lütfen diyor, dedim açmayacağım kapıyı sana. O gün gitti, sonra gene geldi, barıştık. Oturduk içerde kahve içiyoruz böyle, sizin oturduğunuz yerde oturuyor. Kapı çok çirkin olmuş dedi. Hırslandım. Dedim sen yaptırıydın o zaman!

İnsan ihtiyar oldu diye akli başından gidiyor? Hayır. Gitmiyor. Ben de biliyorum çirkindir, ama sağlamdır. Burası benim hakiki evimdir. Hiçbir yere gitmem. Diyorlar Nişantaş daha nezihtir, temizdir. Olsun, bana ne?

Beyoğlu'nda ışıklar yandı, erken indi akşam. Madam Argiro, abajurları yaktı. Sonra ortadan kayboldu. Az sonra başında abartılı bir şapka, elinde siyaha boyanmış cam üzerine altın yaldızla Şapkacı Arlet yazılmış, zincirli dükkan tabelasıyla geldi. Koltuğuna oturdu, tabelaya uzun uzun baktı.

- David'i nasıl affedeyim, dedi. Dükkanı kapattı, bana sormadı.

Demedi anne istediğini al. Bir gün dükkana uğrayayım dedim. Bir kız vardı tezgahtar, Gülsüm, pek severdim onu, iyi kızdı. Bazen giderdim, kahve yapardı bana gizli, David kızıyormuş dükkanda bir şey yiyip içince. Madam sizin zamanınızda yaşamak isterdim derdi, şapkaları takar çıkarır... Gittim, dükkanı öyle görünce öleceğim zannettim, dükkanı boşaltmışlar. Gülsüm ağlıyor. Elinde işte bu şapka. Ne varsa dükkanda benim, işe yararları sattırılmış David, yaramazları yığdirmış kapı önünde. Başını okşadım, Gülsüm senindir o şapka dedim. Yok Madam dedi, size hatıra kalsın. Giydim. Bir damla yaş akmadı gözümünden. Sarıldı bana, ben gideyim artık dedi. Başka yerde iş bulmuş. Gitti. İşçiler dükkanı süpürdüler, kapı önünde duruyordu bu tabela. Şapkacı Arlet. Yolda herkes bana bakar, başında tuhaf şapka, elinde bir tabela, acayip bir ihtiyar kadın. Aldım getirdim eve tabelayı. David bilmez hâlâ bendedir. Ben ölünce bulacak? Zannetmem. Adamlarını gönderecek evime, toplayın eşyayı, fiyat biçin, şunu şunu bana getirin, gerisini satın...

Siyah üzerine altın yıldızla Şapkacı Arlet yazılmış zincirli bir cam parçası: bütün bir hayat. Madam Argiro'nun hayatının özeti olan bir nesnesi var.

Doktor Manuk hastalanmış, çok direnmiş doktora gitmemek için, "doktor milletini bilirim, bir boktan anlamazlar!" diyormuş, ama sonunda ağırlaşınca çocukları hastaneye kaldırmışlar. Madam Argiro ziyaretine gitmiş, Doktor Manuk kendinde değilmiş, birkaç gün sonra ölmüş.

Kitapları varmış sahiden, çokmuş da. Ama o efsanevi kitaplığın sahibi Doktor Manuk Bey o Doktor Manuk Bey miydi, öğrenemedim. Araştırmaya, efsanevi Doktor Manuk Beyi bulmaya kalkışmadım. Neden arayayım ki, gerçek Doktor Manuk Bey bana daha mı iyi bir hikâye anlatacaktı?

Belki de anlatacaktı.

Not: Şapkacı Arlet'in adı, kendisinin Rum, kocasının Yahudi olduğu, Beyoğlu Mis Sokak'ta oturduğu, Varlık Vergisi ve 6-7 Eylül olayları doğrudur, hikâyede anlatılan diğer "şeyler" için garanti veremem. Hikâyenin gerçeği Sokak dergisinin tarihini hatırlamadığım bir sayısında yayımlandı. Yıl yanlışlıyorsam 1989'du. Mis Sokak'ta kitap günleri yapılıyordu, düzenli olsun, şenlik yapılsın isteniyordu. Olmadı. Arlet'le tanışmam bir tesadüftür, bana hikâyesini anlattı, beni gerçekten çok iyi ağırladı, çok yalnızdı, fırsat buldukça ona gelmemi istedi, ne yazık ki hiç gidemedim. Epeyce yaşlıydı, aradan on üç yıl geçmiş. Bazen yaşayıp yaşamadığını merak etmiyor değilim. Ama bir şey beni engelliyor, gidip arayamıyorum.

Doktor Manuk diye biri var mıydı yok muydu, hiç hatırlamıyorum.

Bir aktris -artık değil

Annesiyle babası ayrılmasalardı, Efsun'un hayatında kendinin bile şaşıracağı kadar tuhaf, tanımlanması zor bir dönem olmayacaktı.

Belki olurdu, belki babası damarına basmaya devam eder, Efsun da inat olsun diye yapacağını yapardı, ama yine de o tuhaf dönem böylesine keskin yaşanmaz, bir şeyler geleceğin getireceklerine engel olabilirdi.

Efsun'u bu "başka türlü" hayata iten "şey" bir tür öç alma duygusu oldu. "Eh baba!" dedi bir gün içinden, "öyle bir şey yapacağım ki sana, öfkeden çıldıracaksın."

İki ayrı evde iki odası, iki yatağı, iki dolabı olmasa; genç kızla kız çocuğu arası yaşlarında hayata küsüp başını yastığına gömerek ağladığında annesi saçlarını okşasaydı eğer; babasının onu çok sevdiği okulundan alıp bir kız lisesine vermesine bile katlanabilirdi. "Artık genç kızsın," demişti babası, "bir yığın zibidi, serseri herifle aynı okulda okutmam seni!"

Köklü ve varlıklı bir aileden gelse de, tutucu, ahlakçı bir adamdı babası. Geniş çevresinde "mühim adam" olarak tanınıyor, modası geçmiş ahlaki normlarla tanımladığı aile adını, aile şerefini kızının ruh sağlığından daha önemli buluyordu. Varsa yoksa şerefi, haysiyeti, muhiti, sosyal sınıfıydı. Aklından en sık geçen soru "Elâlem ne der?", kızına en sık söylediği cümle "sen beni elâleme rezil mi edeceksin?" idi.

Kızının geleceğini de planlamıştı. Efsun kız lisesini bitirince İsviçre'ye gidecek, orada bir tür "leydi mektebi"nde okuyacak, dönünce aile adına yaraşır bir hanımefendi olarak babasının belirlediği uyuz, sümsük, hımbıl bir herifle evlenecek, Moda'da babasına ait, deniz gören, geniş bir dairede oturacak, hizmetçilerin arasında sıkıntıdan patlayacak, libidoları kilolarına denk, doyumsuz kadınlarla konken oynayacak, çay partilerine gidip onu bunu çekiştirecek, kocası gibi sümsük çocuklar doğuracaktı.

Efsun hayatını oluşturan her şeyden nefret ediyordu. Kız lisesinden, babasının mühim adamlığından, annesinin sinir bozucu konken arkadaşlarından, evde kalmış halasından, her iki evdeki odalarından, her iki evin de yaşama tarzından. Hafta içi babasında, babasından bin kat daha sıkıcı halasıyla birlikte; hafta sonu annesinde, annesinin ikinci kocasından olma iki erkek kardeşiyle birlikte yaşıyordu. Her iki evde de sıkıntıdan patlıyordu.

Okul dönüşü bir akşam babasıyla tartıştılar. Daha doğrusu incir çekirdeğini doldurmayacak bir konu yüzünden babası bütün gece ona bağırdı, etüt öğretmeni kılıklı, sıkıcı halası durmadan başını öne doğru

sallayıp babasını onayladı. Efsun da susup dinledi, içi öfkeyle doldu. Ertesi sabah okula gitmedi. Babasının şoförünü atlattı, Moda'daki evden çıktı, vapura bindi ve birtakım planlarını gerçekleştirdikten sonra Cihan Ablanın Beyoğlu'ndaki evine gitmeye karar verdi.

Cihan Abla annesinin pek sık görüşmediği bir arkadaşının kızıydı. Babası -daha annesiyle evliyken- Cihan Ablayı "hafif" bulunduğu için eve gelmesini istemediğini çok açık bir şekilde belli edince Cihan Abla da "çok meraklıydım senin evine!" diyerek çıkmış gitmiş, babası o "hafif" kadından kurtulduğu için memnun olmuş, annesi iki arada bir derede kalmıştı. Ama Efsun Cihan Ablanın evden bu şekilde uzaklaştırılmasını hazmedemedi ve yıllar sonra bir hafta sonu yüreği pır pır ederek annesinin evinden kaçıp, Cihan Ablanın Beyoğlu'ndaki evini buldu. Noktalanmış bir dostluğu yeniden başlattı. Annesi başka bir adamla evli olduğu halde, eski kocasının öfkesinden korkar, bu yüzden Efsun sağa sola gitmek istediğinde "başımı belaya sokma, babanla uğraşacak halim yok, otur oturduğun yerde," derdi.

Cihan Abla başka bir dünyaya açılan kapıydı Efsun için, gizlice telefonlaşıyorlar, bazen öğle tatillerinde Cihan Abla okula gelip Efsun'u alıyor, yemeğe çıkıyorlardı. Cihan Ablayı çok severdi. Renkli bir kadındı, uzun, taşlı bir ağızlıkla sigara içer, babasının görmeye tahammül edemediği şekilde mini etek giyer, onlara geldiği zamanlarda kız kurusu halasının kurdeleli beyaz gömleği ve önden gizli pilili lacivert eteğiyle dalga geçirdi. O zamanlar Efsun küçücük bir kız çocuğuydu ama Cihan Abladaki farklı havayı daha o yaşta sezmiş ve tutulmuştu.

Babasına kızıp Cihan Ablaya gitmesinin bir sebebi vardı. Bir süre onda kalacaktı. Birkaç hafta önce babasının namus yuvası zannettiği kız lisesinde, eve sokulması zinhar yasak olan dergilerden birini kızların elinde görmüş, bir güzellik yarışmasının düzenlendiğini okumuş ve kayıt yaptırmıştı. Babasını delirtecek olan şeyin bu yarışmaya katılması olduğunu biliyordu. Birkaç gün önce de nihayet on sekiz yaşına girmiş, reşit olmuştu. Artık babasını çileden çıkarabilirdi. Efsun yarışmaya hazırlanmak için Beyoğlu'nda bir kuaföre gittiğinde, babası İsviçre'de hala gönlüne göre bir okul arıyor, araştırmalarının sonuçlarını kızıyla değil, evde kalmış ablasıyla konuşuyordu.

YENİ TADI!

İn erkekleri kötü niyetlidir, orada insanın ayağı kaymayagörün, başına her şey gelsin." İlk film "Namus Borcu." Cüneyt Arkan'la oynama. Sonra arka arkaya gelmiş filmler. Çeşuak yıla tam 33 film sığdırmış. Bambaşka bir dünyanın kapıları kendine açırken, endişesini içinden atamamış. Gerçek kimliğinin en kayda değer yanları olan neşeyi ve sıcaklığı gülemek zorunda hissetmiş. O kadar ki iş arkadaşları ona "Aysberg" adını takmış. Kendi tuttuğu evde yaşamaya başlamış. Gece hayatı hiç olmamış, hiç kimseyle sıcak bir diyalog kurmamış, kendi elleriyle üredüğü bir ağına içine hapsetmiş kendini. Bazın setlerde içinden bir ses şöyle dermiş: "Sen dönmüş bir prensesin. Yoksa, burada ne için var?" Çok parasız kaldığı bir gün Eskişehir'de çekilecek bir film teklifi almış. Yalnız bir sorun var. Film

de kocaman bir iğne, sırtıarak aç bakalım iğne yap başladım hisir yaptırman diye bağırma. Erkek, ikna etmek için bin türlü dil döküyorlar, hatta önce hiç anlamayacak diyorlar... Hastane çıktı minibüze me konuşmuyorum. Yolcu minibüs durdu. Reçeteden bir çocuğun eline scrip, git bu ilaçları yapar arada mlar da indiler. Biraz sonra geldiler, ellerinde kocaman bir paket. Sirtına basınca yumurtlayan. Sen çocuğun dediler buna, al bu oyuncaklarla utandığımı anlatamam."

"Üvey Ana" filmiyle bir gün Antalya'da Alın Prolünü oynadığı "Devlerin Öfkesi" en iyi film benim nankörlük ettiğim, iç yüzünü öğrenmediğim bir alandı. Onlar bana layık olmadığım çocuklar, ben anlamadım."

Aklı hep babasıyla barışmaktaymış Fusun'un telefon edip "Eve dönmeyi ister misin?" diye kırakıp babasının kollarına koymuş: İyi kız ol larına uymayı taahhüt ederek!

Sinema serüvenini yani filmlerini, afişlerini, üçbuçuk yıllık bütün hatıralarını yanına alıp Büyükada'daki evlerine gitmek üzere yoların arkasına oturmuş ve bütün o hatıraları ri yitirerek denize atmış. Motor Büyükada' hayattan tek bir iz bile kalmamış. "Çeşuak

Denizi'ne gömdüm, seyretti. Aslında bütün babamı, ben sadece Babu evime dönüp iyi bir süre sonra evlenmiş ma serüvenini de utandan gelen bütün sevgi. Bir gün tesadüf Perran'la tanıştı komşu olunca o luk ettiğini, Perran'la

günde görmüş. Perihan Abla dizisinin setine gittiğin

"Sanıyordum ki, Yeşilçam iyi kızları yutan, korkunç bir ejderhadır. Erkeklerin de hepsi kötü niyetlidir!"

Efsun doğrudan Cihan Ablasına gitmedi. Sonuçta Cihan Abla da akli selim bir kadındı, babasının şiddetli öfkesinden o da korkabilir, Efsun'u yarışmaya girmekten vazgeçirmekle kalmayıp eve dönmeye de ikna edebilirdi. Bu nedenle önce kuaföre, sonra yarışmanın yapılacağı Fitaş sinemasına gitmeyi düşünmüştü. Her şey olup bittikten sonra Cihan Ablaya gidecek, "bir süre sende kalabilir miyim?" diyecekti. Olan olmuş, güzellik yarışmasının bütün fotoğrafları gazete

idarehanelerine gitmiş olacağı için de Cihan Abla mecburen "e kal bari!" diyecekti.

Kuaförlere, terzilere, provalara şunlara bunlara alıştı Efsun. Ama yedi sülalesini tanıyan kuaförlere, terzilere, mağazalara, pastanelere hep babasının kızı olarak gittiği için, oralarda herhangi bir tedirginlik duymadığı gibi, işlerini yapan insanları canlarından bezdirmek üzere kapris üstüne kapris yapardı. Onlar da kızıp babasına şikayet edecekleri yerde, karşısında daha da ezilip büzülürler, her kaprisini sineye çekerlerdi. Hatta Efsun bazen bundan tuhaf bir zevk aldıklarını bile düşünüyor, daha beter sinirleniyordu.

Ama babasının evinde yasak bölge olan Beyoğlu'nun ünlü kuaförüne gittiğinde çok tedirgindi. Sanki anlı şanlı, koca İstanbul'da tanınan bilmem kim beyin kızı değil, bütün geleceğini bir yarışmaya bağlamış, kenar mahalleli, ezik, yoksul bir artist adayıydı. Kuaför Efsun'un kim olduğunu bilmediği için ona öncelik tanımıyor, hatırlı müşterilerden Efsun'a bir türlü sıra gelmiyordu.

Nihayet sıra geldi, Efsun da güzellik yarışmasına katılacağını ağzından kaçırmış bulunduğu için kuaför yarı alaylı bir şekilde heyecandan titreyen genç kıza takıldı durdu. Saçları yapıldığında Efsun kendini tanıyamadı. En az on yaş daha büyük gösteriyordu. Çok kadınsıydı. Bir yandan kendini beğeniyor, bir yandan da içi bir türlü rahat etmiyordu. Saçlarına bakarken yeni bir hayatın başladığına ve artık saçlarının, duruşunun, halinin, tavrının her şeyinin yeni bir biçimi olması gerektiğine inandı, kuaförden çıktı. Çıkarken kuaför arkasından "Yarın gazetede resminizi görürüz değil mi küçükhanım!" diye sesleniyordu.

Kuaförden çıktığında korkunç bir yağmur yağıyordu. Efsun'un saçları iki dakikada bozulduğu gibi, kuaförün meraklı manikürcüsünün ucuz malzemeye yaptığı makyaj da aktı. Efsun bir vitrin camında kendini görünce ağlamaya başladı. Bu halde yarışmaya katıyken katılamazdı ve yarışmanın başlamasına birkaç saat kalmıştı. Gardırobunda gösterişlisi bulunmadığı için gayet sade olan elbisesi buruşmuş, ayakkabıları çamurlanmış, kısacası derbeder bir hal almıştı. Doğruca Cihan Ablanın evine gitti.

Neyse ki Cihan Abla evdeydi. Üzerinde şık bir sabahlık vardı, içinde bir şey yoktu. Önce bir kahve yaptı, Efsun'u oturttu, "Anlat bakalım,"

dedi. "Okul saatinde burada ne işin var?" Efsun iki gözü iki çeşme ağladı, eve asla dönmeyecekti, eğer bir süre onda kalamazsa bir otele gidip yatacağını söyledi. Orada da başına kimbilir ne gelirdi artık. Cihan Abla uzun ağızlığıyla sigara içerek Efsun'u dinledi. Arada bir öne doğru eğildiğinde göğüsleri görünüyor, Efsun kadını şiddetle güzel buluyordu. Cihan Abla ikna oldu, daha doğrusu Efsun'a engel olamayacağını anladı, "Çıkar bakalım üstündekileri" dedi. "Sana şöyle doğru dürüst bir şeyler bulalım."

Efsun'un zaten bozulmuş olan anjelik topuzunu tümünden bozdu, saçlarını yıkadı, sonra o gür saçları ütü tahtasının üzerine serip ütüyle bir güzel ütöledi. Efsun su gibi akan uzun saçlarına bakınca inanmadı. "Ama böyle çok sade değil mi?" diye sordu. "Hiç değilse bir iki lüle yapsaydık..." "Gayet güzel" dedi Cihan Abla. "Müسابakaya giren bütün kızların saçları lüle olacak, sen farklı ol, hemen dikkati çek." Sonra Efsun'a yaşını gösteren şahane bir makyaj yaptı. Sade, ama hınzır bir çekiciliği olan bir elbise giydirdi, kızı yanına kattığı gibi Fitaş Sinemasının yolunu tuttu.

Aylardır gazeteden ilan edilen yarışma için sinema salonu hazırlanmış, sahneye bir podyum eklenmişti. Kızlar arkada kulis niyetine hazırlanmış bir bölümdeydiler. Efsun Cihan Ablasına sarıldı, kadın genç kızın kuş gibi titrediğini hissetti. Sonra "Hadi bakalım," dedi. "Git birinci ol gel."

Her birinin saçı ayrı bir biçimde yapılmış, gözlerine eye-liner çekilmiş, şuh bakışlı, dudakları alabildiğine boyanmış, son moda giysiler içinde kırtan bir yığın kızı görünce Efsun'un morali bozuldu. Onların yanında hiç şansının olmadığını düşündü. Sonra babasının yüzünü hatırladı, ikide bir "... o kadar!" diyerek parmağını sallayışı, ruhunu karartan evler, annesinin ve babasının evleri. Sonra kızları bir daha süzdü, hepsi ucuzdu, hepsi bayağıydı, yakından bakıldığında öyle ahım şahım sayılmazlardı. Şansı vardı.

Sırası gelip podyuma çıktığında biraz heyecanlı olsa da, gayet başarılıydı, kendine güveni tamdı. Ama jüri karar vermek üzere çekildiğinde, tırnaklarını dibine kadar yedi bitirdi. İkide bir elini ağızından çekip Cihan Ablanın koluna yapıyor, "Bunlar beni seçmez, hadi gidelim," diye tutturuyordu. Dereceye girmeye, sempati mempati güzeli seçilmeye bile razıydı. Yeter ki fotoğrafı gazetede yayımlansın,

babası çılgına dönsün, öfkeden kendini yesin. Ama vakit uzadıkça umutsuzluğa kapılıyor, ertesi günkü gazetelerde pul kadar bile yer almayacağını ve babasının sadece "Dün gece neredeydin?" tantanası yapacağını düşünerek ağlamaklı oluyordu.

Oysa podyuma çıktığında dönemin meşhur bir sinema prodüktörü Efsun'u sade güzelliği içinde görmüş, hemen işaret koymuş, Efsun'un etki altında kalmadıklarını sandığı jüri üyelerine talimat vermişti: "Bu kıızı ilk üçe sokmayın, Sinema Güzeli seçin!"

Sonuçlar açıklanırken Efsun'un tırnakları kanamaya başlamıştı, parmak uçları biber gibi yanıyordu. İlk üçe giremediğini öğrenince hemen gitmeye kalktı. Cihan Ablayı yine çekiştirdi. Ama Cihan Abla kaçın kurrasıydı, uzaktan ahababı olan prodüktörün dikkatle Efsun'a baktığını fark etmişti. Prodüktör mimlediği kıızı Cihan'ın yanında görünce başıyla anlamlı bir selam vermiş ve Cihan Abla durumu hemen anlamıştı. "Otur iki dakika!" dedi, "seni Sinema Güzeli seçecekler."

Dediği çıktı. Efsun Sinema Güzeli seçildi. Öyle çok alkışlandı ki, birinci olan kızın sinirleri bozuldu, -ağlaması hırsındandı, herkes sevincinden sandı. Efsun birkaç saat sonra Hilton otelinin barında mahut prodüktörle üç film için anlaşma imzalarken buldu kendini, inanamadı. Buna rağmen kendine mukayyet olmuş, öpüşmem, sevişmem gibi klasik şartları kontrata koydurmuştu. Gerçi prodüktör "Sen şu anlaşmayı bir imzala hele, gerisi kolay" diye düşünüyordu, ama Cihan Ablanın da aklından "Kızı sahipsiz sanma, en ufak yanışın olursa yakarım çıranı, o kimin kıızı biliyor musun sen?" cümlesi geçiyordu. Ah prodüktör onun kimin kıızı olduğunu bilseydi, hiç seçtirir miydi? Çekler yazıldı, verildi, alındı. Tokalaşıldı, hayırlı olsunlar söylendi.

Akşamın ileri saatlerinde prodüktör Efsun'u ve Cihan'ı Hilton otelinin yemek salonunda şampanya ile ağırlarken, Efsun'un babası evinin parke döşeli devasa salonunda bir aşağı bir yukarı gidip geliyor; elleri önünde, başı yerde, mum gibi dikilen şoförünü kızının oyununa geldiği için tokatlıyor, parkeler gıcırdadıkça sinirleri bozulan ve bu sinir bozukluğunu ağlayarak örtmeye çalışan ablasına "Parmak kadar çocuğa sahip çıkamadin!" diye bağıırıyordu. Abla da Efsun'un neresinin parmak kadar çocuk olduğunu kendine soruyor, "Kız geçen hafta reşit oldu, haberin yok!" diye içinden söyleniyordu.

O gece İstanbul polisi her köşede Efsun'u aradı. Baba bazen yumuşuyor, kızının fidye için kaçırıldığına kendini inandırarak telefon başına oturuyor ve çalsın diye bekliyordu. Ama körolası telefon çalmıyor, boşuk bir ses "Kızın elimizde!" demiyordu.

Cihan Abla Efsun'u hafif çakırkeyif prodüktöre yem etmeden eve götürmüş, uzun uzun nasihat etmişti. Etrafındaki insanlara dikkat edecekti. Burası kurtlar sofrasıydı. İki dakikada hap diye yutarlardı da Efsun'un haberi bile olmazdı. Hele erkekler öyle tehlikeliydi ki, hiç sorma gitsin. Dikkatli olacak, o heriflerin güzel sözlerine asla kanmayacaktı. Hep yalan söylerlerdi. Hep deli gibi aşkıtlar, hep ölene kadar onu seveceklerdi. Bunlara asla inanmamalıydı. Etrafındakilerin kimin kızı olduğunu bilmelerinde de fayda vardı. Böylece ayaklarını denk alırlardı. Kontrat imzalanmış, avans alınmıştı, prodüktör nasıl olsa vazgeçemez, ama haline tavrına dikkat ederdi. Efsun o gece babasının öfkeden kıpkırmızı olmuş yüzünü hayal ederek huzur içinde uyudu.

Babası sabaha kadar telefonun başında oturdu. İstanbul polis müdürünü gece boyunca en az on beş defa azarladı, Şark'a sürdüreceğine yemin etti. Neredeyse valiyi bile rahatsız edecekti. Sabah olup gazeteler geldiğinde bir genç kız cesedi haberi bulma korkusu içinde hızla sayfaları çevirdi, başından aşağı kaynar sular döküldü.

Keşke Efsun'un çiğnenmiş cesedinin haberi olsaydı da, bu iğrenç mayoyla çekilmiş fotoğrafı olmasaydı. Keşke kendi kör olaydı da bu haberi görmeyeydi. O sıralarda kendisinden daha fazla önemli bir şahsiyet olan, büyük bir devlet biriminde üst düzeyde görevli ağabeyi telefon etti. O daha cesur, modern bir adamdı, kardeşini tebrik etmek için aramıştı. "Valla bravo Efsun'a," demişti gazeteyi görünce. "Aferin yeğenime! Aklına koymuş demek sinema sanatçısı olmayı!"

Ağabey kardeşinin aile yadigârı tüfeği alıp yer yarılıp içine girmiş olsa bile Efsun'u bulmaya ve öldürmeye kararlı olduğunu bilmiyordu. Efsun'un halası onaylar bir havada ağabeyine bütün bunları anlatınca ağabey ipleri eline almasının zamanın geldiğini anladı. Hemen kardeşinin evine geldi, onu geri kafalılıkla, tutuculukla, daha ileri giderek aptallıkla, çocuk yetiştirmekten anlamamakla suçladı, tüfeği elinden alıp "Saçmalama!" dedi. "Ne var bunda? Sanatçı olacak kızın, daha ne?"

Baba birkaç gün sonra sakinleşti, ama bu durumu kabulleniş sadece Efsun'u öldürme kararını bertaraf ediyordu. Avukatıyla görüşüp Efsun'u evlatlıktan reddetmesini de ağabeyi güç bela önledi. Baba gözünü karartmış, gazetelere gönderilmek üzere "Benim Efsun adında bir kızım yoktur!" diye ilan bile hazırlamıştı. Ağabeyi bunun aile adını ne hale getireceğini hatırlatınca vazgeçti, kağıdı buruşturup attı.

Sakinleşti sakinleşmesine ama, evde Efsun'un sözünün edilmesini yasakladı. Bir yandan da Efsun hakkında çıkan haberleri gizli gizli takip etmeyi ihmal etmiyordu. Halanın da kafası karışmıştı. Artistlik bu kadar kötü bir şeye neden kendine Alev adını alan Efsun için gazetelerde çok iyi şeyler yazıyordu? Akli karışınca, önden tek pilili lacivert eteğini giyecekken "bu da ne böyle Allahaşkına?" diyerek fırlattıysa da, biraz sonra kendine geldi. Akli karışmakta çok geç kalmıştı.

Efsun aldığı avansla hemen bir ev tuttu, gönlüne göre dayadı, döşedi. Cihan Ablasına birlikte oturmayı teklif ettiyse de kadın kabul etmedi. Efsun'un akli başında bir kız olduğunu, yalnız yaşamayı pekala becerebileceğini söyledi. Efsun'un annesi kızının bu yeni haline pek sevinmiş gibi değildi. İki oğluyla ve birincisinden farklı çıkmamış olan ikinci kocasıyla uğraşmak zorundaydı, onunla ancak arada bir görüşebiliyordu. Efsun yine yalnızdı.

Çok para kazanıyor, çok harcıyordu. Kendine şık bir araba, mücevher, kürk "ıvır zıvır" almıştı, durmaksızın alıyordu. Kontrolden çıktığı tek nokta buydu. Zengin olmasına rağmen "ihtiyaç" ilkesini alışveriş listesinin başına koyan babasından bir tür öç almadı bu da.

Deli gibi alışveriş yapmak sayılmazsa, çok ölçülü, hatta sıkıcı bir hayat yaşıyordu Efsun. Herkesle çok mesafeliydi. "Aysberg" diye adı çıkmıştı. Yakışıklı genç erkekler kasıntı ve soğuk buldukları için ondan uzak duruyorlar, tecrübeliler kimin kızı olduğunu bildikleri için hiç yaklaşmıyorlardı. Kadınlar ise güzel olmakla kalmayıp kendini bir de ağırdan sattığı için ondan hiç hazzetmiyorlardı. Oysa Efsun'un bütün kasıntılığı, "aysberg"liği korkudandı. Ya bu erkekler bana bir şeyler yaparlarsa korkusundan.

Moda'da deniz gören, uçsuz bucaksız lüks bir dairede doğmuş büyümüş, deniz kulübünden, seçkin insanların devam ettiği seçkin

mekânlardan geçmiş, en iyi lokantalarda yemek yemiş, en iyi mağazalardan alışveriş yapmış olan Efsun, kendi parasını kazanmak için çok çalışıyor, film setlerinde ya donuyor, ya sıcaktan geberiyor, kapısı kırık, leş gibi kokan helalara giriyor, kostüm diye ter lekeleriyle dolu elbiseler giyiyor, köylerde çekilen filmlerde yer yataklarında yatıyor, yıkanamıyor; böyle anlarda kendine "ben düşmüş bir prensesim" diyordu. "Kendi isteğiyle düşmüş bir prenses."

Kabul ettiği filmlerden biri Anadolu'da bir kasabada çekilecekti. İki ay kasabanın tek otelinde kalacaklar ve Efsun bazı sahnelerde ata binecekti. İkinci sınıf oyuncularını çatlatacak kadar pahalı ve şık arabasıyla o kasaba yollarına düşmeyi göze alamadığı için il merkezine uçakla gitti, oradan da prodüktör şoför gönderip özel arabasıyla Efsun'u otele getirtti. Adına otel diyorlarsa da otel motel değildi kaldıkları yer, düpedüz bir handı. Ama filmciler gelecek diye biraz çeki düzen verilmiş, sağı solu toplanmıştı. Odalarda banyo-tuvalet yoktu, ortak banyo kullanılıyordu, kapılar camlıydı, doğru dürüst kilitlenmeyordu.

Efsun otele burun kıvırdı, hiç beğenmedi, ama asıl şoku akşam yemeğine indiğinde yaşadı. Ekipte kendinden başka kadın yoktu. Ne oyuncu, ne asistan, ne figürasyon! Ekipten vazgeçti, otel çalışanları arasında da kadın yoktu. Çevresi bir erkek ordusuyla sarılmıştı. Üstelik filmin erkek oyuncularını çapkın diye adları çıkmış, ellerinden kadın kurtulmayan adamlardı. Ödüyü koptu.

Olabilecek en kasıntı halini, en asık, en nemrut suratını takındı. Sabah kalkıyor, soğuk bir günaydın faslından sonra, ekipten uzak bir masada tek başına kahvaltısını ediyor, sonra ekiple birlikte, içlerinden birinin eli eline degecek korkusuyla sete gidiyor, akşam olup otele döndüklerinde yemeğini odasında yiyip, kapısını kilitleyip, arkasına sandalye mandalye ne bulursa dayayıp yatıyordu. Gerekecekçe hiçbirisiyle tek kelime konuşmuyordu.

Ekibin de onunla ilgilendiği yoktu zaten. "Alev" diye biri yokmuş gibi davranıyorlardı. Bu kasıntı zengin kızının canı cehennemeydi. Paraya ihtiyacı olmadığı halde bu işi yaptığı için de ayrıca kızgındılar. "Amaan! Ne hali varsa görsün," diyorlardı aralarında, "kendi bileceği şey, gidip zıbarsın erkenden, tavuk gibi." Akşam rakı masalarını kuruyorlar, anlatıp gülüyorlar, şarkılar söylüyorlar, çok eğleniyorlardı. Efsun onların eğlenceli kahkahalarını duyuyor, çok eğlendiklerini

gördükçe "ah, aralarında ben de olsam!" fikrini aklından geçiriyor, sonra Cihan Ablanın söylediklerini hatırlıyordu: "Erkeklerle güvenmeyeceksin! Bu âlem kurtlar sofrasıdır, seni bir dakikada yutarlar, anlayamazsın bile... Sonra bir de bakarsın ki kucaktan kucağa geçmişsin!" Pikeyi başına çekip uyumaya çalışıyordu.

İlk atlı sahne çekilecekti, at biraz huysuz bir şeye benziyordu. Gerçi Efsun babası gibi Atlıspor Kulübü'ne üye olduğu için ata binmek gibi bir sorunu yoktu, atları severdi de. Ama setteki atı kulüpteki atlar gibi eğitilmiş sanıyordu. Şu erkek ordusuna nasıl ata binilirmiş bir göstereyim diye cakayla ata yaklaştı. Atın sağrısına dokunmasıyla karnına tekme yemesi bir oldu, bayıldı.

Ayılıp gözlerini açtığında Türk Sinemasının hepsi kara bıyıklı meşhur çapkınlarının ona doğru eğilmiş olduklarını görünce, korkudan bir daha bayıldı.

Tekrar ayıldığında bir hastane odasında ve kara bıyıklı dört erkek başında bekliyorlardı. Odaya elinde kocaman bir enjektörle - bıyıkları kırılmış- yaşlıca, iri bir hemşire girdi. "Kabanızı açın bakalım Alev hanım, iğne yapıcaz!" dedi üstten bir sesle. Ünlü bir aktrisin kendisine muhtaç olması kadını sevinçten delirtmişti. Efsun "yaptırmam!" diye tutturdu. Bağırıyor, çırpınıyor, iğne yaptırmak istemiyor; o dördü de bıyıklı erkekler topluluğu "Ama Alev hiç acımayacak, bak istersen önce bize yapsın! Hadi hemşiranım bize yapın! Bize yapın!" diyorlar, yaşlarına başlarına bakmadan bağrışıyorlar, hemşireyi kendilerine de iğne yapması için çekiştiriyorlardı.

Efsun bu manzarayı çok tuhaf buldu, ama hemen unuttu. Sonunda hemşirenin sert tutumu ve doktorun kararlı tavrı karşısında iğne olmayı kabul etti. Dört erkek de odadan çıktılar. İğneden sonra doktor, Efsun'un otele dönebileceğini söyledi. Efsun yine nemrut suratıyla minibüste bir köşeye büzüşüp oturdu. Başrolü oynayan meşhur çapkının elinde doktorun verdiği reçete vardı. Prodüktör İstanbul'daki işleri nedeniyle aralarında değildi. Olayı duyunca telefon ederek Efsun'a geçmiş olsun demişti. Efsun kendisini bu adamların eline bırakmasının hesabını ondan bilahare sormayı düşünüyordu.

Yolda ilk rastladıkları eczanenin önünde durdular. Fakat garip bir şey oldu, minibüsteki dört erkek de indi. Efsun çok huylandı. Ne

yapmak istiyorlardı? İki kutu ilaç için niye hepsi birden inmişlerdi? Az sonra dördü birden geldiler, minibüse bindiler. İlaçları almışlardı. Ancak dördü birden dikkatle Efsun'a bakmaya başladılar. Efsun korktu. Tam bağırmağa hazırlanıyordu, başrolü oynayan aktör Efsun'a bir paket uzattı.

- Sana aldık, dedi.

Efsun biraz şaşkın, biraz korkak bir tavırla paketi açtı. İçinden sırtına basılınca gıdaklayan oyuncak bir tavuk çıktı. Ucuz plastikten, basit bir şeydi, ama çok sevimliydi.

- Aslında ağlayan bebek alacaktık ama bulamadık, dedi öteki.

- Sen çocuksun, dedi bir diğeri. Yaşın kocaman olmuş ama hâlâ çocuksun, çocuklara da oyuncak yaraşır.

- Bizden korkma, sana bir şey yapacak değiliz, dedi beriki.

- Aslında kimseye bir şey yaptığımız yok ya, dedi başrol oyuncusu. Adımız çıkmış bir kere.

Öyle yumuşak gülümsüyorlar ve öyle güven veren bakışlarla bakıyorlardı ki, Efsun çok utandı. Ağlamaya başladı.

- Çocuk işte... dedi içlerinden biri, vara yoğa ağlıyor.

Sonra gülüşerek, kahkahalar atarak yola koyuldular. Biri Efsun'un saçlarını karıştırdı tıpkı bir çocuğun saçlarını karıştırdığı gibi,

- Şapşal! dedi. Sana saldırıcaz mı sandın?

O gece yemek masasında Efsun da vardı, hepsine abi diyordu. Onlar da küçük kız kardeşleriymiş gibi davranıyorlardı. Hatta Efsun ilacını içmemekte diretince,

- Kulağını çekerim ha! dedi en yaşlı olanı. Çabuk iç bakayım ilacını! Efsun hemen içti.

Bir yıl sonra sinema krize girdi. Seks filmlerinden başka film çekilmez oldu. Birçok oyuncu işsiz kaldı. Artık yüzler gülmüyor, setten sete koşulmuyordu. Onun başarılı filmleriyle mutlu olan amcası bir gün "Seni babanla barıştırayım, ister misin?" diye sordu. Efsun çok düşündü, kendine karşı dürüst oldu. Bütün bu başarılı macera bir inat uğrunaydı. Başarmıştı ama, hiç mutlu olmamıştı sinemada. O âleme ait değildi. Her şeye rağmen babasını özlediğini hissedince şaşırıyor, ağlamaklı oldu.

Ertesi gün telefonu çaldı. Arayan babasıydı. "Eve dönmek istiyor musun?" diye sordu kızına. Ama "iyi kız" olacaktı, o şartla. Efsun kabul etti.

Kabataş İskelesinde babasını beklerken yanındaki valizlerden birinin içi adının geçtiği gazete kupürleriyle, sinema afişleriyle, üzerinde fotoğrafı olan kartpostallarla tıklım tıklım doluydu. Babasının Ada'daki köşküne gitmek üzere motora bindiler. Efsun motorun ucuna oturdu, içi gazete kupürleriyle dolu olan valizi açtı. Babası tek kelime etmemişti, böyle bir şey istememişti, ama Efsun bütün o kupürleri, afişleri, fotoğrafları, dört yıla sığmış olan anıların belgelerini ağır ağır yırtarak denize attı.

Motor iskeleye yanaştığında, aldığı ödülün anısına verilen plaketi de suya bıraktı. O dört yılı böylece Marmara Denizi'ne gömdü.

Not: Bu metnin esinlendiği yazı Yeni Yüzyıl gazetesinin CafePazar ekinin 16 Haziran 1996 tarihli nüshasında yayımlandı. Eski bir aktrisin hayatı hikâyeye dönüşürken, yanına yeni hikâye kişileri katıldı. Hikâyenin kahramanı olan aktrisin gerçek adı ile hayattaki aktrisin gerçek adı aynı kökten, biri diğerinin içinden çıkıyor. Efsun'un attan tekme yediği filmdeki kara bıyıklı dört erkek, şu oyuncular: Fikret Hakan, Tanju Gürsu, Erkut Taçkın, Erol Taş. Gerçek hayattaki aktrisin Altın Portakal ödülü aldığı filmin adı: Üvey Ana.

Bu satırların yazarı, hayatın gerçeğinin sanatın gerçeğinden çok daha "efsunlu" olduğuna daima inandı. Gerçek hayatta hikâyenin sonu daha farklı, şaşırtıcı ve heyecan vericiydi, bu da bu satırların yazarını doğruladı. Gerçek hayattaki hikâyenin sonu şöyleydi:

"Efsun" bir aşk evliliği yaptı, çocuk sahibi oldu, babasının istediği gibi mazbut bir biçimde yaşamaya başladı. Hayat bu ya, Perran

Kutman'la altlı-üstlü komşu oldular. Eski aktris, Perran Kutman'la dostluk yaptıkça ve ondan set hikâyeleri dinledikçe, sinemaya ve geçmişine nankörlük ettiğini düşünmeye başladı. Gerçek hayatta hikâye bu kadarla da kalmadı. Erkek kardeşleri büyüdüler, küçük olanı daha 18 yaşındayken İtalya'ya giderek ünlü bir İtalyan yönetmenin asistanı oldu. Büyük erkek kardeşi de çalışmak için televizyon dünyasını seçti. Aradan zaman geçti, İtalya'da yaşayan küçük erkek kardeş Türk-İtalyan ortak yapımı bir filmin yönetmeni olarak ilk filmini çekti. Büyük erkek kardeş büyük bir televizyon kanalında yapımcı oldu ve bir dizi filmin Mutlu Günler'in başrolünü ablasına teklif etti. Hayat tuhaf bir şekilde, ona kamera karşısında bir yer hazırlamıştı ve yine sunuyordu. Kabul etti, babasından saklanmadan, kendini yalnız ve çaresiz hissetmeden bu dizide oynadı. Oynadığı diziyi babası da seyrediyor ve çok hoşlanıyordu.

Neonlar

Bir zamanlar benim için haddinden fazla büyük bir sitede otuyordum. Sitede dört bin konutun olduğu söyleniyordu. Tuhaf bir yarılma, daha doğrusu şaşırtıcı bir bitişme oluşturan, hafif meyilli, genişçe bir asfalttan geçerek sola dönüyor ve evime gidiyordum. Sol tarafta benim oturduğum site vardı. On altı katlı apartmanlar ve dört katlı dubleks evlerden oluşan, geniş otoparkları, geniş bakımlı bahçeleri, çocuk parkları ve gayet heterojen nüfus yapısıyla, çoğunlukla çalışıp kazanan ve daha çok çalışıp daha çok kazanmayı hedeflemiş insanların yaşam alanıydı yolun sol tarafı.

Yolun sağ tarafı ise daha da yeraltına inip daha çok kazanmak isteyen, varolmak, ayakta kalabilmek için biraz daha karanlığa yürümesi gereken, kökleri bozkırlarda kalmış, güvencesiz ve yarinsız insanların bulanık yaşam alanıydı. Semt iki, üç, hatta dört, beş katlı, tümüyle kaçak, sıvasız ve boyasız kondumsu binalardan, tuhaf atölyelerden, pis bakkal dükkanlarından, üstü ondülünle kaplı barakalardan, dikenli tellerden, çukurlardan, güdük kavak ağaçlarından, köpeklerden, kedilerden, kapı önlerine yığılmış inşaat malzemelerinden, içi su dolu varillerden ve çamurdan oluşuyor; bu büyük zıtlığı basit bir asfalt bitiştiyordu.

Gece olunca iki ayrı ışık seli, düzen ile karmaşayı işaret ediyordu. Bu iki bölgenin ışıkları gözle görülür bir şekilde birbirinden ayrılıyor ve gecenin en koyu karanlığında bile ruhuyla, işleyişiyle, yapısıyla birbirinden farklı iki coğrafyayı en az gündüz kadar ele veriyordu. Yolun sol tarafındaki sitelerde bazı evlerin ışıkları yanmıyor olsa bile, var olan ışıklar bir bakışta okunabilen bir geometri oluşturuyor, sitenin genellikle gazeteci, televizyoncu, pilot, hostes, doktor, küçük tüccar, Rus fahişe, travesti, öğrenci vb. olan insanları flüoresana pek yüz vermedikleri için, küçük ve düzgün, hepsi aynı boyda olan

pencerelerden sarı ışıklar sızıyor, site bahçelerine ve otoparklarına düzenli aralıklarla yerleştirilmiş sokak lambalarının turuncu göbekli beyaz ışıkları sarı ışıkları hareliyordu. Yolun sol tarafının ışıklarında kolaylıkla okunabilen bir düzen vardı.

Oysa sağ tarafta beyaz ışık egemendi. Kimi büyük, kimi küçük pencerelerin büyük çoğunluğundan daha ucuz olan beyaz flüoresan ışığı sızıyor, sokak lambaları belli bir düzen içinde olmadığı için herhangi bir geometri okunamıyor, buna karşılık flüoresanların çığ ve iç karartıcı beyaz ışıkları farklı şiddetlerde dışarı taşıyor, bölgenin bunalımlı ruhunu açığa vuruyordu. Canlı renkli perdeler kimi zaman o beyaz ışığı tuhaf bir yeşile boğuyor, civarın gösterişten hoşlanan bir sakinin camından -kimbilir ne manada- ağır bir kırmızı ışık sızıyordu. İki bölgenin ışık düzenindeki bu farklılaşmayı yüksek apartmanlardan birinin yüksek bir dairesinden okumak çok kolaydı. Üstelik yüksekte bakıldığında çevre yolunun belli aralıklarla geceye karışan sarı ışıkları da tuhaf bir düzen içinde bu iki ayrı coğrafyayı çevreliyor, sanki hatlarını tespit ediyordu.

Bu iki farklı bölgeyi bitişiren asfalttan, geceleri arabayla evime dönerken yolun aşağılarında bir yerde, sağ tarafta, neon ışıklarıyla yazılmış dev bir tabelayı okumaya alışmışım. Kırmızı, mavi, sarı ve yeşil neon ışıklarıyla yazılmış bu dev tabelada okuduklarım başlangıçta zihnimi hiç meşgul etmiyordu. Benim için o tabelayı gördükten sonra elli metre kadar daha gitmek ve sonra sola dönmek gerekiyordu, hepsi buydu. Bir süre sonra tabelayı ezberlemiş olduğumu fark ettim. Ama beni şaşırtan bu olmadı. Beni şaşırtan böyle bir tabelanın, böylesine bulanık bir varoшта işaret edip çağırdığı mekânın adını bir gün ansızın fark edişim oldu. Burası bir tavernaydı ve kırmızı neonla koskocaman "Aydın Taverna" yazılmıştı. Aydın Taverna'nın tüm harfleri büyüktü, altında yine hatırı sayılır boyutlarda "Nafiz Çiçek" adı okunuyordu. İki isim daha vardı ama ben sadece Aylin Işık'ı hatırlıyorum. Adı en altta yazılan olduğuna bakılırsa Aylin

Işık sıra kızı olmalıydı. En kocaman yazılan da Nafiz Çiçek olduğuna göre, o assolistti.

Neonla yazılmış adlar, harflerin büyüklüklerinden okunabilen bir hiyerarşi, mekânın taverna olarak tanımlanmış olması beni şiddetle çekti. Eh, serde gazetecilik de vardı, Aydın Taverna'ya gittim. Yalnız başıma değil tabii. Böylesine tanımı güç bir mekâna yalnız başıma gidecek kadar cesur değildim, hâlâ değilim.

Binanın henüz çıkılmamış üçüncü katı için demir filizleri öylece bırakılmıştı, belli ki yakında üçüncü katın inşaatına başlanacaktı. (Sonradan yolum düştüğünde gördüm, üçüncü kat çıkılmış, taverna üçüncü kata taşınmış.) Caddeye bakan dış duvarları tuğlayla örülmemiş, boylu boyunca alüminyum doğramayla kapatılmıştı, alt tarafı sarı renkli buzlu cam olan pencereler kirliliği beyazlıktaki perdelerle örtülüydü. Geceleri geç saatlerde, dışarıdan bakıldığında içeride bir renk cümbüşü, bir ışık seli vardı. Bu da yeteri kadar çekici bir manzara oluşturuyordu. Henüz iki katlı olan mekânın alt katı Aydın Kebap Salonu, üst katı Aydın Taverna idi. "Kompleks" böyle ayrılmıştı. Önce telefon ettim, mekânı görmek ve yazmak istediğimi tavernanın sahibine ilettim. Beni ağırlamaktan şeref duyacaklardı, yalnız taverna gece on ikiye doğru açılıyordu, ona göre gelmeliydim.

Saat on ikiye beş kala dışı kabaca sıvanmış, boyanmamış, pencere pervazlarında birikmiş sıva parçaları öylece bırakılmış binanın içine girdik. Merdivenlerden taverna katına çıkarken bizi dev bir ışıklı levha karşıladı. Yaklaşık bir metreye seksen santim büyüklükte -belki de daha büyük- beyaz tabela keskin bir flüoresan ışığıyla aydınlatılmıştı ve tavernaya eğlenmeye gelenleri daha kapıda kesin bir dille uyarıyordu: "BURADA SİYASET YAPMAK KESİNLİKLE YASAKTIR!" Ünlem! Çiğ beyaz ışık uyarandı, dikkat çeken. Harflerin kırmızıyla yazılmış olduğunu söylememe gerek yok sanırım. Bir estetik kaygı da güdülmemişti, olabildiğince düz ve sertti harflerin hatları. Bu mekânda ışığın bilinçdışı, ama akıllıca bir kullanımını göreceğimi aklımdan geçirdim.

Geleceğimiz bilindiği için masamız ayrılmıştı, oturtulduk. Cılız kolonlarla ayakta duran geniş salonun farklı bölgeleri farklı amaçlara hizmet edecek şekilde aydınlatılmıştı. Hayatımda hiçbir mekânda böylesine şaşkınlık yaşadığımı ve bu kadar tuhaf şeyi bir arada

gördüğümü hatırlamıyorum. Gösterişli bir ucuzun egemenliğinde olan salonda bulunan adi masaların örtüleri bordo renkli, naylon kumaştan yapılmıştı, azılı sarhoşların tablalarından düşmüş sigaralar yüzünden delik deşikti, her masada yapma çiçeklerin ve mahalle kahvelerinde rastlanan türden teneke kül tablalarının bulunduğu herkesçe tahmin edilebilir. Bütün bunlar sıradandı, olabilirdi, söylenegelmişti, biliniyordu. Burada tuhaf olan ilişkiler ve hikâyelerdi. Masalar loştu, - olması gerektiği şekilde- oturanların yüzleri seçilmiyordu. Buna karşılık "pist" aydınlatılmıştı, üstelik parlak ve renkli ışıklarla. Şu malum küre, hani kırık aynalarla kaplı olan ve sürekli dönen, döndükçe ışık parçalarını yerlere, duvarlara, insanların yüzlerine savuran küre elbette mekânda yerini almıştı.

Bir beden büyük, çizgili, kısa kollu gömlek giymiş, zayıf, kavruk bir "orgist" mütemediyen org çalıyor ve galiba "parmağında yüzükler, kolunda bilezikler" türküsü henüz boş olan salonun dev hoparlörlerinden acayip bir ses olarak yankılanıyordu ve ben acayip sıkılıyordum. Boşuna sıkılıyordum. Az sonra garson gelip -malum olduğu üzere bordo ceketli ve bordo papyonlu- menü kartlarını verdi ve ne içeceğimizi sordu. Eh, haliyle rakı içecektik de, saat on ikiyi geçmişken menü kartlarında bize önerilen yemekler ne olabilir diye düşünmeden edemedim. Bakınca anladım ki sıkılmakta haksızım, menü kartına bakmak bile beni sıkılmama fırsat bırakmayacak kadar meşgul edebilirdi. Menü kartlarında dünyanın bütün ünlü yemeklerinin adları vardı. Hatırladığım kadarıyla yazılışlarıyla: Şiniksel, hotdak, pöfistaraganuf, pizza, şatabiryon vesaire. Herhangi birini istedim ve cevabımı aldım. Kalmamış. Şaka etmiyorum, abartmıyorum. Rakılarımızla birlikte masaya, kebabçılarda bulunan metal kayık tabakların en büyüğü geldi. Hani kalabalık masalarda şöyle ortaya karışık kebab istendiğinde masaya gelen devasa kayık tabaklardan. İçi en az bir kilo kabuklu şamfıstığıyla doluydu. Anladım. Burada loş masalarda rakı içiliyor, yanında şamfıstığı yeniyor, sonra gidip kusuluyordu. Masaya daha yeni oturmuşken "yanardöner, alevli" meyva istemek, bu ağır mekânın raconuna uymazdı, çünkü yanardöner meyvanın insana hayretten dilini yutturacak kadar büyük ve görkemli bir ritüeli vardı.

Aradaki hikâyeleri geçiyorum. Bir yığın şaşırtıcı, ilginç ve hadi

canım dedirtecek kadar karışık ve ağırlıklı hikâyeleri. Sıra kızı sandığım, (oysa yaşı itibarıyla sıra kadınıymış) büyük beyaz bir topu andıracak kadar aşırı yuvarlak hatlara sahip, etekleri belden kabarık beyaz bir elbise giymiş olan, yaşı geçmiş Aylin Işık'ın aslen ilkokul öğretmeni olduğunu, bu mekânda hep bir kadınlık, kadınsılık sunmak istediği ve bunun için beyaz elbisesinin askılarını sürekli koluna düşürdüğü halde, mekândaki ağır bıyıklı ve terli erkeklerin ona bir abla, bir mama edasıyla yaklaştıklarını, o bu ağır bıyıklı adamlara kucaklarına oturmak arzusuyla sarıldığı halde, adamların onu tumbul yanaklarından dostça öptüklerini, kadının bu yüzden hüzünlü bir yüzle Sezen Aksu'nun "gitme dur ne olursun" şarkısını söylediğini, sevgilisinin karısı onları cürmümeşhut halinde yakalattığı için Çanakkale Hapishanesinde bir ay yattığını anlatırken bunun hayatının en kadınsı hikâyesi olduğunu anladığımı, sonra sevgilisinin karısına döndüğünü, bununla kalmayıp Unkapanı plakçılarında bir kaset çıkarttığını, Hakkı isimli bu sevgilinin Yenibosna Çınçın Gazinosu'nda on iki-bir sanatçısı olduğunu filan anlatmayacağım. Ama ben merak ettiğim ve konuşmak istediğim için masaya emredilerek çağrılan kadının, acı yeşil kadife eşofmanları içinde gelip, terli bir Muazzez Ersoy edasıyla oturduğunu ve on beş yaşındaki sağır-dilsiz oğlunu dizinin dibinden ayırmayan patron Mehmet Beyin gözünün içine baka baka viski isteyişini, bu küstahlık nedeniyle Mehmet Beyin dişlerini sıktığını ve benim yüzü suyum hürmetine kadına sesini çıkarmadığını ve fakat kadını sürekli aşağılamak için hiçbir fırsatı kaçırmadığını unutmadım. Işık mı? Karanlık hikâyeler bunlar. Bütün ışıkların azaldığı ve tünelin ucu görünmediği için tünelde sıkışmışların çıkışa doğru adım atmakta artık güçlük çektikleri, hayli karanlık hikâyeler.

Adı taverna idi, ama tavernayı andıran hiçbir yanı yoktu mekânın, aslına bakılırsa bulunduğu varoş açısından "şık" bir pavyonu denebilir. Gizli bir konsomasyon faaliyeti yürütülen masanın diğerlerinden daha aydınlık olduğu ve o masada topluca oturan kadınların oturma düzenlerinin ışığa doğru olduğu da dikkatimi çekmişti. Sanırım idari bir mesele aşılamamıştı, ya da böylesi daha ucuza geliyordu, bu yüzden açıkça konsomasyon faaliyeti yürütüleliyordu. Ama ışığın sırrı burada kendini ele veriyordu. Loş masalarda oturan adamlar diğerlerine göre epeyce aydınlık bir

masada oturan beş-altı kadını rahatça görebiliyorlardı. Kadınlar dekolte değildiler, çoğu dar blucinliydi. Hemen hepsinin saçları aşırı meçliydi, bu yüzden sarışın görünüyorlardı. Ancak biraz daha dikkatle bakıldığında, bu özenilmiş çiğ sarının koyu renk kaşları, koyu renk gözleri olan kadınları epeyce bayağılaştırmakla beraber, bir parça da mahzun kıldığı görülüyordu. Ansızın polis bassa kadınların konsomatris olduklarını ispat edecek herhangi bir işaret yoktu, kadın kadına bir tavernaya eğlenmeye gelmiş, fazla sıradan kadınlar gibiydiler.

Aylin Işık ya da ona göre çok daha genç, ama kötü beslenme yüzünden gelişimini tamamlayamamış, göğüs kafesleri içe çökük, sırtları pürüzlü, sesleri çatlak, ağır dekolte ve ağır yırtmaçlı çok parlak elbiseler giymiş çok genç kadınlar sözleri asla anlayamayan şarkılar söylerlerken, gizli konsomasyon masasından kalkın kadınlar piste dans ediyorlar ve loş masalarda oturup bir süre rakı içerek bu kadınları kesmiş olan adamlar da önlenemez bir dans tutkusuyula piste çıkıyorlar ve beklenen eşleşme yaşandıktan sonra, şarkıcılar birden sulu sepken romantik, muhtemelen bir bele sarılma arzusu uyandıran -genellikle Sezen Aksu veya Kayahan'a ait- şarkılara geçiyorlar ve pistin ışıkları böyle anlarda yavaşça azaltılıyordu.

Sabaha doğru şampanyalar ardı ardına patladı, hem ne patlamak! Nafiz Çiçek sahneye çıktığında. Patron bana ikide bir Nafiz Çiçek'i gösterip "tıpkı Mahzun Kırmızıgül, di mi?" diye soruyor, Nafiz Çiçek de mikrofondan bu âlemin en ağır patronu Mehmet Beye sevgilerini saygılarını sunuyor, karşılıklı kadehler kaldırılıyor, Mehmet Bey Nafiz Çiçek şerefine bir şampanya daha patlattırıyor, Nafiz Çiçek kasetine okumaktan şeref duyduğu, sözlerini patron Mehmet Beyin yazmış olduğu "Yaban Gülü" adlı şarkıyı anons edip okumaya geçtiğinde, şampanya uzaktan patlamakla kalmıyor, Nafiz Çiçek'in başından dökülen gül yapraklarına karışıyordu. Tıpkı Mahzun Kırmızıgül olan Nafiz Çiçek'i pistteki spotlar pırıl pırıl aydınlatırken, Aylin Işık'ın istediği ikinci viski bir türlü gelmiyor, garsonlar yanımızdan her geçtiğinde Aylin Işık viski arzusunu tekrarlıyor ve fakat garsonlar duymamış gibi yapıyorlar, onlar böyle yaptıkça Aylin Işık'ın üstündeki Muazzez Ersoy edası eriyordu.

Yanardöner meyva ritüeli her masanın gücüne göre tekrarlanırken, orada da ağır bir hiyerarşi görülüyordu. Parayı bastıran on katlı, bol mumlu hatta maytaplı meyva tabağı söylüyor, yanındaki kadını buna layık görmeyenlere, müessese iki katlı mütevazı birer tabak gönderiyordu. Meyvalar yenmiyor, mumlar akıyor, rakı su gibi içiliyordu.

Beni bir bu tuhaf haller, bir de Aylın Işık'ın kısmen kendi tarafından uydurulmuş hikâyesi meşgul etti. Bir de vaktiyle bir kurban bayramında Güneydoğu'dan İstanbul'a yüz kadar manda getiren ve hiçbirini satamayıp yok pahasına kasaplara vererek sefil olduğu için dönemeyen, bu yüzden İstanbul'un gece hayatına ister istemez giren patronun sağır-dilsiz oğluna gösterdiği inanılmaz ihtimam ve sevgi. Durup durup koca çocuğun başını okşuyor, oğlunun ne kadar akıllı ve sevecen olduğunu anlatıyordu.

O gece bol miktarda şamfıstığı yedim ve mümkün olduğunca az içtim. Aydın Taverna'dan çıktığımızda şehir aydınlanmış, sıradan bir asfaltın ikiye ayırdığı sağ taraf ve sol taraf gün ışığında farklı duruşlarıyla belirmeye başlamıştı.

Aradan birkaç ay geçti. Gazetede bir haber okudum. Aydın Taverna'da çıkan, sebebi bilinmeyen bir çatışmada üç kişi ölmüş, patron Mehmet Bey hafif yaralanmıştı. Ölen şahısları Mehmet Beyin vurduğu iddia ediliyordu. Düşündüm, bu mekânda namus değilse de aşk cinayeti yaşanabilirdi, ama üç kişi ölemezdi, üstelik aşk cinayetine Mehmet Bey taraf olmazdı. Sonra aklıma o beyaz ışıklı levha geldi. Birileri bütün uyarılara rağmen, burada siyaset yapmıştı demek.

Not: Hayalet Gemi'nin "Işık" sayısında yayımlanan bu metnin kaynaklandığı "gerçek" 1994'te Yeni Yüzyıl gazetesinde yayımlandı. Gerçeği kullandım, yeniden yapılandırımdım, ama bir şeyi unutmuşum. Aylın Işık o tavernada o kadar önemsenmiyordu ki, adı neonlara bile yazılmamıştı. Belki bir tanıdığım vardır da yardımcı olurum, böylece onun da Unkapanı'ndan bir kaseti çıkar umuduyla beni sık sık

telefonla arardı. Ona "ben Unkapanı'ndakileri hiç tanımam" dediysem de inandıramazdım. En son aradığında başının dertte olduğunu, Arena programından yardım istediğini, ama Tuncay Özkan'ın telefonlarına çıkmadığını söyledi. Belki ben Arena'cılarının onunla ilgilenmelerini sağlayabilirmişim, onları tanıdığımdan eminmiş. Sorun nedir diye sordum. Evini satıp Mahmutbey'de Beyaz Saray Gazinosu'na ortak olmuş, ama adamlar parasının üstüne yatmışlar, onu gazinoya bile sokmuyorlarmış. Elimden bir şey gelmez dedim, bir daha beni aramadı.

Kara Derin bir Kuyu

"Bir Sevda Masalı'nda oynuyordu. Çekim sırasında hastanede yattığı haberi geldi. Ameliyat olmuş. Peritonit bağırsak iltihabı galiba. Hemen gittim. Kötüydü. Komadaydı. 'Nasıl'sın Nil?' dedim. Elini şöyle bir kaldırdı, 'Uçuyorum...' dedi.

Öldüğünde 22 yaşındaymış. Ömrünü, en güzel kısmı bir göz kırpması kadar kısa olan bir rüya gibi yaşamış Nil Göncü. Ruhu öğüten, karartan, pürüzlü bir hayatın içinden gelip beyazperdede iki filmlik saltanat, ne kadar da kısa. Hikâyesi birçoklarınıninkine benzese de aslında acıklı bir farklılık var. Her ne kadar "her ölüm genç ölüm"se de, onunki pek fazla genç bir ölüm olmuş ve bir iz bırakmış ardında. Belli belirsiz, dikkatle bakanların görebildiği, görünce etkilendiği, gümüşsü, hem güzel, hem acıklı bir iz.

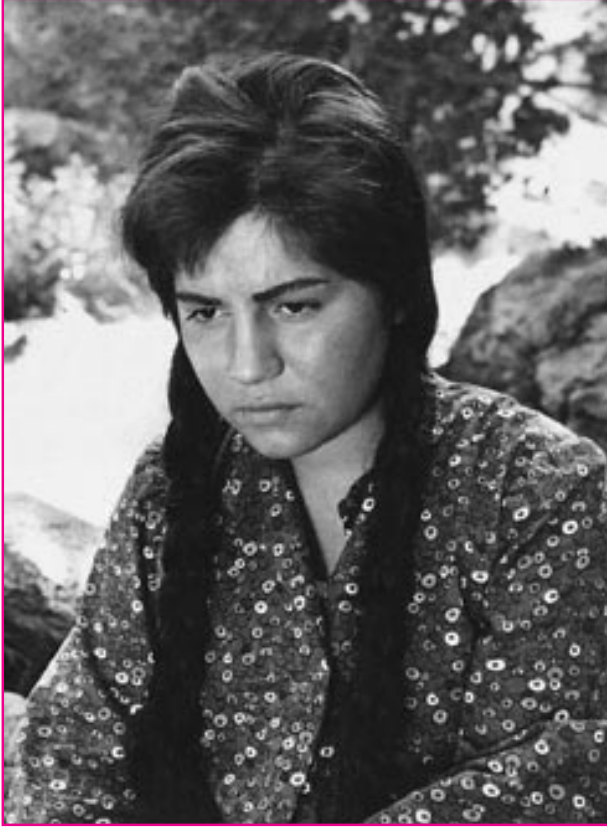
Hikâye şöyle başlıyor: Altmışlı yılların sonlarında, Necip Sarıcı Yeşilçam'ın içinde, gözü yapımcılıkta olan genç bir adam. Nil'in ölmeden az önce "uçuyorum" dediği... Sektörde epeyce para kazanmış. Yeşilçam o yıllarda birçokları için garip bir bağımlılık. Bir giren bir daha çıkamıyor. Necip Sarıcı da sektörden kazandığı ile bir film yapmak istiyormuş. Sağdan soldan senaryolar geliyormuş ama Necip Sarıcı değişik bir film peşindeymiş. Metin Erksan da gazetede bir haber okumuş. Tutkulu, marazi bir ruha sahip âşığı tarafından sürekli taciz edilen bir köylü kızın hikâyesi. Bu marazi tutku Metin Erksan'ı etkilemiş, bir senaryo yazmış. Necip Sarıcı da bu filme yapımcı olarak para yatırmaya karar vermiş.

Başrol için ilk aday Türkân Şoray. Ama onun kuralları var, öpüşmüyor, soyunmuyor vesaire. İkinci aday Sevda Ferdağ. Ama aksilikler yüzünden o da bir türlü olmamış. Bir gün Agâh Özgüç vahşi ve etkileyici bir güzelliği olan, çok genç bir kızı Necip Sarıcı'ya getirmiş. Eğitimsiz, Anadolu kökenli, barlarda çalışarak ailesine bakan bir

kızmış bu. Ama kısa bir sohbetten sonra kızın şaşılacak bir inadı ve kararlılığı olduğu, iyi niyeti, yeteneği dikkat çekmiş. Böylece Nil Göncü bir yanıyla müthiş pırıltılı, çekici; diğer yanıyla trajik bir sonla bitecek kısa rüyaya başlamış. Metin Erksan başlangıçta Nil Göncü'ye itiraz etse de, sonunda adı Kuyu olacak olan filmin başrol oyuncularını böylece belirlenmiş. Nil Göncü ve Hayati Hamzaoğlu.

Film Afyon Dinar'da çekilecekti. Metin Erksan'ın yöneteceği filmin kameramanı da Metin Erksan'ın yeğeni, Mengü Yeğen. Necip Sarıcı aslında büyük bir risk almış. Hayati Hamzaoğlu'nun ilk başrolü bu, Nil Göncü de ilk kez görülecek bir yüz. Metin Erksan'ın titizliği de biliniyor. Çekildiği dönem açısından bakıldığında Kuyu aslında sıradışı bir film. Çok para harcanmış, klasik Yeşilçam cimriliği örneklerine bu filmde rastlanmamış. O sıralarda herhangi bir film için üç bin ile üç bin beş yüz metre arasında film harcanırken, Kuyu için altı bin metre harcanmış. Set fotoğrafının ilk kez çekildiği bir film bu aynı zamanda. Hikâye de alışılmış kalıpların dışında, marazi bir tutkuyu açmaya çalışan, karton aşklardan uzak bir hikâye. Ekip Dinar'a gitmiş ve filmin çekimine başlanmış.

Ama kısa bir süre sonra Metin Erksan Necip Sarıcı'ya haber göndermiş: "Derhal Sevda Ferdağ'ı bul, gönder." Sevda Ferdağ bu film için düşünülmüş başrol adaylarından biri. Necip Sarıcı işlerin ters gittiğini anlayarak hemen Dinar'a gitmiş ve durumu toparlamaya çalışmış. Film bir türlü gitmiyor, Metin Erksan yeğeni olan kameramanla kavgalı, ekibin morali bozuk. Necip Sarıcı durumu olabildiğince yoluna koymuş ve sette bulunmasının daha doğru olacağını anlamış. Bu süre boyunca da filmin çekimine tanık olmuş.

"Sinema tarihinde bir film boyunca çekilebilecek en büyük çileyi çekmiş olan tek oyuncu Nil

Göncü'dür," diyor. "Film için her şeye katlandı ama ağzını açıp da tek kelime şikayet etmedi." Nil Göncü bir boğulma sahnesi için altı saat aralıksız suda kalmış. Menderes Irmağı'na girdiğinde bütün vücuduna sülükler yapışmış. Yeteneğinden duyulan kuşku yüzünden birçok sahne defalarca çekilmiş. Bu filmin ilk deneyimi olması sık sık kendisine hatırlatılmış. Çile çekmiş ama gıkı çıkmamış. Üstelik sevecen bir anne gibi; morali bozuk, canı sıkın ekibe moral aşılama, onları canlandırmaya çalışmış ve başarılı da olmuş.

Derken film bitmiş, ama üç ayda bitmesi planlanırken altı ayda. Son iki buçuk ayı İstanbul'da, Tarabya'da çekilmiş. Üstelik çok uzunmuş. Kısaltılması gerekiyormuş. 1969 yılı. Necip Sarıcı yapımcı olarak Adana Altın Koza Film Festivali'ne katılmaya karar vermiş. Festivalin ciddi bir jürisi var. Sami Şekeroğlu, Kemal Tahir, O. Arıburnu ve diğerleri... Ancak iddialı filmler de katılıyormuş aynı festivale. Yılmaz Güney Seyit Han'la katılıyormuş mesela. Ekip olarak Adana'ya gitmişler. Adana'da kurulu, o zamanların büyük tekstil imparatorluklarından biri olan Güney Sanayii'nin sahibi Ahmet

Sapmaz, festivali destekleyen bir "büyük burjuva", hoş bir adam. Nil Göncü'ye ilk görüşte âşık olmuş. Necip Sarıcı'nın tanıklığına göre, mesafeli, hoş bir aşk yaşanmış aralarında.

Film sinema işletmecileri tarafından ilgiyle karşılanmasa da, Altın Koza sırasında, sinema çevresinde ilgi görmüş. Metin Erksan'ın filmlerinde sık karşılaşılan bir durum bu. Sevmek Zamanı vizyona girememiş mesela, Suçlular Aramızda da sinema işletmecilerinin hiç ilgi göstermediği bir film olmuş. Ama her şeye rağmen Metin Erksan da, Nil Göncü de, Necip Sarıcı da Kuyu'nun başarılı olacağından kuşku duymuyorlarmış. Ama bir duyum almışlar ki, en iyi kadın oyuncu ödülü Fatma Girik'e verilecek. Nil Göncü'nün henüz haberi yokmuş. O akşam ödüller dağıtılacak. Necip Sarıcı bu dayanıklı, güzel, çileli kızın yıkılmasından korkmuş. Ahmet Sapmaz'a rica etmiş, "Bir özel ödül koysanız ve onu da Nil Göncü'ye verseniz..." Ahmet Sapmaz derhal bir "Güney Sanayii Özel Ödülü" koymuş ve İstanbul'a gümüş bir gondol ismarlamış.

Ödüller dağıtılmış. Kuyu filmi en iyi film, en iyi yönetmen ödüllerini almış. En iyi senaryo Safa Önal'ın Menekşe Gözler'i, en iyi kadın oyuncu da, Menekşe Gözler'de başrol oynayan Fatma Girik. Metin Erksan en iyi senaryo ödülünü alamadığı için çok kızgınmış. Güney Sanayii Özel Ödülü Nil Göncü'ye verilmiş, Ahmet Sapmaz tarafından. Nil Göncü dev sayılabilecek gümüş gondolü alınca çok mutlu olmuş.

O zamana kadar kimsenin dikkatini çekmeyen bu film bir anda ilgi görmüş. Kimileri yerden yere vurmuş, kimileri çok beğenmiş ve övmüş. İstanbul'da görkemli bir gala yapılmış film için. İzmir'de bir işletmeci filmi vizyona sokmuş. İzmirli işletmecinin cesareti üzerine İstanbul'da 28 sinemada birden vizyona girmiş film. Ama çok kısa süre vizyonda kalmış.

Nil Göncü ekiple birlikte İstanbul'a dönünce, bambaşka bir hayatın ortasında bulmuş kendini. Artık eziyet, çile, karanlık yok. Film teklifleri, röportaj istekleri, âşıklar, beğeni ve ilginin oluşturduğu yumuşak, görkemli bir hayat var. Ama bunu yaşayacak kadar zamanı olmamış. Külkedisinin altın arabasının balkabağına dönüşmesi gibi, ikinci filminde oynarken hastalık onu yatağa düşürmüştü, çok geçmeden de ölmüştü. "Uçuyorum..." dediği gibi.

Bu kadar kısa bir ömre sığacak olandan çok daha fazla şey yaşamış. Gelinlikle toprağa verilmiş, kabre yönetmen Yılmaz Duru koymuş bu genç ve çileli vücudu.

Kuyu'yu seyretmiş olanlar, Metin Erksan'ın zorlu sinema dilini sevenler Nil Göncü'yü unutmadılar. Kalın kaşlarının altından bakan vahşi gözleri, belki de genç yaşta çok şey yaşamışlıktan gelen, garip, açıklanamaz bir duygunun hareketlerine yansımaları, onu farklı kılmalarını, yüzündeki duruluğu, yüzündeki masumiyeti, "bir teneffüs daha yaşasaydı" birçok sinema tutkununun farkında olacağı oyunculuk yeteneğini gördüler. O sanki tüm varlığını bu filmle birlikte bir kuyu'ya atmıştı. Ya batıp ya çıkmak için. Ne yazık ki battı. "Bir teneffüs daha yaşasaydı" çıkacaktı.

Not: Bu yazı Sanat Dünyamız dergisinin 75. sayısında yayımlandı. Eğer bir hikâye olarak yazılsaydı, güç-tutku-aşk-cinsellik-nefret-iktidar gibi duyguların en "aşmış" halleri, çok etkileyici bir hikâyeye işaret edebilirdi. Ama bu duygu halleri birer söylentiden ibaretti. Hiç kuşkusuz gerçek'ten türemiş söylentiler. Kahramanlar hikâyede kaldıkları sürece yargılanmıyorlar, gerçeğin zemini ile hikâyenin zeminini hem örtüştüren hem ayırıştıran bir ikilem bu. Yazımın adı tırnak içinde. Çünkü, Nezihe Meriç'ten ödünç aldım.

II. İki Çocuk

Çarli

Küçük Komünist

Çarli

Anlatacağım Şeyin, okunduğu zaman, "ucuz" bir hikâye olduğu görülecektir. Bu türden hikâyeler çoktur. Anlatacağım Şey okunurken, benzerleri pek çok kişi tarafından hatırlanacak, benimki ise çok çabuk unutulacaktır.

Hikâyemin başına gelecek olanı baştan bildiğim halde, bunu yazmakta niye bu kadar ısrarlı olduğum sorulabilir. Bildik ve tatsız bir "ahkâm" bölümü yazmak zorundayım.

Eli kalem tutan herkesin iyi-kötü bir cevabı varsa da, can sıkıcı bir sorudur "niye yazıyorum?" sorusu. Bazıları pek yüce nedenler bulur, "yazmasam çıldıracaktım!" filan gibi. Bazısı hiç umursamaz görünür - "bu soru beni hiç ilgilendirmiyor!"

Benim cevabım ise çok sık değişiyo. Artık anladım, "niye yazıyorum?" sorusuna hiçbir cevabım yok, "bunu niye yazıyorum?" sorusuna cevabım var. Elbette çok değişişken cevaplar bunlar, her yazdığım Şeye göre değişişyo. Kimini yazmayı eğlenceli buluyorum, kiminde heyecanlanıyorum, kiminde "okuru burnundan yakalamaya çalışıyorum" -keşeke başarabilsem! Ama anlatacağım hikâyeyi, (üstelik akıbetini bildiğim bir Şeyi) niye yazdığımı çok iyi biliyorum.

Çünkü bazı hikâyelerin bir sahibi vardır.

Bir Şey daha eklemeliyim. Anlatacağım Şeyin bir "eşiik" hikâyesi olmasının beni dürttüğünü gizleyecek değilim. Çünkü bu gerçek hikâyeye, "eşiikteki final" sahnesine bizzat tanık olduğumda, o manzarayı hiç unutamayacağımı biliyordum. Ama doğrusu Hayalet Gemi'nin "Eşiik" sayısına kadar yazmak aklımdan geçmemişi. Nedeni basit: Olanlara her ne kadar tanık olmuşsam da, başta söylediğim gibi, "ucuz" olduğunu düşünüyordum.

Yaşadıkça anlıyorum: Gerçekse ucuz değildir.

Olay Behçet Beyin başına geldi. "Olay" mı demeli, aslında emin değilim, galiba kader demek daha doğru. Çok tatlı bir adamdı Behçet Bey, dost canlısıydı, neşeliydi. Etrafında her zaman onun neşesinden ve yaşama sevincinden sebeplenmeye çalışan arkadaşları olurdu. Hafif Pollyanna'cı bir tarafı vardı. Öyle hayata bağlı ve etrafı öylesine insanlarla dolu bir adamdı ki, iki kez ağır kalp krizi geçirip hastaneye yattığında "oh be!" demişti karısına. "Şu hastalık da olmasa baş başa kalamayacaktık hanım!" Gün içinde içtikleri bir yana, her akşam bir ufak Yeni Rakı ile yarım paket Muratti sigarası içerdi. Muratti'nin hafif sigara olduğunu, rakının da kanı sulandırdığını iddia ederek kendini kandırıyordu.

Yıllar önce Almanya'ya gidip yerleşmiş, beş çocuğundan dördünü yanına almış, biri ise (Çarli) doğduğu şehirde kalmıştı. Çarli'nin doğduğu şehirde kalmasının acıklı bir sebebi vardı, kemik hastasıydı, cam gibi inceydi kemikleri. Yıllar boyunca kolu-bacağı öyle sık kırılmıştı ki; süzülür gibi yürümeyi, bulunduğu ortamda varla yok arası hareket etmeyi ona vücudu öğretmişti. Oysa futbola çok meraklıydı, ilkokula giderken belediye otobüsünün kapısı çarptığı için kırılan kolu alçıdayken bile, kendisine bakan halasından gizli arkadaşlarıyla futbol oynar, koşamadığı için kaleye geçerdi. Ya sağ, ya sol kolu (ya da bir bacağı) daima alçıdaydı, bu yüzden her iki eliyle de aynı güzellikte yazabilir, babası gibi Pollyannavari bir karakter olduğu için, kolunun alçıda olmasına üzölmek yerine, her iki eliyle de yazabilme marifetini göstererek, -yalnız bununla değil, tatlı dili ve canlılığıyla da arkadaşlarının hayranlığını kazanırdı.

Behçet Bey daha iyi bir hayat için Almanya'ya gidip işlerini yoluna koyduktan sonra karısını ve çocuklarını yanına aldırmişti. Ama o sırada beş yaşında olan Çarli'nin bacağı kırılmıştı. Kucakta bile taşınamıyordu. Doktorlar babasının Çarli'yi Almanya'ya götürmesine izin vermediler. Zaten götür deseler de götüremezdi. Kendisi de, karısı da çocuklarına iyi bir gelecek sağlamak için çalışıyorlardı, bütün gün işteydiler. Halının püskülüne takılıp düşünce bile kolu kırılan çocuğa bakacak kimseleri yoktu. Çarli'nin küçük halası ise evlenmemişti, Çarli'yi de çok severdi. Küçük hala Çarli'nin bir süre kendi yanında kalmasını istedi. Çocuk düzeline ailesinin yanına gidecek, kardeşleri ve anne babasıyla birlikte yaşayacaktı. Ama bu "bir süre" hiç bitmedi.

Çarli tam bacağı alçıdan çıkmışken tökezleyip düşüyor, bu defa kolu kırılıyordu. Kolu iyileşse bacağı tekrar kırılıyor, ağır ameliyatlara kemiklerine platin takılıyor, dikişler atılıyor, alçıya alınıyor, bir türlü ailesinin yanına gidemiyordu.

Behçet Beyin kardeşleri birbirlerine çok bağlıydılar. Sık sık bir araya gelirler, büyük aile yemekleri yerler, kendi aralarında kumar oynarlar, kazanan kumarda kazandığı parayı yeğenlere dağıtırdı. Çok sık da kavga ederlerdi, ama kavgaların ve küslüklerin yarım saatten fazla sürdüğü görülmezdi. Eğlenceli, coşkulu, neşeli insanlardı.

Ailede birbirlerine isim takma huyu vardı. O yıllarda televizyonda Çarli'nin Melekleri oynuyor, Behçet Beyin oğlu da hep sırtından görünen Çarli'nin sesini çok güzel taklit ediyordu. Bu yüzden doğduğu şehirde kalan çocuğa Çarli demeye başlamışlardı. Çarli aşağı, Çarli yukarı... İsim takma huyu galiba genetikte ailede. Çarli'nin ikiz kardeşleri konuşmayı daha yeni öğrendiklerinde birbirlerine -nedense- Ata-Pata isimlerini takmışlardı. Herkes gerçek isimlerini neredeyse unuttukları ikizleri Ata-Pata diye çağırır oldu. Ailede takılan isimler hep manidardı. Çarli'ye bakan küçük hala bazen kavgacı olurdu, bu yüzden adı Asit'ti. Büyük hala zaman zaman suratsız olduğu için ona önceleri mahkeme surat, sonraları DGM Surat dediler. Sportotoya ve at yarışına düşkün küçük amcanın adı Toto, ailenin güzel, ama soğuk ve uzak, hafif de hülyalı gelinin adı Suelin idi. Şişman büyük yenge vaktiyle filmlerden öğrendiği bir ağızla herkese cicim demek yanlışlığını yapmış, adı Cicim kalmıştı. Küçük yenge Bulgar Göçmeni olduğu için ailenin samimi büyükleri küçük yengeye Muhacir derlerdi. Çarli'nin bir kuzeninin adı -çok zayıf, ince uzun olduğu için- Kılçık, bir başka kuzenin adı Apiko idi. Bu adı kimin taktığı ve ne demek olduğu bilinmiyordu. Bir başka kuzen Apiko'nun anlamını merak etti ve sözlüğe bakmayı akıl etti. Süslü, şık anlamına geldiği, ailece öğrenildi. Böylece fazla süslü kuzene ne kadar isabetli bir isim takılmış olduğu anlaşıldı.

Asit Halayla Çarli günün yarısını kavga ederek geçirirlerdi. Çarli huysuzdu, yemek seçerdi, halası da buna çok sinirlenirdi. Ağız dalaşı yaparlar, birbirlerine küserler, ama yarım saat içinde birbirlerine niye küstüklerini unutulardı. Artık hala-yeğenden öte bir şeydiler. Tıpkı (artık) Behçet Beyle Çarli'nin baba-oğul olmadıkları gibi.

Yıllar geçtikçe Behçet Bey oğlunu yanına almak konusunda daha az çaba gösterir, hatta hiç göstermez oldu. Artık ne Çarli ailesinin yanına gitmek için hevesleniyor ne de Behçet Bey doktorlarla konuşuyordu. Büyük ailenin bölündüğü küçük ailelerin bireyleri belirlenmiş, Çarli ile küçük hala bir aile olmuşlardı.

Çarli otuz yaşına geldiğinde sağlığına kavuşmuştu, artık ikide bir kemikleri kırılmıyor, yatağa bağlı kalmıyordu. Beş senedir giderek sert hareketler yaptığı halde hiçbir tarafı kırılmamıştı. Ama hayat, aile, her şey çok değişmişti. Aile büyüklerinin çoğu ölmüş, hayatta olanlar yaşlanmış, gençler evlenmiş, her biri bir yana dağılmış, çocuklar büyümüş, torunlar doğmuştu. Artık neşeli aile yemekleri nadiren yeniyor, aralarına yeni katılan ve çok az bir araya gelinen gelinlere, damatlara isim takılmıyordu. Çarli yirmili yaşlarını bile bir tarafı kırık bir halde yatakta geçirdiği için eğitimini tamamlayamamış, iş gücü sahibi olamamıştı. Otuz yaşına geldiğinde amaçsız, mesleksiz, çok sayıda arkadaştan oluşan kalabalık bir grubun içinde aslında yalnız yaşayan genç bir adamdı. Dört çocuğunu okutmuş, iş gücü sahibi yapmış ve evlendirmiş olan Behçet Bey Çarli'yi hatırladıkça vicdan azabı duyuyor, onun için bir şeyler yapmak istiyordu. Aile apartmanındaki dairesini dayadı, döşedi, Çarli ile küçük halayı yerleştirdi. Çarli'ye birkaç defa iş kurdu. Basit, sadece gidip başında duracağı işler, sırf oyalansın, bir adresi olsun diye. Çarli hiçbirini yürütemedi.

Bütün bunlar olur, büyük aile yavaş yavaş dağılırken Behçet Bey iki kez kalp krizi geçirdi. Hastalığıyla dalga geçti, ama her iki kriz de çok ağırdı. Doktorlar bir üçüncü krizden kurtulamayacağını söylüyorlardı. O doktorların bu uyarılarını, -aklı karyolasının altında gizlice tüten Muratti sigarasında- sahte bir ciddiyetle dinliyor, sigarayı ve içkiyi bırakacağına dair yeminler ediyordu.

İkinci krizin ardından bir süreliğine sözünü tutmuştu. Evinde dinleniyor, içki ve sigara içmedikçe sevinen karısıyla iyi geçiniyor, torunlarıyla şakalaşlıyordu. Ama bu kararlılık fazla uzun sürmedi, birkaç ay sonra karısının tüm muhalefetine rağmen içkiye ve sigaraya kaldığı yerden aynen devam etti.

Bir sabah karısı torununa bakmak üzere kızına gitti. Akşamüstü döndüğünde Behçet Beyi evde bulamadı. Behçet Beyin spor gömleği, keten pantolonu, ayakkabıları, pasaportu, cüzdanı yerinde değildi.

Geri kalan her şey yerli yerindeydi. Mayosu, şapkası, oltası, valizi, son okuduğu kitap, tıraş makinesi, diş fırçası... Hatta hiç açılmamış bir karton sigara çamaşır çekmecesinde içine gizlenmişti. Karısı çok kızdı. Yine arkadaşlarıyla buluşup içmeye gittiğini, bir paket sigara içeceğini, zil zurna sarhoş olacağını düşündü. Behçet Bey gelince ağır konuşmaya karar verdi.

O sırada Çarli evde müzik dinliyordu. Tam bir gece kuşuydu, bu yüzden babasının kurduğu işleri yürütememişti. Sabaha karşı yatar, öğlene doğru uyanır, ya evde saatlerce müzik dinler ya da arkadaşlarıyla buluşurdu. Çok sıcak bir yaz günüydü. Küçük hala bir üst katta, büyük halanın balkonundaydı, çay içiyorlardı.

Çarli müziği çok yüksek sesle dinlediği için önce kapının çaldığını duymadı. Sonra fark edip açtı. "Baba!" dedi sevinçle. Sarılmak üzere kollarını uzattı. Behçet Beyin yüzünde bir gülümseme vardı. Bir ayağını eşikten içeri attı, diğeri dışarıda kaldı. Oğlunun kucağından yere yuvarlandı.

Akşam olduğunda karısı Behçet Beyi iyiden iyiye merak etmişti. Tam sağa sola telefon etmeye hazırlanıyordu ki, ikizler geldi. Birbirlerine Ata-Pata demeyi çoktan bırakmışlardı. Yüzleri kireç gibiydi.

Behçet Bey ailesinden gizli bir uçak bileti almıştı -sadece gidiş. Havaalanına gitmeden önce ikizlerin çalıştığı yere uğramış, danışmaya çocuklarına verilmek üzere bir mektup bırakmıştı. Mektubunda Çarli'yi kardeşlerine emanet ediyor, malının mülkünün hukuken zaten yerini bulacağını belirtiyor, ama babasından kalan yüzüğü, saatini, kendince değerli bulduğu ufak tefek eşyasını çocuklarına bölüştürüyordu. Evinin eşliğinde öleceğinden öylesine emindi ki, yanına hiçbir şey almamıştı, ne pijamasını, ne de evinin anahtarlarını. Cebinden havaalanında bozdurulmuş az miktarda para, küçük bir tarak, pasaportu, kullanılmış uçak bileti, yarım simitle bir çiklet çıktı. Muratti paketinin içinde üç tek sigara kalmıştı.

Bir ayağı kapının eşliğini belirleyen ince uzun mermer parçasından taşacak şekilde dışarıda, diğeri hafifçe karnına çekili bir halde içerde, evindeydi. Çok anlamlı bulundu bu duruş. Ama büyük hala bir ayağını eşikten içeri atamamış olmasına çok ağladı. "Bari yarım bardak su içseydi evinde, oğlunun elinden" dedi. Küçük hala eşikten atılmış yarım adımı başka türlü yorumladı. Behçet Beyin hayatı boyunca oğlunun hayatının eşliğinde kaldığını, hiç içeri giremediğini söyledi.

Not: Hayalet Gemi'nin "Eşik" sayısında yayımlanan bu metinde gerçek fazla dönüşüme uğramadı. Okurun içini bir şey acıttıysa, bilinsin ki o acıtan şey, acıtmaya devam ediyor.

Nâzımsever küçük komünistin hikâyesi

Çocuktum, galiba ilkokul öğrencisiydim. Bir kış akşamıydı. Bilmiyorum hangi vesileyle, annem Nâzım Hikmet'le ilgili kendi küçük hikâyesini anlatmıştı bana:

İlkokulu bitirmek üzere olan bir kız çocuğuyken, bir sabah arkadaşlarıyla sınıfa girdiklerinde, kara tahtaya beyaz tebeşirle iki dizenin ve bir adın yazılmış olduğunu görmüşler.

*"Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
ve bir orman gibi kardeşçesine.*

Nâzım Hikmet"

Nâzım Hikmet o zamanlar yasak, gizli, romantik, büyük, coşkulu, şair bir komünistmiş. Hâlâ olduğu gibi. Ama o yıllarda önce şair değil, önce komünistmiş okul yönetimi ve tabii ülke yönetimi için. Onu sevmek, dizelerini okumak, mektuplara yazmak, ezberlemek bir yana, adını anmak bile affedilmeyecek kadar büyük bir suçmuş, hele küçük kasabaların küçük okullarında. Buna rağmen elyazısıyla kaba kağıtlara yazılmış şiirleri, içlerinde büyüyen ve henüz tanıyamadıkları, tanımlayamadıkları bir coşkuyu bastıramayan gençler arasında elden ele dolaşır, kutsal emanet gibi en gizli köşelerde saklanırmış.

Öğrenciler bu yasak dizeleri ve o ürpertici adı okuyunca taş kesilmişler. Sınıfa bir sessizlik, hatta korku çökmüş, okulun bütün hocaları tahtanın başına toplanmışlar, bu güzelim iki dize okunmasın diye etten duvar örmüşler tahtanın önünde. Annem bir okuyuşta ezberlemişmiş zaten, çünkü tahtada gördüğünü okuduğu anda, yaşadığı küçük kasabayı çevreleyen gür ormanı, o ormanda duyduğu huzuru ve kardeşlik duygusunu tekrar yaşamış. "Ne güzel" diye düşünmüş, "bir orman gibi kardeşçesine..."

Ama sınıfın hali hiç de huzurlu ve kardeşçesine değilmiş. Öğretmenler yay gibi gerilmişler. Elle tutulur bir gerilim varmış havada. Ateş saçan bakışlar küçük öğrencileri birer birer tarıyormuş. Öğretmenlerin hepsi çok kızgın, çok tedirgin ve bu suçu işleyeni cezalandırmaya kararlı görünüyörlarmış. Başöğretmen elindeki tahta cetveli düzenli aralıklarla avcuna vuruyor, öğrencileri, sırayla değil, ansızın ondan ona bakarak gözden geçiriyormuş. Kırpışan bir göz mü arıyormuş, titreyen bir dudak mı, kimbilir...

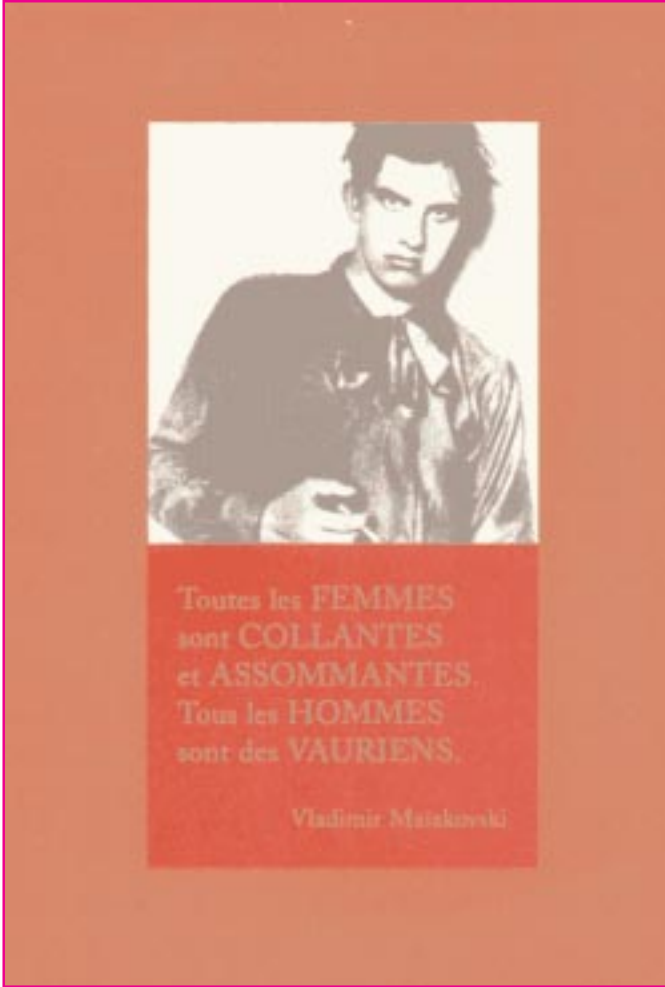
Tahtayı silemiyorlarmış, çünkü Nâzım Hikmet'in adını ve dizelerini bütün o gözlüklü, çatık kaşlı, koyu giyimli, sert, buyurgan öğretmenlere başkaldırıcasına tahtaya yazmaya cüret eden on-on bir yaşlarındaki küçük komünistin kim olduğunu elyazısından bulacak ve cezalandıracaklarmış.

Annem kim olduğunu tahmin ediyormuş. Çünkü Nâzım Hikmet'in adını ilk kez ondan duymuş. Ne yazık ki adını hatırlayamadığım bir arkadaşından. "Ama o komünist!" diyormuş arkadaşına bu büyük şairden söz ettiğinde; arkadaşı cevap vermiyor, gözlerini kısarak ve başını umutsuzca sallayarak bakıyormuş anneme. Annem yıllar sonra anlamış ki, o kısık bakışlarda, o baş sallayısta bir küçümseme var, Nâzım Hikmet'in büyüklüğünü idrak edemediği için.

Bütün öğrenciler yerlerinde sessizce oturmuş, önlerine bakarlarken, öğretmenler aralarında fısıldaşmışlar. Annem arkadaşının adını fısıltıların arasında duyduğunda olacaklardan çok korkmuş. Yasak bir adı ve çok güzel ama yasak olan iki dizeyi tahtaya yazan arkadaşının başına gelecekleri düşünüyormuş. Gizlice sınıftakileri gözden geçirmiş. Arkadaşı aralarında yokmuş.

"Suçluyu" bulup cezalandıramamışlar. O "Nâzımsever küçük komünist" annelerin yaşadığı kasabayı çoktan terk etmiş. Okula bir daha dönmemiş. Suçlunun kim olduğuna kanaat getirilince tahta silinmiş, sabah saatlerini "zehirlemiş" olan o ismin öğrencilerin zihninden derhal silinmesi için emir verilmiş, bir başkası böyle bir şey yapacak olursa çok ağır cezalar verileceği tekrar edilmiş, hayat kaldığı yerden devam etmiş.

Annem kasabaya yakın bir köyden, karda yağmurda, her sabah yürüyerek okula gelen o arkadaşının akıbetinin ne olduğunu hiç öğrenememiş. Biraz bu nedenle, biraz da o arkadaşın aşıldığı Nâzım

Hikmet aşkıyla, yıllar boyunca gazetelerde çıkan Nâzım Hikmet'le ilgili haberleri takip etmiş. Acaba tutuklananların arasında o da var mıdır, küçücük yaşına bakmadan Nâzım'ın adını tahtaya yazarak kendi kaderini değiştiren o küçük oğlan çocuğu büyümüş de, Nâzım'a yol arkadaşlığı yapmış mıdır diye her satırı okumuş.

Adına hiç rastlamamış.

Bir kış akşamı annem bana bu küçük hikâyeyi anlattığında, Nâzım hâlâ yasak ve fakat çekici bir isimdi. Annem için de. Tuhaf bir sırrını verir gibiydi annem, komünizmden korkuyordu ama Nâzım'ı da çok seviyordu. Bir şiir defteri

vardı, sevdiği şiirleri ona yazardı, içlerinde Nâzım'dan da şiirler olduğunu yıllar sonra fark etmişim.

Hep düşünmüşümdür, annem küçük bir kızken, Nâzım'ın adını kendisine fısıldayan o küçük oğlan çocuğunu seviyor muydu diye. Ona, "anne o arkadaşın senin çocukluk aşkın mıydı?" diye soracak cesareti hiç bulamadım. Artık çok geç. Ama biraz da bu hikâyeden olsa gerek, Nâzım Hikmet'in şiiri bana hep, önce aşkı hatırlattı. Yıllar sonra biyografisini, mektuplarını, şiirlerini okuduğumda, onun önce âşık, sonra devrimci bir şair olduğunu düşündüm. Aşk olmadan devrim olmayacağına inandığımdan belki de. Aşksız bir Nâzım olamazdı, Piraye'ye yazdığı bir mektupta dediği gibi:

"...aşk, sevmek, sevgi ihtiyacı mücerret olarak başladı bende, sonra müşahhaslaştı, şahıslaştı senin maddende ve ruhunda."

İyi şair, iyi âşık, kötü koca... Çünkü devrimci. Şiir ve aşk devrimcidir. Koca ise statükoyu korur.

Nâzım birçokları gibi bana da çoğu zaman Mayakovski'yi hatırlatır. Şiirinden etkilenmesi bir yana, iyi dostlarmış, dost kalmışlar. Mayakovski diyor ki:

"Toutes les femmes sont collantes et assommantes. Tous les hommes sont des vauriens."

"All women are clinging and tiresome. All men are good for nothing"

"Bütün kadınlar yapışkan ve öldürücüdür. Bütün erkekler ise hiçtir."

O büyük devrimci şairi, Nâzım Hikmet'i "hiç" olmaktan çıkaran ve aynı zamanda kadınlarla ilişkilerinde yine "hiç" kılan şey, aşk değilse, ne?

Not: Mayakovski'nin bu satırlarının Rusça orijinalini değil de Fransızcaya ve İngilizceye çevirisini yazmamın iki nedeni var. Bir, Rusça orijinalini nereden bulacağımı bilemedim, iki, bu satırları bana Paris'ten gelen bir kartpostaldan aldım. Çok sevdiğim o kartpostal da bir vesileyle bu yazıya girsin istedim. (Görüldüğü gibi) çok etkileyici bir fotoğraf bu. Genç bir adam yüzü. Hatlarında sertliğini kıran bir güzellik, bakışlarında onsuz olamadığı aşka duyduğu nefret var. Ya da korktuğu bir tutkuya doğru çekileceğini bilmenin çaresizliği. Satırlar "Lili Brik'e Mektuplar"dans alınmış, 1918 tarihli.

III. Dört Ünlü Hakkında, Kısaca

Yusuf Atılgan

Mîna Urgan

Hüseyin Rahmi Gürpınar

Zeki Müren

Yaratıcımız Yusuf

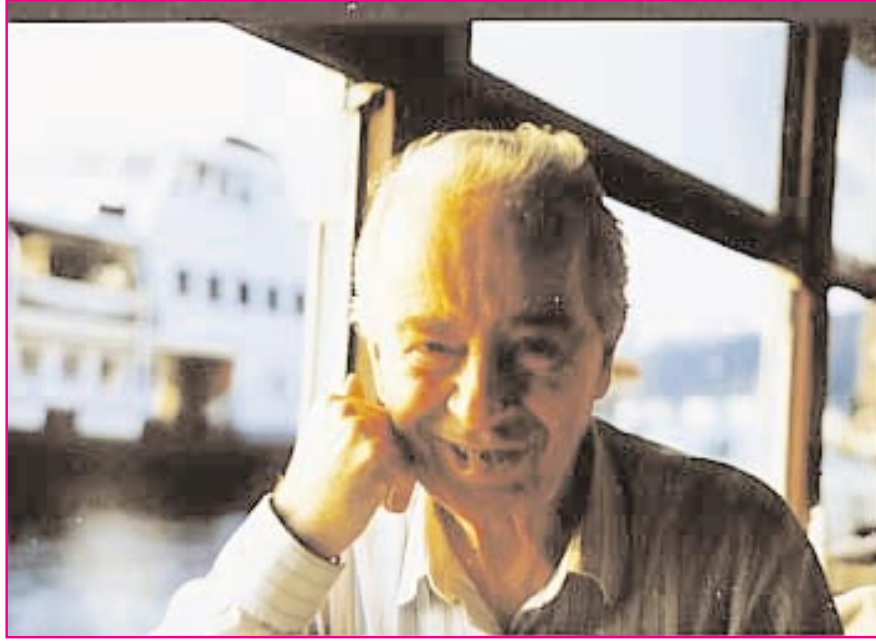
Adım Zebercet'ti, Anayurt Otel'i'nin kâtibiydim. Ortaboylu denemezdi bana, kısa da değildim. Askerlik ölçülerime göre boyum bir altmış iki, kilom elli dördtü. Gene don gömlek kantara çıksaydım elli altı ya da elli yedi kiloyu bulurdum. Otuz üçümdeyken, bir On Kasım sabahı, hem de saat dokuzu beş geçerken intihar ettim. İple astım kendimi. Yazarım öyle istemişti. Yazarım, Yusuf Atılgan...

Bir roman kişisi olarak intihar ettim. 1972'de bir romanın sayfalarını kaplayan bir otel kâtibisi olarak doğmuştum, yedi aylık doğduğu ikide bir başına kakılan bir roman kişisi. Ben hâlâ yaşıyorum. Kendi ipimi kendim çektğim halde. Yaşayacağım da. Yazarı ölmüş bir roman kişisi olarak.

Garip bir adamdım. Hatta biraz nevroktim. Perşembe gecesi gecikmeli Ankara treniyle gelen o kadını bekledim hep. Çok güzel bir kadındı. "Odanız var mı?" diye sormuştu. Gelmedi bir daha. Yazarım, Yusuf Atılgan getirmedi onu bana. Kapattım oteli ben de. "Boş oda yok" dedim gelenlere. O kadının kaldığı odada geçirdim günlerimi. Yalnız, yabancı, gitgide hasta biri olarak.

Yazarım bir de ortalıkçı kadın bulmuştu bana. Durmadan uyuyan, şişman ve aptal bir kadındı. Geceleri onun odasına gidiyordum. Yatiyordum ortalıkçı kadınla, ama o hep uyuyordu. Gecikmeli Ankara treniyle gelen o kadın gelene kadar ortalıkçı kadınla yattım. Bekledim onu, hep bekledim. Odasını bozmadım. Gelmedi. Bir gece ortalıkçı kadının odasına gittim yine, sevişmek istiyordum ve o hep uyuyordu. "Uyan!" dedim ona, "uyan artık!" Uyanmadı. Boğdum onu. Onu boğduğumu gören kedinin başını da tavayla ezdim.

Ben vardım. Romanın son satırında ölen bir roman kişisiydim. Kitaplar yaşadıkça yaşayacak biçimde yaratmıştı beni yazarım. Satırların içine binlerce yedirilmiş olarak vardım ben. Onun Moda'daki çalışma odasında duruyordum, rafta.

9 Ekim sabahı saat yedide bir şeyler hissettim. Bir gariplik... Sanki bir On Kasım sabahı boynuma geçirdiğim ip çıtırdadı yeniden. Öldüm mü ne? İndim raftan. Gevşek karın kaslarım, bedenime göre büyükçe başım, geniş alnım, koyu kahverengi bıyığım, kuru yüzümle çıktım dışarı. Çıktım içinde yaşadığım kitaptan. Bir gariplik vardı.

Ölmüş. Beni yaratan, yazarım Yusuf Atılgan o ipi boynumda yeniden çıtırdar gibi hissettiğim saatlerde kalp krizinden ölmüş. Ben şimdi nasıl yaşarım?

Moda'daki evimden çıktım. Yazarımla ben kitap olup sayfalara yazıldığımdan beri konuşmazdık. Sessizce dururdum raflarda. Dışarı çıktım. Yazarım yoktu. Moda'da yürüyordum. İnsanlar vardı sokaklarda. Kimisi güler yüzlü, kimisi bezgin, kimisi sıkıntılı... Merhaba! Ben Zebercet! Merhaba, ben Zebercet! Hani şu Anayurt Oteli'nin kâtibi. Ben mi yokum gerçekte? Ben bir roman kişisiyim, Yusuf Atılgan yarattı beni! Ölmüş! Ona gidiyorum hey insanlar! Kimse fark etmedi beni. Aralarından geçtim. Görmediler beni, tanımadılar! Ben Zebercet! Anayurt Oteli'nin kâtibi!

Hayır, beni görmüyorlar. Oysa ben ölümsüzüm, onlar değil. Moda Camii'ne doğru gidiyorum. Yazarım ölmüş. Yazarım gömülecek, beni boynuma ipi geçirip son satırlarda öldüren yazarım, böylelikle beni kitaplar varoldukça yaşayacak bir kişi yapan yazarım ölmüş. Ben de

bulunmalıyım töreninde. Otelimin kapıları kilitli. Ortalıkçı kadının ve kedinin cesetleri çoktan kokmuştur. Ama yanılmışım, ortalıkçı kadın benden habersiz, başına eşarbını bağlamış, kediyi de kucağına almış, Moda sokaklarında. Selamlaşıyoruz. "Duydun mu ağam, Yusuf Atılgan ölmüş. Hani yazarımız..." diyor. Ben ona karşı hep ciddiyimdir, bakıyorum yüzüne, tabii biliyorum.

Kıskandım şimdi. Sanıyordum ki tek, bir tek ben yazarımın dostuydum, romanın kişisi yalnızca benim, ortalıkçı kadın da yaşıyormuş meğer. Yan yana yürüyoruz camiye doğru. Dostuz şimdi. Ben onun katiliyim ama aynı kitabın kişileriyiz. Kedi de ortalıkçı kadının kucağında, yürüyoruz. Caminin kapısında emekli subay var. O da duymuş yazarımızın öldüğünü. Üçümüz birlikte giriyoruz caminin avlusundan içeri. Birtakım gözleri yaşlı insanlar. Siz kimsiniz be bizim yanımızda? Bağırıyorum: "Kimsiniz siz bizim yanımızda? Kimsiniz? Siz onun ölümlü dostlarısınız yalnızca. Siz kimsiniz be bizim yanımızda?" Kimse duymadı söylediklerimi. Biz yok muyuz? Yazarlar, sanatçılar ağlıyorlar, herkes üzgün. Bir tören bu, ölümlü bir yazarın arkasından yapılan. Kimsenin bizi duyduğu yok. Hoca bir şeyler söylüyor, dualar ediliyor. Bir tabut duruyor ortada, musalla taşının üzerinde.

Ortalıkçı kadın kendini tutamıyor, ağlamaya başlıyor. "Sus" diyorum ona. Kızıyorum. "Biz roman kişileriyiz, yazarımız ağlatmadıkça ağlayamayız." "Artık yazarımız yok ki" diyor. Doğru... artık yazarımız yok. Emekli subay birlikte sinemaya gittiğimiz oğlan çocuğunu işaret ediyor bana, sonra da birlikte horoz dövüşüne gitmiştik. Oğlan yanıma geliyor. "Beni bırakma sakın Ahmet Abi" diyor, elimi tutuyor. Benim adım Zebercet ama oğlana Ahmet demiştim. Yan yana dikiliyoruz yazarımızın başında. Arkadaşları, dostları konuşuyorlar. Kimseler fark etmiyor bizi. Emekli subay, oğlan, ortalıkçı kadın ve ben Zebercet; yalnızlığımızı, öksüzlüğümüzü düşünürken biri çıkıyor. Bağırıyor avazı çıktığı kadar:

"Ben Aylak Adam! Gerçek sevgiyi arayan, böylece korkuluksuz köprüden yuvarlanmamaya çalışan adam. Aylak Adam! Ben!"

"Bu da kim?" diyorum emekli subaya. "Sesini yalnızca bizim duyabildiğimiz bu adam da kim?" "Aylak Adam" diyor. "Öbür romanın kahramanı. Onu yalnız biz duyabiliriz."

Not: Yusuf Atılgan'ın öldüğü gün, 9 Ekim sabahı yazılan bu yazı, 15 Ekim 1989 tarihli Sokak dergisinde yayımlandı. Hiçbir satırı değiştirmedim.

Dinozor hep dinozor kalacak

Saflık ile zeka kardeştir. Çok zeki insanların çoğu zaman çok da saf bir yanları vardır. Ama öyle güzel bir saflıktır ki bu, onları çoğu zaman "sevilesi" yapar. Bodrum'a son kez gidemedim, Bodrum'un serin ve mavi sularında son bir kez yüzmeden, ılık bir haziran günü, loş bir hastane odasında ölen Mîna Urgan; itiraf ettiği değil, ısrarla üstüne bastığı saflığının kendisini sevimli ve sevilesi yaptığı, ak saçlı bir "nene" idi.

Onu tanımadan önce Bir Dinozorun Anıları'nı okumuştum. Kendiyle dalga geçme tarzında şaşırtıcı bir zeka gizli olan, ruhu genç, bakışı genç, tavrı genç; ama bütün bu gençliğe rağmen kendine dinozor diyen yaşlı bir kadının alışılmadık portresini görmüş, bunun son derece sıradışı bir şey olduğunu düşünmüştüm. Dilindeki lezzet, yaşama sevincine, hayattan tat almaya; bakışındaki keskinlik ve kararlılık keyfini çıkardığı hayatı aynı zamanda ciddiye aldığına işaret ediyordu. Kendini tanımlarken öğretmen olduğunu vurguluyor, kendini bir öğretmen olarak görüyordu. Yazdıklarında da güvenilir ve inanılır bir öğretmenin sıcak ve içten tavrı gizliydi. Bazen kendini fazla "öğretmen" buluyor, hemen, aynı satırların devamında eleştiriyordu. Yazarken aynaya bakar gibi kendine bakıyordu sanki.

Söze sık sık "...çok saf biri olduğum için..." diye başlayan bu ihtiyarın yazdıklarında hiç de safça bir taraf bulamamış ve itiraf etmeliyim ki, Bir Dinozorun Anıları'nı okuduktan sonra bana bir "kendine güven abidesi" gibi gelen bu ihtiyar profesörü çok merak etmiştim. Her fırsatta kendini yerden yere vuruyor, kendi kusurlarıyla, zaaflarıyla dalga geçiyor; kol kırılır yen içinde kalır atasözünü şiar edinmiş olan toplumumuzun hiç de alışık olmadığı bir şeyi yapıyor, kırılan kolları yen içinde bırakmayıp teşhir ediyordu.

Bir kere kendinden emin bir üslubu vardı. Üstelik zeki insanların

yapabileceği şekilde cesurdu ve kitaptaki her satırın düşünülerek yazılmış olduğu belliydi. Dobraydı. Türk şiirinin zirvesi kabul edilen Yahya Kemal için yazdığı şu cümlelerdeki cesaret beni şaşkına çevirmişti: "Yahya Kemal tam anlamıyla bir asalaktı. Ömründe çalışmamıştı. (...) Şişmanlar genellikle çok canayakın olurlarken, o sevimsiz bir şişmandı. (...) Kendisinden başka hiç kimseyi düşünmeyen, tamamıyla bencil, kaskatı bir adamdı. Nazım Hikmet'in annesi Celile Hanımla uzun süren fırtınalı bir aşk yaşamıştı. Annem bir gün ona, 'ne yazık, birbirinizi bir türlü sevediniz,' demiş. Yahya Kemal de 'hayır, birbirimizi çok sevdik; ama aynı zamanda değil' diye yanıt vermiş. Ne var ki şiirsel bir laftan başka bir şey değildi bu. Celile Hanım onunla evlenebilmek için eşinden ayrılmıştı. Gelgelelim Yakup Kadri'nin dediği gibi tam bir 'küçük burjuva' gibi davranmış; aşkı uğruna kurulu düzeni hiçe sayan bu sanatçı kadınla birleşmeyi göze alamamıştı. (...) Bunları hiç yazmamam gerekirdi belki de. 'Adam büyük şair ahlakından sana ne?' Ne diye deşiyorsun bunları?' diyerek bana karşı çıkanlar olabilir. Ama ben onun büyük şair olduğuna da inanmıyorum."

Yahya Kemal'e dair gerçekten cesurca yazılmış bu cümleler ve yine cesurca yazılmış başka cümleler bir yana, kendini yine cesurca "dinozor" olarak nitelemesi de doğrusu ilk ağızda yeterince etkileyiciydi. Tersine düşünebilen, etki altında kaldığını fark edince itiraf edebilen, dilinde humor gizli, İngiliz edebiyatı profesörü ve kendi dilini inanılmaz bir akıcılıkla ve dosdoğru kullanabilen bu nenenin ikinci "dinozor" kitabını yayına hazırlamak bana kısmet oldu. Doğrusu talip olmadım değil. Dilini bu kadar güzel kullanan ve böylesine cesur bir yaşlı kadınla tanışmak istediğimi hiç gizlemedim.

İkinci "dinozor" kitabının adı henüz belli değildi. El yazısı pek düzgün sayılmazdı, yaşlılığın da verdiği bir yorgunlukla titrek bir yazıyla gezilerini yazıyor ve gönderiyordu. Gönderdikleri dizildi, sayfa formatına alındı ve okumaya başladım. Bence bu kez daha da esprili, daha meraklı ve çocuksuydu. Gezmek ne demek, insan olan gezerken neye bakar, neyi görür, neyi algılar, ya da algılamalıdır, görmelidir, bütün bunları yine güvenilir ve sevilen bir öğretmen gibi anlatıyor, anlattığı yerlere ilişkin bir iştah yaratıyordu.

Kitapta yer alan birkaç cümleye ilişkin önerilerimi anlatmak

bahanesiyle kendisini ziyaret etmek istedim. Telefonlaştık. Beni sevinerek kabul edeceğini söyledi. Bugün hâlâ kulağımda olan sesi kalın ve toktu. Etkileyiciydi. Su gibi akıcı ve yaşından beklenmeyecek bir hararetle konuşuyordu. Kitabın kağıt çıkışları üzerinde yaptığım çalışmaları yanıma aldım ve evine ziyarete gittim.

Yazar milleti fazla hassas olur. Yazıya ilişkin önerilere, ufak da olsa eleştirilere pek sıcak bakmazlar. Yazmayı en iyi bilen onlardır ya, birinin şöyle yazılsa daha iyi olmaz mı demesi öfke eşiklerini net bir biçimde düşürür. Ama ne çare, editörün işlerinden biri de budur, yanlış yazılmış cümlelerin düzelmesini sağlamak, bilgi yanlışlarını gidermek, yazara önerilerde bulunmak vs. Acaba önerilerim nedeniyle beni küstah bulur mu diye düşünüyordum. Mîna Hanım seksenini geçmişti, üstüne üstlük öğretmen ve profesördü. Tatsız bir ziyaret gerçekleşebilir endişesini taşımıyor değildim.

Moda'da oturuyordu. Evini kolayca buldum ve sesini tanıdığım, güçlü bir karakter olduğunu hissettiğim bu yaşlı profesörle tanışmak için sabırsızlanarak apartmana girdim. Kitaplarla dolu, sıcak, şirin, balkonu alabildiğine deniz gören evinde; daima oturduğu koltuğunda kaybolmuş, minicik, minicik kelimesinin bile anlatmaya yetmeyeceği kadar minicik; bu minicik hal içinde meraklı ve zeki baktığı için insana koskocaman gelen gözleri olan, ak saçlı bir kadın vardı karşımda. Mîna Urgan'ın ufak tefek, beyaz saçlı, yaşlı bir kadın olduğunu biliyordum elbet, ama görmek başka bir şey. Kuş kanadı kadar hafifti eli tokalaştığımızda. Sesi gürdü, insana az sonra buharlaşacakmış duygusu verecek kadar ufak bedeninden, asla beklenmeyecek kadar gür. Önce denizden, deniz gören balkonundan söz ettik. Beni bir yaz akşamında, balkonunda rakı içmeye davet etti. Gün batımı muhteşem oluyordu. Üzerinde çalıştığım metni açtım ve sormak istediklerimi sordum, önerilerimi söyledim. Yazar kaprisi nedir bilmiyordu, akıl ve mantık karşısında boynu kıldan inceydi. Bütün metni birlikte gözden geçirdik. Önerilerime çocuk gibi sevindi. Olgun ve tatlıydı. Çocuksu ve müthiş akıllıydı.

Mentollü More sigarası içiyordu. Yanı başındaki sehpa tablası, sigarası ve çakmağı duruyordu. Kitabında da anlattığı gibi arada bir sigara yakıyor, birkaç nefes çektikten sonra elbisesinin cebinde tuttuğu küçük bir makasla ucunu kesiyordu. Profesörlük maaşıyla geçinmek,

sigarasını birkaç nefes çektikten sonra söndürüp atmaya izin vermemiştir hiç. Zaten onu dinazor yapan özelliklerden biri de, bu akıl almaz tüketim çılgınlığını bir türlü anlayamamasıydı. Tüketim çılgınlığını anlayamamak onun yaşama keyfinden uzak olduğu sanısını uyandırmasın. Yaşama keyfini alabildiğine tatmış, bunun için kendine olanaklar yaratmıştı. Bir dünya nimetinin tadını çıkarabilmek için ille de paranın gerekmediğini çeşitli örneklerle kitaplarında da anlatmıştı zaten. İyi bir sigara içiyor, ama onu çarçur etmiyordu. İyi içki içiyor ama ziyan etmiyordu.

Konuşurken öğretmen edası taşıymıyordu. Aksine, yaşlanıp eve kapandığı için dışarıda yaşanan hayata ilişkin doymak bilmez bir merak taşıyor ve kimi zaman çocuksu bir neşe ve saflıkla sorular soruyordu. Öğretmence tutumunu kaybetmişti diyebilirim. Oysa yazdıklarında bu öğretmence tavrını mesleki deformasyon olarak niteliyordu:

"Boyuna 'şu yapılmalı, bu yapılmalı' diyorsun, boyuna ders veriyorsun. Amma da didaktik bir kocakarısın" diyerek beni eleştireceksiniz. Hakkınız var, öyleyimdir. Deformation professionelle denilen bir olay var, yani meslekten kaynaklanan düşünce ve davranış bozuklukları. Siz de benim gibi kırk yıl öğretmenlik yapsaydınız, siz de didaktik olurdunuz."

Kitap yayımlandı, sık sık telefonda görüşmeye devam ettik. Türkiye gündeminin olaylarını konuşuyorduk, yeni çıkan kitaplardan söz ediyorduk. Büyük bir dikkatle kitapları takip ediyor ve titizlikle okuyordu. Türkiye'nin kucaklanmış aykırı yüzüydü. Onunla farklı görüşte olanlar bile samimiyetine inandıkları için ona saygı duyuyorlardı. Yüzlerce mektup alıyordu. Ama artık çok yaşlı, yorgun ve hasta olduğu için röportaj önerilerini, görüşme isteklerini kabul edemiyordu. Kitap Fuarı sırasında imza günü yapmasını arzu ettik. "Okurlarınız sizinle tanışmak, kitaplarını imzalatmak istiyorlar," dedim. Gerçekten hasta olduğunu, güçlkle nefes aldığını biliyordum. Reddedeceğinden emindim. "Bu benim görevim" diyerek beni çok şaşırttı. Kitap fuarında ilan edilen imza saatine daha saatler varken, inanılmaz bir kuyruk oluştu. Onu görmek ve kitap imzalatmak isteyenler standın çevresini birkaç kez dolanacak kadar büyük bir

kuyruk oluşturmuşlardı. Fuara girdiğinde alkış koptu. Zorlukla adım atıyordu. Okurlarının gösterdiği ilgi onu müthiş memnun etmişti. Kitaplarını imzalayacağı koltukta minnacık bedeni kaybolunca, masaya uzanıp kitap imzalayamayacağı ortaya çıktı. Bunun üzerine kucağına bir plaka verildi, onun üzerinde kitap imzaladı. İlan edilen süre dolduğunda kuyruktakilerin yarısı bile kitaplarını imzalatamamışlardı. Birkaç kişinin stand görevlilerinden torpil istediklerini, "eğer bu kitabı Mîna Hanıma imzalatırsanız, şu şu kitapları alacağım," diye bir tür rüşvet teklif ettiklerini bile işittim.

Vakit dolduğu, yorgunluktan bitap düştüğü halde okurlarını kırmıyor, kitaplarını imzalamaya devam ediyordu. Sonunda stand görevlileri arkadaşlar onun sağlığını düşünerek zorla yerinden kaldırdılar. Giderken yine alkış koptu. Yolda "Aslında genç okurlarımla konuşmak, sohbet etmek istiyordum," dedi. "Ama çok kalabalıktılar..." Kalabalığı görünce birkaç kişiyle konuşmanın diğerlerine büyük haksızlık olacağını anlamış ve herkese eşit miktarda zaman ayırmaya dikkat etmişti.

Bir Dinozorun Anıları ve Bir Dinozorun Gezileri Türkiye şartlarına göre rekor kırmış kitaplardır. İki kitap, toplam üç yüz bin nüshadan fazla sattı ve satmaya devam ediyor. Satan, samimiyet, dürüstlük ve kaybolmaya yüz tutan erdemlerdi. Bu açıdan bakıldığında Türkiye için umutlu olmak gerek. Bu "dinozorik" erdemlerin bu kadar çok satması, bu erdemlerin sözlüklerden tamamen silinmemiş olduğunu gösteriyor.

Aradan zaman geçti, birkaç kez hastaneye yattı. Her defasında ziyaretine gitmek istedim, bir türlü olmadı. Son hastaneye yatışını haber alınca sanki çıkamayacağını hissettim. Arkadaşım Aslıhan'la birlikte ziyaretine gittik. Haziranın ilk günleriydi. Yağmur atıştırıyordu. Çapa Tıp Fakültesi'nin loş fakat bakımlı bir odasında yatıyordu. Durumu pek iyi değildi. Önce bizi tanıyamadı. Bir süre boş gözlerle yüzümüze baktı, sonra birdenbire tanıdı ve kendine çok kızdı. "Bunadım ben!" dedi kendine kızan, öfkeli bir sesle. Sonra Aslıhan'a kızı Zeynep'i sordu. Aslıhan Zeynep'i ona getireceğine söz verdi. Sonra ben ona sözünü hatırlattım. "Mîna hanım dedim, bir an önce iyileşin. Balkonunuzda gün batımına bakarak rakı içeceğiz, unuttunuz mu yoksa?" Gülümsedi. "Unutmadım," dedi. "Benim balkonumda yazın rakı içmek hakikaten çok güzel oluyor."

Hiç ölmeyecek kadar hayata bağlıydı. Balkonunda rakı içmenin çok güzel olduğunu söylerken sesinde de, sözünde de hiçbir ümitsizlik yoktu. Hastaneden çıkıp balkonda kavun yiyerek rakı içeceğine inanıyor gibiydi. Belki de ben buna inanmak istedim. Hastaneden çıkamadı. Cenazesinde bütün dostları vardı. Yaşlanmış yüzler gördüm Teşvikiye Camii'nin avlusunu dolduran, gepegenç ve ümitli yüzler gördüm.

Bir ara kitabından bir cümle aklıma geldi, gülümsedim: "Artık büfeli yemek verenler beni çağırılmaya başladılar. Çok da hakları vardı. Çünkü 'tabakları öyle elimde tutarak yemek yiyemem ben' derdim ve büfeye bir iskemle çekip oturur, masadaki yemeklerin neredeyse yarısını bitiriverirdim."

Oysa öyle minicik bir "nene"ydi ki, insan ona bakınca ancak kuşlar kadar yemek yiyebileceğini düşünüyordu. Mezarı Aşşıyan'da, Boğaz'a bakıyor.

Not: Bu yazı 2000 yılında Volkswagen firmasının çıkarttığı, ama adını bilmediğim bir dergide yayımlanmış olabilir. Derginin editörü arkadaşım, çok ısrar etmişti Mîna Urgan hakkında birkaç satır yazmam için. Yazdım. Ama sonra ne aradı, ne dergiyi gönderdi. Kestiler mi, biçtiler mi, yayımladılar mı, çöpe mi attılar, hiç bilmiyorum.

"Kedilerimi iyi doyurunuz!"

Bir yazarı yazdıklarından ne kadar tanıyabiliriz? Fotoğraflarından? Kişisel notlarından? 'Bir gün gelir de herkes bunları okursa' tedirginliği içinde yazılmış günlüklerinden? Gerekli midir bir yazarı tanımak? Eh, merak eden varsa gereklidir elbette. Ama bu tanınmak tanınmamak meselesi tatlı bir oyundur yazarla okur arasında. Kimi yazar saklanır, yer yarılr içine girer sanki, sadece yazdıkları bilinsin ister, fizik varlığını, karakter özelliklerini titizlikle korur okurlarından. Kimi yazarlar ise televizyon kamerası görünce başını kareye sokan çocuklara benzerler. Yazmaktan çok anekdotlara girmek, fotoğraflarda "çıkılmak" için gayret ederler. Her yazarın tanınma meselesinde kendine uygun bulduğu bir "doz" vardır. Dozu ne olursa olsun, hiçbir anekdot, hiçbir fotoğraf, hiçbir anı parçası bir yazarı tanımamızı sağlamaz. Çok özel bir şey, yazarın şaşırtıcı bir yanının altını çizer en fazlası.

Elimde Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın kötü basılmış bir fotoğrafı var. Ona bakarak ve yazdıklarını aklımdan geçirerek bir yazarı tanıma konusunda küçük bir deneme yapıyorum. Ne anlıyorum, neyi ne kadar anlayabiliyorum? Kaşlarının ve gözlerinin uçları aşağıya doğru çekik. Bu çekiklik yüzüne ağlamaklı bir ifade veriyor. Ama yazdıkları hiç de ağlamaklı olmamış, hatta çoğu zaman güldürmüş. Dudakları incecik. Zayıf, ince uzun yüzlü bir adam. Sivrice burnunu her fikre sokmaya hazır gibi duruyor. Öyle de yapmış zaten. Her şeyle, astronomiyle bile ilgilenmiş. Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç'ı yazmış. Halley geçecek de dünyaya çarpacak filan, gökyüzü meselesi...

Bu adam için Beşir Fuat'ın vaktiyle "bu çocukta espri komik var,dikkat edin!" dediğine kim inanır? Ama biraz daha dikkatlice bakılırsa, -niyete bağlı- incecik dudaklarda gizli bir büzülme, gülmemek için kendini zor tutma hali sezmem mümkün. Meraklı ve neşeli değil de gamlı bir yüz aslında. Oysa meraklı. Her şeye meraklı.

Ölmeden önce "Allah Var mıdır, Yok mudur?" adlı bir kitap yazmaya çalışıyormuş. Bitiremeden, seksen yaşında ölmüş. Yıl 1944.

Yazdıklarına ve fotoğrafına bakacak olursam; dikenli kelimeleri yağmur gibi yağdıran, aksi, saati saatine uymayan, küstah, cehalet ve batıl inançlar karşısında duyduğu öfkeyi hızla ve acımasızlıkla alaycılığa dönüştüren, bu alaycılığın içine zekice espri katan bir yazar görüyorum. Üstelik de çok biliyor, hatta fazla biliyor. Düşünüyor, tartıyor ve yazıyor. Onun romanlarındaki cinsel kimlikler ve cinsel davranışlara dair keskin eleştiriler uzun boylu incelenip yazılsa, bugünün kendini açık fikirli zanneden "mazbut"larının dudağı uçuklar. Hemen her romanında bir cinsel boyut var; metreslerden, geceleri

gizlice yatağına girilen hizmetçilerden, cinsel cazibesi olmadığı için deliye yakın davranışlar gösteren kadınlardan, fahişelerden, genç ve güzel mürebbiyelerden geçilmiyor. Kitaplarının adlarına bakmak bile yeter. Namuslu Kokotlar, Mürebbiye, Katil Buse, Kadın Erkekleşince, Metres, Dünyanın Mihveri Kadın mı Para mı?, Şıpsevdi, Gönül Ticareti... -Tek parti döneminde- tek eşliliğe karşı olduğunu öyle bir ifade etmiş ki, insan düşünüyor; bir tek "Ben tek eşliliğe kesinlikle karşıyım!" demediği kalmış. Cinsel ahlakın nasıl ikiyüzlü bir kavram olduğunu her fırsatta ispat etmeye çalışmış.

"Nasıl bir adam bu?" diye düşünüyorum. Karizmatik, etkin, baskın bir karakter olsa gerek. Yazmadığı zamanlarda dostlarıyla yüksek sesle tartışıyor ve mutlaka tartışmaları kazanıyor. Öyle bir ifadesi var. Kadın kahramanlarına karşı aldığı tutuma bakılırsa, aşk meşk işlerinde pek de duygulu değil. Sanki sert ve otoriter, duygudan değil, akıldan yana bir erkek. Ama onun hakkında yazılanları, kendi anlattıklarını, yakınlarının anlattıklarını okuyorum ve şiddetle şaşırıyorum. Yeğeni

Safter hanım "...bir kadın gibi intizamı severdi," diyor. "Mesela paraların gayrimuntazam bir şekilde bükülüp cebe atılmasına çok kızardı."

Yazdıklarında hep bir diklik, alaycılık, keskin bir eleştiri, "espri komik" olan; satırlarında acıma, gönül kırıklığı, yalnızlık acısı, hüznün gibi duygulara pek rastlanmayan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın ölmeden önce son sözü: "Kedilerimi iyi doyurunuz!" olmuş.

Hep fotoğrafında olduğu gibi, yani kravatlı ve ceketli olarak tahayyül ettiğim bu yazar ölünce, eşyalarının arasından iki büyük bohça çıkmış. Birinde yüzlerce eldiven, diğerinde kendisinin bizzat eliyle ve tığla yünden ördüğü bir yığın takke ve bere varmış. En büyük merakı yün, tentene, oya örmek, yastık başlarına nakış işlemekmiş. Başörtüsü ve tülbende meraklıymış. Yaprak örgü, fıstık örgü, kâtip çimdiği gibi motiflerde üstat mertebesindeymiş.

Mutfak işlerinde çok hamaratmış. Yaptığı salatalara, yazdığı hikâyeler kadar özen gösterirmiş. Bizzat yaptığı ve dostlarına kavanoz kavanoz gönderdiği mürdüm eriği reçelinin lezzeti, bütün dostlarınca malummuş, hatta, bir kadın ahbabının -ki anlatılardan anlaşıldığına göre, dostlarının büyük çoğunluğu kadınlarmış- "Ben Hüseyin Rahmi Bey'in reçellerini romanları kadar severim," dediği rivayet olunuyor.

Çok biliyor ve bildiğinde ısrar ediyor oluşuna bakılırsa, karşısında cahil cahil konuşmak ne mümkün? Muhakkak ki herkese haddini bildirirdi ve karşısındakini tartmak istercesine, gayet sert bir tarzda tokalaşır diye düşünüyorum. Oysa tokalaşmaktan nefret edermiş. Bu nedenle yüzden fazla eldiveni varmış ve sokağa eldivensiz çıkmazmış. Evinde bile kravatlı, çok çok üzerinde bir ropdöşambr ile oturduğunu sandığım Hüseyin Rahmi, kapıları bile entarisinin ucuyla tutarak açarmış. Yani evinde ropdöşambr değil, entari giyermiş. Biriyle tokalaşır ya da para ellese derhal gidip uzun uzun ellerini yıkarmış.

Gençliğinde, etrafını yazdıklarının kendinin olduğuna inandırmakta çok güçlük çekmiş. Ahmet Mithat Efendi onun Şık adlı romanını okuduktan sonra şöyle demiş: "Oğlum, yalan söyleme. Bu roman çocuk yazısına benzemiyor, kime yazdırdınsa söyle..." İlk gençliğinde babası Yanya'da görevliymiş. Ona mektup yazıyormuş. Bir keresinde babasından şöyle bir cevap gelmiş: "Oğlum, bu mektupları senin yazdığına ben inanır gibi oldum. Fakat etrafımdaki efendiler

mektuplarını dikkatle okuyorlar, iddianı kabul etmiyorlar. Hepsi bu mektupları başkalarının yazdığında müttefik."

Muhakkak ki büyük, hayranlık verici bir kütüphanesi vardı. Onun yanı sıra çalışma odasında bir miktar müsvedde, notlar aldığı defterler, gazete kesikleri filan. Ama anlaşılıyor ki bu kadarla kalmamış. Her romanını yayınevine götürür, roman yayımlandıktan sonra müsveddelerini geri alıp, kendi özel arşivine, sistemli bir şekilde yerleştirmiş.

Pek yakışıklı bir adam etkisi uyandırmasa da, kadınlarla ilgili çok şey yazdığı için, pek çok kadın hayranı, hatta âşığı olduğunu sanmak mümkün. Oysa hiç evlenmemiş, başından kadınlarla yaşanmış aşk macerası da geçmemiş. Ama kendi kendine piyano ve ut çalmayı öğrenmiş olan Hüseyin Rahmi'nin salonunda, kendisinin yaptığı ve hayalen değil, bizzat bakarak yapıldığı söylenen, biri esmer diğeri sarışın iki kadın portresi varmış. Hep orada kalmışlar. Bu yağlıboya resimler aşk hikâyelerine yorulmuşsa da, yazar bunu asla kabul etmemiş.

Bir böbrek rahatsızlığı sonrasında, doktoru ona bisiklete binmesini tavsiye etmiş. Bu tavsiyeyi tam elli sene tutmuş. O kadar ki, romanlarının müsveddelerini bile matbaaya bisikletle götürmüştü. Evinde beslediği, dışarıya çıkmaktan müthiş korkan Sarı adında bir köpeği varmış. Öldüğü gün, ömründe dışarı çıkmamış olan Sarı, cenazesini Heybeliada İskelesine kadar takip etmiş.

Fotoğraflar yalan söyler; romanlar, hikâyeler zaten tümüyle yalandır, ama ne güzel yalanlar. Biyografiler gerçek olduğu oranda şaşırtır insanı. Niye yazmış, nasıl yazmış anlatır. Meraklısı için bu da az şey değildir doğrusu.

Not: Bu yazı Kitap-lık dergisinin Temmuz-Ağustos 2000 tarihli 42. sayısında "Bir Yazarı Tanıdığını Sanıp Yanılma Denemesi" başlığıyla yayımlandı. Sonradan okuyunca "Kedilerimi iyi Doyurunuz!"un Hüseyin Rahmi'ye daha çok yakıştığını düşündüm.

"Mesut Bahtiyar'dan Şarkılar Dinlediniz"

O, "hayat kumarında kırık bir pul gibi"ydi. "Kaderi kötü bir zar"dı. "Onu nasıl yenebilir"di. Onu orta sınıf kucakladı, baş tacı etti. O da bu kitleyi her zaman gönlünde, başının üzerinde taşıdığını söyledi. Hep bu toplumun nabzını tuttu. Değişimlerin ipuçlarını görür görmez hızlı davranıp değişimlerin öncüsü oldu. Şurası kesin ki, hiçbir "artist" sesiyle, müzikal performansıya ya da kostümleriyle, onun kadar konuşulmadı.

İlk kez sahneye çıktığı 1955'ten beri hayranlarının ona duyduğu ilgi ve muhabbet hiç azalmadı. Azalacak gibi olduğunda ya da kısa ömürlü bir havai fişek, gerçek bir yıldızmış gibi parlayıp, onun muhteşem ününü gölgelemeye kalktığında hep yeni bir şeyler buldu, kısa ama muhakkak ilginç bir demeçle, sahnede yapılan bir atraksiyonla, yeni bir besteyle, bir tavus kuşu kadar göz alıcı yeni bir kostümle; velhasıl her defasında "patlattığı yeni bir bomba"yla gerçek yıldızın kim olduğunu hem hayranlarına, hem de yıldızcıklara, kendinden emin bir tavırla gösterdi. Türkçe'de "imaj" diye bir sözcüğün henüz bulunmadığı zamanlarda, onun bir "imajı" vardı. Halkın beğendiği, sevdiği, sevgisini neredeyse tapınmaya dönüştürüp "Sanat Güneşi" adını taktığı Zeki Müren. Her yaptığı hayranlarının kalbinde bir karşılık buluyor, her yeni fikri piyasa otoritelerini ağız açık bırakıyordu.

Ama gaddar zaman geçti. Zaman geçtikçe hayranlarının gözündeki Zeki Müren ile gerçek Zeki Müren arasındaki uyumun bozulmaması için TV çekimlerine müdahale etmeye başladı. Sadece yüzünün veya belden yukarısının görünmesine izin veriyor, dikkatleri gayet mahirane boyanmış gözlerine, oldum olası manikürlü ellerine ve (bu yazıda da geçecek olan) "acaba bir kitsch kralı mı?" sorusunu sordurtan abartılı renkler, parlak taşlar, tüyler ve işlemlerle göz alıcı hale getirilmiş kostümlerine çekmeyi başarıyordu.

Sonra gün geldi, hiçbir TV çekimini kabul etmez oldu. "Bodrum Paşası" olarak anıldığı sahil şehrinde, Bodrum'da, adının verildiği caddedeki evinde oturuyor, müzik çalışmaları yapmıyor, yakın dostları dışında kimseyle görüşmüyor ve bu masum inziva bile hayranlarını, magazin basınına yakından ilgilendiriyordu. Taviz vermemekte kararlıydı. Sesine, yeni bir şarkısına hasret kalmış hayranlarını kendisinden mahrum bırakmakta ısrar ediyordu.

Bu arada Türkiye değişiyordu. Müzik piyasası yüzlerce şarkıcıyı bir anda piyasaya sürüyor ve çok para kazanıyordu. Seksenli yıllarda yaptığı Kahır Mektubu adlı kasetiyle aydınları bile kendisi üzerine yazı yazacak kadar

tahrik eden Zeki Müren hayranlarının kalbindeki yerini elbette korumaktaydı, ama ilgi odağı olmaktan uzaklaşmıştı.

Gecelerden bir gece TRT'nin "civciv" lakaplı sunucusu Adalet İbrahimhakkıoğlu, "Stüdyo-FM" programını her zamanki gibi sürdürmekteyken, canlı yayına bir telefon bağlandı: İnanılır gibi değildi, ama O'ydü! Zeki Müren! Kendiliğinden telefon etmişti, yayına katıldı. Ününü ve zirvedeki yerini kırk yıldır korumayı başaran Zeki Müren'in programına katılması sunucuyu mutluluktan sarhoş etmiş, çok da şaşırtmıştı. Program ertesi gün gazetelere manşetten konu oldu. Zeki

*“Merhabalaaaar,
benim canımdan
çok sevdiğim aziz
ve muhterem
dinleyicilerim!”*

***B**u seslenişi, böyle seslenen sanatçının sesini, söyleyişini, edasını çok taklit edenler oldu. Kimileri sabne ve TV soavlarında bu işten ekmek bile yediler. Ama; merhabaların sonunu uzatışı, “canımdan çok” a yaptığı santimental vurgu, azizin “ziz”ine, ve muhteremin “b”sine kazandırdığı müzikal tat hiçbir zaman gerçek anlamda taklit edilemedi. Taklit edilemeyen, efsanenin özüydü: Bir diğer adıyla paşa, bir diğer adıyla san’at güneşimiz... O şimdi kendi ülkesinde. Sesini duymak, yüzünü görmek yapacağı sürprize bağlı. Biz ise o efsaneyi düşünmüyoruz: Gerçekten bir sanat güneşi miydi, bir kitch kralı mı?*

AYFER TUNÇ

Müren yine kendinden bekleneni yapmış ve "bir yangının külünü yeniden yakıp geçmiş"ti.

Bu "sıcak ve samimi alaka"nın derhal gerisi geldi. Savaş Ay "A Takımı" adlı programında Zeki Müren'le canlı bağlantı kurdu. Programda Muazzez Abacı da vardı. Savaş Ay ve Muazzez Abacı, Zeki Müren'e artık aralarına dönmesi için birlikte yalvardılar, samimi

"Gerçeküstünün apartman toplulu abidesi"
Can Kozanoğlu

Zeki Müren imaj-gerçek çizgişi (terinde değerlendiremez. Çünkü Zeki Müren gerçeküstüdür. O meşhur üslubunu, özgün ve düzgün diksiyonunu düşünün mesela. Böyle bir şey ne gerçek olabilir ne bilinci ya da bilencesiye oluşturulmuş bir imaj. Yalnızca gerçeküstü kategorisine girer. Filmlerinden sahneler gelirin gözleminin önüne. Ellerinde boka eldivenleri, elinde sert, Valentino-Karim-papo seriles bir kostüm "ne o, potence çuvakı...". diye dayılan bir Zeki Müren. Bu da gerçeküstünün doruklarında gezinen bir saydır... Biz küçükken Zeki Müren filmten vardı. Dünya Ejinseller Şampiyonası'nda Türkiye'yi Zeki Müren temsil ediyor; önce Fransız geliyor, sonra Alman, çevirdi, portkafeti derken oto yükseliyor, tabii Zeki Müren en son çıkıyor; böyle şeyler işte. Türk filma kültürü, Teruel'in Fransız ve Alman'dan "daha eşinsel"(!) olmasını kolay kolay kabullenmez. Gelgelim Zeki Müren bir izlenidir; çünkü o, cinsel kimliğiyle de gerçeküstüdür ve toplum tarafından öyle algılanır. Aynı insanın hem bu kadar bizantizlendirip öğlütmesi, hem bu kadar öğlendirip güdülmüş bir sanatçının, "ku vek vek" derken de "gözlemin içine başka hayal girimsin" derken de yadeganmadan dinlenmiş bir müziğinin konumu daha farklı olamazdı zaten... Sanıyorum, Zeki Müren'le Bülent Ersoy'un farkı da burada yatıyor. Evet, aralarında benzerlikler vardır ama Bülent Ersoy, yapıtacak tavırları bir yana, konjone ve serüvenine bakıldığında, oploti gerçeğin ta kondisidir. Zeki Müren ise gerçeküstünün apartman toplulu abidesi.

Türk milleti sokaktaki adamın sabotu azamasınca sorarken, be-ninde hiç böyle bir şey yapma- "sahsına müntehaz"lığı olarak tutuyorduk.

İnterme teslislerine kısa etek-ğü bacaklarını eşarpıla örten, ak-muzlarına ince orlon lirkalar ve üstüne düzeltilmiş büyük, külsü babalar bu haddinden faz-

Rating sıçraması!
Savaş Ay'ın gecelik "A Takımı," yayınlandığı kışa-ğı göre çok yüksek sayılan 11'in üstündeki bir raka-ma fırlamıştı. TV programcıları bu rating'den çok

eriklendiler. Ve tabii olur olmaz her yolu denediler onu ekrana geri getirmek için. Ama basaramadılar. Her zamanki gibi gayet ustaca, kendi ülkesine çekil-di, yeniden sessizliğe büründü...
Zeki Müren belki de bugün orta sınıfın o eski de-ğerler sistemine de bir sarımsı yaşadığı için, tar-ğınması kabul gören yeni değerleri "tesbit etmek-çe" güçlüğ çektiği için kendini gizliyor. Olabilir mi?...
Zeki Müren bir sanat günesi mi gerçekten? Yoksa bir imaj krizi mi? Tek basına, zaman zaman el yuv-damıyla yaşadığı o muhteşem imajla mı termandı yöhretin zırtısına?...
Bir başka soru şu: O gerçek bir kişisel krizi mi? Ke-mi müzik sömürlerinin yargılarında olduğu gibi, Türk Sanat Müziği'nin "gazino dönemi"ne denk ge-len dekadanın önünde gelen sorumlularından mı, Fikriye mühtelif. Mühtelif de, tartışılmaz eşsizlik!

olistlere solistliği, patronlara patronluğu öğreten...
Savaş Ay

bir canlı yayına, telefonla konuş-ma ve ekran dışı konuşmalarını önleme- kaliteli kanlı yavaş yavaş o sayıların kapanışı ve keredi bölüme çekilecek bölün-

Türk milleti sokaktaki adamın sabotu azamasınca sorarken, be-ninde hiç böyle bir şey yapma- "sahsına müntehaz"lığı olarak tutuyorduk.

İnterme teslislerine kısa etek-ğü bacaklarını eşarpıla örten, ak-muzlarına ince orlon lirkalar ve üstüne düzeltilmiş büyük, külsü babalar bu haddinden faz-

eriklendiler. Ve tabii olur olmaz her yolu denediler onu ekrana geri getirmek için. Ama basaramadılar. Her zamanki gibi gayet ustaca, kendi ülkesine çekil-di, yeniden sessizliğe büründü...

Zeki Müren belki de bugün orta sınıfın o eski de-ğerler sistemine de bir sarımsı yaşadığı için, tar-ğınması kabul gören yeni değerleri "tesbit etmek-çe" güçlüğ çektiği için kendini gizliyor. Olabilir mi?...

Zeki Müren bir sanat günesi mi gerçekten? Yoksa bir imaj krizi mi? Tek basına, zaman zaman el yuv-damıyla yaşadığı o muhteşem imajla mı termandı yöhretin zırtısına?...

Bir başka soru şu: O gerçek bir kişisel krizi mi? Ke-mi müzik sömürlerinin yargılarında olduğu gibi, Türk Sanat Müziği'nin "gazino dönemi"ne denk ge-len dekadanın önünde gelen sorumlularından mı, Fikriye mühtelif. Mühtelif de, tartışılmaz eşsizlik!

gözyaşları döktüler ve "şimdi uzaklardasın, gönül hicranla doldu" şarkısını hıçkırıklar içinde, hep bir ağızdan söylediler. Olay kamuoyunda böyle coşkulu bir yankı buldu ki Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel bile demeç vererek "Sanat Güneşi'nin tekrar müziğe dönmesini çok arzu ettiğini söyledi. Zeki Müren yine ancak kendinden beklenecek bir tarzda kamuoyunun gündemine girmeyi başarmış, ne kadar süreyle ve ne şekilde kalacağını da yine kendi belirlemişti. Ayrıca h a y r a n l a r ı n ı n

gönlündeki yerini de böylece test etmiş oluyordu.

Omuz plandan da vazgeçerek tümüyle suskunluğu seçtiği günlerde, Türkiye eskisi gibi değildi. Yıllarca gazino kapılarında onu tepeden tırnağa saygı ve terbiye içinde bekleyen magazin gazetecilerinin adı değişmişti bir kere. Onlar artık "paparazzi" muhabirleriydiler. Eski usul, akülü flaşlı fotoğraf makineleri ortadan kalkmıştı. Kocaman kameralarla, çeşit çeşit telelerle, objektifler ve gizli ses kayıt cihazlarıyla dolaşıyorlardı. Çoğu takım elbise giyip kravat takmaktan vazgeçmişti. Genellikle tıraşsızdılar ve kişilerin rızası hilafına çektiklerini yayınlamakta hiçbir sakınca görmüyorlardı.

Zeki Müren'e ulaşmak isteyen ama başaramayan paparazzi muhabirleri Müren'in birlikte çalıştığı plak şirketi yöneticisi Yusuf Asöcal'ı programa çıkartıyorlar ve "San'at Güneşi"imizin durumunu ona

soruyorlardı. Asöcal çıktığı her programda aynı şeyi söylüyordu: "Kendisini her gün sabah saat ona on kala telefonla ararım. Sıhhati gayet iyidir. Yeni kaseti için parça seçiyoruz. İnşallah yakında hayranlarının hasreti denecek."

Değişen yalnız magazinciler değildi. Türkiye her şeyiyle değişiyor, yeni nesil, Zeki Müren'in kırk yıl boyunca imajını üstüne oturttuğu orta sınıf değerlerini

sorguluyor, ayıklıyor, kendine göre yeniden nitelendirmeye girişiyordu. Kendilerine "mukaddes" diye öğretilmiş değerler belki o kadar da "mukaddes" olmayabilirdi.

Öte yandan Zeki Müren hayatını kaleme aldığını söylüyor, kimi bölümlerini bazı gazetecilere veriyor ve bu bölümlerde kendisinin de zaman içinde değişmiş olduğu açık seçik görülüyordu. Yıllar boyu verdiği mesajlara, yazmakta olduğu otobiyografik romanın yayımlanmış bölümlerine bakılırsa; Zeki Müren her zaman Türk orta sınıf değerlerini yüceltmiş ve bir ayna gibi orta sınıfın zevkini, duygularını, beklentilerini ve değişimini yansıtmıştı. Orta sınıf kendini Zeki Müren'e bakarak doğrulamıştı.

Onun 1950'lerde, radyo sanatçılığına adım attığı yıllarda, orta sınıf az çok tahsil görmüş, medeni yaşamaya ve görünmeye özen gösteren bir kitleydi. Erkekler sokağa kravatsız ve şapkasız çıkmazlar, kadınlar kaçıkcı çorapla görülmekten ölesiye korkarlardı. Türk sanat müziğinde seçkin eserler bestelenir, İstanbul Radyosu musikşinasları mest edecek programlar yapardı. Zeki Müren'in takım elbise ve kravatla

Zeki Müren, 6 Aralık 1936'da doğdu. Bursalı bir kereste tüccarın, "her zaman çok güzel giyinen" Kaya Müren'in biricik oğuydu... Hayatta oldukları sürece "anneciği"ni ve "babacığı"ni dilinden düşürmedi. Onları kaybettikten sonra da; mevlütler okuttu, ölüm günlerinde hatıralarını yadetti. Bunları yaparken yanında hep gazeteciler vardı. Anne ve babasının söylediği özlü sözler, verdikleri öğütler daima kendisiyle yapılan röportajları süsledi. Orta sınıf Türk ailesi bu "hayırlı evladı" gönülden takdir etti. Belki de böylece, toplumun değerler sistemindeki, evlenip aile sahibi olamamışından kaynaklanan boşluğu, çizdiği hayırlı evlat imajıyla doldurdu.

1949 yılında İstanbul Radyosunun açtığı sinava 185 kişi katıldı. Bir tek kişi radyoya alındı: Zeki Müren...

Sesinin güzelliği ve temiz Türkçesi, hayranlıkla karşılık takdir duygularıyla karşılanıyordu. Zengin dünyasını en güzel sözcüklerle seçerek kurduğu "edebi rayihali" cümlelerle ifade ettiği için, ne zaman konuşsa, gazete manşetlerinde, kamuoyunun gündemindeydi. Bu yüzden hayatı yeni nesillere de aktarılacak üzere sık sık konu edildi. İlk kez sahneye çıktığı, ilk bestesini hamamda yaptığını sık sık anlattı.

Kız olursa Merve, erkek olursa Mert

Kendinden söz ederek çizdiği imaja "hayırlı evlat"tan başka, bütün anne babaların gönlünde yatan bir başka aslanı daha ekliyordu: "Okulun birincisi". Başarılı talebe... İlkokula bir yaş küçük başlamıştı, çünkü okumayı yazmayı okula gitmeden, "kendi kendine öğrenivermişim."

"O bir tane"
Müzeyyen Senar

Zeki Müren'in üstüne var mı? O bir tane. Onun büyüklüğünü kabul etmeyenler varsa, kaskanıyorlardır büyüklüğünü. Bir tane daha Zeki Müren yok. Kolay kolay da yefismez. Ama çok üzülüyorum. Badrum'dan arıyorum onu, telefonlara çıkmıyor. Görüşemiyorum. Allah şifalar versin, iyilikler versin.

bir kontrata imza atmamış, alacağı para üzerine tek ke-

lardı. Orlon kazaklar, naylon kombinezonlar, beyaz la-

görüldüğü, Türk dilinin en "lezzetli" kelimelerini seçerek kurduğu ağdalı cümlelerle konuştuğu on yıllardı bunlar.

Orta-alt sınıf sinemadan, orta-üst sınıf tiyatrodan daha çok hazzederdi. Sinemada "kâtip" ya da "bahçevan" tipleri oynadığı filmleri gişe rekorları kırıyor ve orta-alt sınıfı mest ediyordu. Aynı Zeki Müren tiyatrodaki tek bir oyunda rol aldı. Altan Karındaş'la başrolleri paylaştıkları *Çay ve Sempati*. Efemine tavırları olan bir üniversite öğrencisini oynadığı bu oyun da gişe rekorları kırmış ve orta-üst sınıf Zeki Müren'i daha doğru bir yere koyduğunu göstermişti. Zeki Müren Sanat Güneşiydi, Türkiye'nin gözbebeğiydi. Cinsel kimliği görmezden gelinerek de olsa kabul edilmiş bir şahsiyetti. Türk milleti sokaktaki adamın cinsel kimliğinin hesabını acımasızca sorarken, beyazperdede ya da sahnedeki Zeki Müren'e hiç böyle bir şey yapmıyor, bunu, onun adeta "şahsına münhasır"lığı olarak kabul edip fıkralar uyduruyordu.

Resmi kurumların dinlenme tesislerinde kısa eteklerinin açıkta bıraktığı bacaklarını eşarpla örten anneler, alttan ve üstten düzeltilmiş bıyıklarıyla "janti" görünen babalar bu haddinden fazla edepli cinsel fıkra ve şakalara gülerler, onun kadın mı erkek mi olduğunu kendi aralarında gayet hoşgörülü bir tavırla konuşurlardı.

Savaş Ay'ın o geceki "A Takımı"nın reytingi, yayınlandığı kuşağa göre çok yüksek sayılan 11 rakamının üstüne fırlamıştı. TV programcıları bu reytingden çok etkilendiler ve onu ekrana

çıkartabilmek için olur olmaz her yolu denediler. Ama başaramadılar. Her zamanki gibi gayet ustaca, kendi ülkesine çekildi, sessizliğe büründü.

Zeki Müren bugün orta sınıfın o eski değerler sisteminde bir sarsıntı yaşandığı için; tartışmasız kabul gören yeni değerleri "tespit etmekte" güçlük çektiği için kendini gizliyor olabilir mi? Belki. Zeki Müren sanat güneşi mi gerçekten? Yoksa bir imaj kralı mı? Tek başına, zaman zaman el yordamıyla yarattığı o muhteşem imajla mı tırmandı şöhretin zirvesine?

Bir başka soru şu: O gerçek bir kitsch kralı mı? Kimi müzik adamlarının yargılarında olduğu gibi Türk sanat müziğinin, gazino dönemine denk gelen dekadansının önde gelen sorumlularından mı? Fikirler muhtelif. Muhtelif de, tartışılmaz özellikleri: dünyaca ünlenmiş sesinin güzelliği, o sesin oktavlara yayılan genişliği, o sesi kullanıştaki ustalığı, doğru, pırıl Türkçesi, anneannelerimizin deyişiyle "her lafı tek tek işittirdiği" o diksiyonu; Türkiye'de gazino sahnesi aracılığıyla eğlence dünyasına getirdiği yenilikler ve tabii Türk sanat müziği repertuarında yer almış besteleri. Bütün bunlar adını ne koyarsak koyalım kolay unutulamayacak bir efsanenin inkâr edilemez unsurları.

6 Aralık 1936'da doğdu. Bursalı bir kereste tüccarının, "her zaman çok güzel giyinen" Kaya Müren'in biricik oğluydu. Hayatta oldukları sürece "anneciği"ni ve "babacığı"nı dilinden düşürmedi. Onları kaybettikten sonra da mevlitler okuttu, ölüm yıldönümlerinde hatıralarını yadetti. Bunları yaparken yanında hep gazeteciler vardı. Anneciğinin ve babacığının söyledikleri özlü sözler, verdikleri öğütler daima kendisiyle yapılan röportajları süsledi. Orta sınıf Türk ailesi bu "hayırlı evladı" gönülden takdir etti. Belki de böylece toplumun değerler sisteminde önemli olan bir unsurun kendisindeki yokluğunu, evlenip aile sahibi olamamışlığından kaynaklanan boşluğu, çizdiği hayırlı evlat imajıyla doldurmaya çalıştı.

1949 yılında İstanbul radyosunun açtığı sınava 185 kişi katıldı. Bir tek kişi radyoya kabul edildi: Zeki Müren. Sesinin güzelliği ve temiz Türkçesi, hayranlıkla karışık takdir duygularıyla karşılanıyordu. Zengin

dünyasını güzel kelimeler seçerek kurduğu fazla "edebi rayihalı" cümlelerle ifade ettiği için, ne zaman konuşsa gazete manşetlerinde, kamuoyunun gündemindeydi. Bu yüzden hayatı yeni nesillere de aktarılmak üzere sık sık konu edildi. İlk kez sahneye çıkışını, ilk bestesini hamamda yaptığını her fırsatta anlattı.

Kendinden söz ederek çizdiği imaja, hayırlı evlattan başka, bütün anne babaların gönlünde yatan bir imajı daha ekliyordu: "Okulunun birincisi", "başarılı talebe." İlkokula bir yaş küçük başlamıştı, çünkü okumayı yazmayı okula gitmeden evvel evde "kendi kendine öğrenivermişti." Boğaziçi Lisesi'nde takdirnameyle sınıfını geçtiği için "iftihar listesi"ne adı yazıldı. Sahneye ancak 1955 yılında çıkabildi. Çünkü babacığı üniversiteyi bitirmeden sahneye çıkmasına izin vermiyordu. O da önce Güzel Sanatlar Akademisi'ni "birincilikle" bitirdi ve sonra sahneye çıktı.

Mensubu olduğu sınıfta askerlik, devlet ve millet kutsaldı. Kendisiyle yapılan söyleşilerde, röportajlarda askerlik anılarına sık sık yer verdi. Beklenen Şarkı'nın notalarını Harbiye'den istediklerini ve 19 Mayıs'ta Harbiyeli gençlerin bu notalarla vals yaptıklarını anlattığında; sert adımlı Harbiye'den, yeri geldiğinde yumuşak ruhlu ve valslerden de zevk alan bir Harbiye'ye geçişteki payının altı kendiliğinden çizilivermiş oluyordu. Devlet sanatçısı unvanının verilmesi onu "bahtiyar" etti. Meydan Larousse Ansiklopedisi'nin 9. cildinin 51. sayfasında yer almaktan duyduğu hazzı tarif edemedi.

Yine kendisinin açıkladığına göre hiç menajeri olmamıştı, hiçbir kontrata imza atmamıştı, alacağı para üzerinde tek kelime konuşmamış, asla pazarlık etmemişti. Onun sözü senetti. Verdiği sözü ne pahasına olursa olsun tutar, kimseyi zor durumda bırakmazdı. Bunlar da mensubu olduğu sınıf için o zamanlar hayati değerlerdi. Her konuşmasında mertliğinin, sözünün eri oluşunun, dürüstlüğünün altını çizdi. "Şerefli aile adını kirletirler" korkusuyla çocuk sahibi olmaktan çekindiğini bile söyledi. Ama çocuğu olsaydı, adını kızsa Merve, erkekse Mert koyacaktı.

70'li yıllarda Türk sanat müziğinin yüksek kalitesinin hızla erozyona uğradığı, rengârenk, ışıklı gazino dünyası; bu kez yeni orta sınıfı çok parlak, çok şatafatlı yansıtan bir aynaydı. Sadece gazinolar değildi o eski, ince beğeniden hızla yoksunlaşan. İstanbul'un çevresinde

gitti. Apartman topuk modasının yaşandığı ve TV'de Uzak Yol dizisinin fırtınalar estirdiği bir dönemde, apartman topuklu lame çizimler, uzay giysilerine benzeyen o mini şortlu, pırl pırl yanan beyaz lame kostümünü giymiş ve sahneye öyle çıkmıştı. Bu kostüm hafızalardaki yerini güntümüze kadar korudu.

Sapına kadar erkek...

Cinsel kimliği oldum olası kamuoyunun ilgisini çekti. Buna ilişkin soruların sorulmasına izni yine o verdi. Ve cevapları hep aynıydı. Sapına kadar erkekti o. Sahnede kadınsı oluşu artist oluşundandı. Küfürlü konuşmadığını, sadece açık saçık fıkralar anlatmaktan hoşlandığını söyledi. Eşcinsel yakıştırmalarını hep, ismini veremeyeceği bir modacı kadının kendisinden bebek aldığını...

gecekondu mahalleleri büyüyor da büyüyordu. Bu taze şehirliler, aynı hızla, şehir içindeki varlıklarını, şehrin kültürüne yaptıkları ve yapacakları etkiyi hissettiriyorlardı. Orlon kazaklar, naylon kombinezonlar, beyaz lake veya altın yaldızlı oymalı dev koltuk takımları, melamin yemek tabakları, teneke takılar, adi ve ucuz boncuklar altın çağına yaklaşmaktaydı. Böyle bir gidiş içinde zarif hanımlarla centilmen beylerin boy gösterdiği ağırbaşlı gazinolarda Türk sanat musikisinin hâlâ eski incelik ve zarafet içinde terennüm edilmesini beklemek safdillilikti. Ve zaten aranjman çağına geçiliyordu, radyolarda Türkçe sözlü hafif müzik programları yapılmaya başlanmıştı.

Müren'in asıl altın yılları yetmişli yıllar oldu. Hayranları onu her şeyiyle kabul ettiler. Mutfaklara Zeki Müren göbeği tatlısı, dantellere Zeki Müren kirpiği motifi girdi. Gazino dünyasına ilklerin imzasını attı. Hayran

kitlesini şok edecek ilkleri ardı ardına patlattı. Görsel çağın gelmekte olduğunu, insanların artık gözlerini yumup kendilerini öylece sesin büyüüne bırakma duygusunu taşımayacaklarını biliyordu. Seyircinin gözüne görünenler önemliydi. Hayranlarının ona yakın olmak, onu daha yakından görmek için çıldırdıklarının da farkındaydı. Yeni kuşak hayranlığını daha "sıcak" bir şekilde ifade ediyordu ve buna da imkân vermek lazımdı. Sahneyi podyum biçimine soktu. Ayaklı mikrofonu bırakıp kordonu uzayan mikrofon kullanmaya başladı. Böylece mikrofonu elinde hayranlarının arasında dolaşabiliyor, onlara daha yakın olabiliyordu.

Gazino seyircisini etkilemeye kararlıydı. Sahnede renkli ışığı ilk kez o kullandı. Sahneye ilk kez dekor kurduran oydu. Öyle görkemli gazino programları yaptı ki, bazılarında aynı gecede, üç kez dekor değiştiriliyordu. Seyirci üzerinde adeta tam bir hakimiyet kurmak istiyordu. Saz heyetini geriye çekti, orkestrayı sahneye çıkardı.

Sahnede ilk kez vokalist kullanan o oldu. Ama bunlar yeterli miydi, hepsi bu kadar mıydı?

Gözü asıl yakalayacak olan şey kostümdü. Saz heyetine bir örnek, parlak saten yakalı ceketler giydirdi, papyon taktırdı. Kendisi çok düğmeli ceketlerini, kılıç gibi ütülü pantolonlarını ve incecik kravatlarını bırakmıştı. Sahneye şaşırtıcı, göz alıcı kostümlerle çıkıyordu. Omuzlardan yukarıya doğru dev tüylerin yükseldiği, cafcıflı taşların pırıldadığı, işlemelerle bezenmiş kostümler... Gazino sezonu açılmadan önce hepsi bir diğerinden görkemli ve şatafatlı yeni kostümleriyle gazetecilere poz veriyor, bu çok özel giysilerine koyduğu isimleri bir bir açıklıyordu: Mehtabı Dinliyorum, Batmayan Güneş, Göz Boncuğu, Sabah Yıldızı, Pembe Rüya, Sürpriz.... Orta sınıf kültürünün bileşimindeki santimentalizmin klişeleriydi bunlar, şrak diye algılanıyor ve benimseniyordu. Bu cafcıflı, abartılı, frapan, gösterişli kostümlerindeki ortak eleman pantolundu. Kullandığı sarı, kırmızı pembe gibi o dönemde sadece kadın modasında kullanılabilen renkleri; tüyler, pullar, payetler, taşlar gibi kadınsı unsurları erkek giyiminin temel unsuru olan pantolonla birleştiriyor ve böylece cinsel kimliği konusundaki sorulmayan sorular yine "ne o, ne o" şeklinde cevaplandırılmış oluyordu.

Ancak Uzay Yolu adını verdiği kostümü, her şeyin bir adım ilerisindeydi. Apartman topuk modasının yaşandığı ve Uzay Yolu dizisinin televizyonlarda fırtına gibi estiği bir dönemde, apartman topuklu lame çizmelerini, uzay giysilerine benzeyen o mini şortlu, pırıl pırıl yanan gümüş lame kostümünü giymiş ve sahneye öyle çıkmıştı. Bu kostümü hafızalardaki yerini günümüze kadar korudu.

Cinsel kimliği oldum olası kamuoyunun ilgisini çekti. Buna ilişkin soruların sorulmasına izni yine o verdi. Ve cevabı hep aynıydı. Sapına kadar erkekti. Sahnede kadınsı oluşu, artist oluşundandı. Küfürlü konuşmadığını, sadece açık saçık fıkralar anlatmaktan hoşlandığını söyledi. Eşcinsel yakıştırmalarını hep ismini veremeyeceği bir modacı kadının kendisinden bebek aldığını, yine ismini veremeyeceği çok ünlü bir işadınının karısının kendisine olan aşkı yüzünden kocasından ayrıldığını anlatarak inkar etmiş oluyordu. Ama kendisine âşık olan erkeklerin de var olduğunu yıllar sonra kendi ağzıyla söyledi. Ya böylesi bol bol spekülasyonlar yapılabilecek bir belirsizlik ortamının

varlığından hoşlanıyor ya da şu veya bu cinsel kimliğin üstünde kalmasını istemiyordu. Ve 1962-1970 arasında çılgınca bir aşk yaşadığı bilinen şahsın kadın mı erkek mi olduğunu asla söylemedi.

Müren kendisiyle yapılan bir röportajda sanat dünyasındaki ünlüleri tetkik ettiğini, yüzde seksenden fazlasının "gay" olduğunu gördüğünü söyledi. Gay'ler hakkındaki fikirleri yetmişden bu yana değişmişti. Gay'lerin iki ruh taşıdıklarını, çocuk doğuramadıklarını, ama şiir, beste, sanat doğurduklarını, gay'liğin bir ruh zenginliği olduğunu söyledi.

Hayatında hiç bıyık bırakmadı. Yalnızca başrolünü oynadığı Kâtibim'de bıyıklı göründü. O da takma bıyıktı, Belgin Doruk'un kocası İtalya'dan getirmişti.

Kuşlar bacasına yuva yaptığı için beş yıl şöminesini yakmadı.

Çocukken oynadığı bir bez bebeği vardı, adı Tomris'ti.

Sık sık vasiyetnamesini değiştirdi. Kaç yüz milyarlık olduğu bilinmeyen servetini 1982'de yeğenlerine bırakmaya karar verdi. 1984'te fikrini değiştirip kuracağı Zeki Müren Vakfı'na bıraktı. Bundan iki yıl sonra, mirasını Türk Eğitim Vakfı'na bırakacağını müjdeledi. 1995 yılına geldiğinde ise mirasını bırakmak için Mehmetçik Vakfı'nı seçti. Vasiyetini sık sık değiştirdi, ama mezar taşına yazılmasını istediği cümleyi hiç değiştirmede:

Gerçek mutluluğu tadamadan ölen

Zeki Müren

Yine merak edenler çıkacaktır: Acaba mutluluğu tadamadığını söylerken içten mi? Eğer içtense, neden, niye, nasıl? Bir şarkısının sözleri şöyleydi: "Adım Mesut göbek adım Bahtiyar/ Yıllarca bunu böyle bildiniz siz/ Mesut Bahtiyar'dan şarkılar dinlediniz."

Not: Bu yazı Yeni Yüzyıl gazetesinin eki CafePazar'ın 5 Kasım ve 12 Kasım 1995 tarihli nüshalarında yayımlandığı sırada Zeki Müren hayattaydı. Kısa süreli bir "gündeme giriş"ten sonra, tekrar sessizliğe bürünmüştü. Bu yazı için gazete arşivlerindeki Zeki Müren röportajlarından yararlandım. Yazıdaki kopukluk duygusu veren geçişler, yazının iki haftaya bölünmüş ve bazı bölümlerinin spot olarak kullanılmış olmasından kaynaklanıyor. Yazıyı yeniden yazmadım, tek satır eklemedim.

“Zamanla şu kocaman hayatta beni ilgilendiren şeyin hayatın ta kendisi olduğunu anladım -ve biraz da ölüm.”

"Ömür Diyorlar Buna" üzerine **Ayfer Tunç** ile bir söyleşi

altKitap : "Ömür Diyorlar Buna" farklı tarihlerde kaleme alınmış ve günlük gazetelerden kültür-edebiyat dergilerine farklı ortamlarda yayınlanmış metinlerden oluşuyor. Bu metinlerin bir araya gelmesi ve bu kitabın oluşması süreçlerinden söz edebilir misiniz?

Ayfer Tunç: 1989 yılında Sokak dergisinde çalışmaya başladığımda, -ilk gazetecilik deneyimimdi- orada gazetecilik yapmak üzere toplanmış olan insanların her birinin kendilerine göre ilgi alanları, derinleştikleri konular ya da izini sürdükleri meseleler olduğunu gördüm. Hayata dair "büyük bilgi" karşısında benim kendime o zamanlar gizlice, şimdiyse açık açık sorduğum bir soruyla o zamandan beri meşgulüm: Beni şu kocaman hayatta ilgilendiren ne? Ne tarihin özel bir dönemine özel bir merakım var, ne örneğin kuşlar üzerine bilgi biriktiririm, ne bir düşünürü didik didik etmeye meyilliyim... İyi de o zaman ben neyim? Zamanla şu kocaman hayatta beni ilgilendiren şeyin hayatın ta kendisi olduğunu anladım -ve biraz da ölüm.

Hayat-yazı, hayat-sanat ilişkisi üzerine her düşündüğümde zihnimde hep hayatın galip geldiğini görüyorum. Dolayısıyla gazetecilik yaptığım dönemlerde de hayat beni insan hikayelerine sürükledi hep. Benim Fatma Bayraşevski'yi bulmam, Şapkacı Arlet'in hikayesini kendi ağzından öğrenmem, Aylin Işık'la kısa süren dostluğum yazıya dönüşmüşse bile, bunlar hayatın galip geldiğinin göstergesidir. Yazdığımız ne varsa hayattan çıkıp hayata dönüyor. Biz

hayatın malıyız, tıpkı hikayesi olan herkes gibi. Yazdıklarımız ise malı olduğumuz efendimize -hayata- bir diklenmeden ibaret.

Gazetecilik yaparken hayata-hikayeye koşuşum yukarda söylediğim nedenlerle tesadüf değildir, ama edebiyat içinde hikayeye koşuşum yine hayatın dürtmesiye de onu edebiyat anlayışım çevreler. Gazetecilik yaptığım dönemde tanıklık ettiğim hikayeleri hikaye sahiplerine bir haksızlık gibi gördüğüm için onları biraraya getirmek istedim. Ama başlangıçta, -nedense- diğer yazılarımdan ayrılmış olarak göremedim. Biraraya gelmesini istediğim yazıları toplayınca, bu "hikayat" diğerlerinden ayrı göründü bana, sevgili arkadaşlarım da buna dikkat çektiler. Bunun üzerine "Ömür Diyorlar Buna"nın yapısı doğdu.

altKitap: Günlük gazeteler için yazdığınız metinlerin de alışılmışın dışında bir dille kaleme alındığını söylemeliyiz. Bu metinler yayınlandığı şekliyle mi girdi kitaba, gözden geçirip yeniden mi yazdınız?

Ayfer Tunç: Günlük gazetelerde, bilirsiniz, yeriniz hep dardır. Hiçbir hikaye, gazetelerde hak ettiğince yer bulamaz, etrafına yapılacak vurgu dahil. Oysa yine hiçbir hikaye gazetenin bir köşesine sığacak kadar (kısa demeyelim ama,) seyrek değildir. Ayrıca gazetenin kendine ait bir dili vardır, çünkü gazetede aslolan edebiyat değil, haberdır -her ne kadar bundan uzun zamandır kuşku duyuyor olsak da. Gerçi aslolan haber olmaktan çıkınca, gazetede hikayeye ayrılan yerin hem dil tanımının hem de büyüklüğünün sınırları açılıp genişler, genişledi. Ama yine de bu, bir gazetede yayımlanan, gerçek bir insan hikayesi ya da bir olaydır. Editörü edebi değeri değil, haber kısmı ilgilendirir. Böylece hayatın, üstüne vurgu yapacağınız akışı değil, içinde haber olan küçük bir kısmı öne çıkar.

Mesleki gerekçelerle "sıkıştırılmış" ve unsurlarının istifi değiştirilmiş hikayeleri saç örgüsü çözer gibi çözdüğümü söylemeliyim. Kendi bağladığım düğümleri çözüp açtım. hepsini yeniden yerleştirdim. "Ömür Diyorlar Buna"da yer alan hikayelerin bir kısmını yeniden yazdım. Ama Hayalet Gemi'de veya kitap-lık'ta yayımlanmış olanlar pek değişmedi, hatta hiç değişmedi. Dipnotlarda neyi-ne kadar-neden? değiştirdiğimi de yazdım. Aslında bir anlamda hayatın

gerçeğinin kurguyla oynaşması diyebiliriz bunlara. Tümünün ana kişileri gerçektir, ama hayatın muhakkak daha şaşırtıcısını öngöreceği yan kişilerin bazıları benim kurgumdur.

altKitap: Kitabınız okuru farklı dünyaların karakterleri ile yüz yüze getiriyor. Kimi metinde bize yepyeni bir dünyanın kapılarını açıyorsunuz. Ama kimi metinde de Zeki Müren ile gösteri dünyasına ya da Mîna Urgan ile edebiyat dünyasına götürüyorsunuz okurlarınızı. Ve tanıdık-tanımadık bütün bu isimler giderek bir Ayfer Tunç hikâyesi karakterine dönüşüyor. "Ömür Diyorlar Buna"daki bu gerçek-kurmaca yakınlaşmasını siz neye bağlıyorsunuz?

Ayfer Tunç: Gerçek ile kurmacayı birbiriyle örtüştüren de, ayırıştıran da hayattır. Benim pek sevdiğim bir söz vardır. "Mümkün, ama muhtemel değil." Hayat muhtemel değil'i şaşırtıcı bir sürpriz olarak içinde saklarken bize genellikle mümkün'ü sunar. Kurmaca ise 'muhtemel değil' olanla da yakından ilgilidir. Edebiyatın hayata bu noktada kafa attığını söyleyebilirim: İyi edebiyat muhtemeli öyle bir anlatır ki bize, mümkün olduğuna da, muhtemel olduğuna inanırız. Gerçek kişilerin hikaye karakterine dönüşmesini de yine bir metaforla açıklamaya gayret edeyim, daha fazlası elimden gelmez. Hayatın içerdiği hikayeler yani insanlar ve olaylar karışık bir bahçe gibi görünür bana. Kurmaca bu bahçenin unsurlarını "kurgular" onlardan küçük-büyük demetler sunar bize. O demetin içinde işlevi ve görünüşü farklı olan şey, hayatın içinde dağınık duranlardan biridir ve o bir demete girmedikçe onu pek de iyi göremeyiz. Mîna Urgan ile Zeki Müren'in Aylın Işık'la Şapkacı Arlet'in yanyana gelmesi, gelebilmesi, yaptığım kurgunun mantığına uygun düşüyor. Çünkü hayatın gözünde (hayatı neredeyse tanrıallaştırdığımı fark etmişsinizdir) gösteri ile edebiyat, sıradan insan ile büyük lider eşittir; hepsi, iyi ya da kötü, büyük ya da küçük bir hikaye olmakta eşitlenirler.

altKitap: altKitap'ta özel bir edisyonu yayınlanan ve daha sonra Yapı Kredi Yayınları tarafından basılan "Bir Maniniz Yoksa

Annemler Size Gelecek" okurdan büyük bir ilgi gördü ve geçtiğimiz yılın çok konuşulan kitapları arasında yer aldı. Peki bu kitabın önce e-kitap ardından fiziksel kitap olarak yayını süreci hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Ayfer Tunç: Kitabım 2001 mayısında bir perşembe günü piyasaya çıktı ve çıktığı gün tükendi, cuma günü tekrar baskısı yapıldı. Daha öncesinden büyük bir reklam kampanyası olmadığına, broşür filan dağıtılıp, billboard'lar kiralanmadığına, televizyonlarda hakkında konuşulmadığına göre, kitabın çıktığı gün tükenmesine neden olacak bir bilgi akışı olmalıydı. Bu hızlı satış, kitabın altkitap'ta yayımlanması nedeniyle oldu. Kitabın çıkmasına daha bir ay varken hemen her gün, en az bir kişi Yapı Kredi'nin kitabevine uğrayıp söz konusu kitabın çıkıp çıkmadığını ne zaman çıkacağını soruyordu. e-kitabın fiziksel kitaba olan katkısı konusunda sanırım bu çok önemli bir örnektir.

Ama ben bunun bir başka kısmına da değinmek istiyorum. e-kitabın okuyucuya ulaşması için, fiziksel kitap olarak yayımlanması şart değildir. Aksine, sektörün henüz yeteri kadar büyük olmadığı; her türlü fiziksel kitabın doğru okura ulaşmasını sağlayacak büyüklükte, örneğin altı yedi katlı onlarca kitabevi bulunmadığı; en büyük kitabevinin Avrupa'da hemen şehirde birkaç tane bulunan orta büyüklükte bir kitabevi çapında olduğu bir ülkede, yayıncılık hala yetersizdir. Çok az okuru olan kitaplara doğal olarak yayınevlerinin ilgisi azdır. Çünkü kitapların maliyetleri yüksektir ve bir yayınevi ancak 200 meraklısı çıkacak bir kitabı yayımlamak istemeyebilir. İşte sanal yayıncılık burada çok önemli bir görevi -varlığı gereği- üstleniyor. Sanal ortamda sadece elli kişiyi ilgilendirecek bir kitap da yayımlanabilir, binlerce okuyucu bulabilecek bir kitap da. e-kitabın yaygınlaşması, fiziksel yayıncılığı da daha iyi ve çeşitli yayıncılık konusunda zorlayacaktır. Çeşitli nedenlerle tekrar baskısı yapılamayan ama önemli kaynak kitapların e-kitap olarak yayımlanması bilgiye ulaşmak açısından bizi eşitliğe yakınlaştırır.
